

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

***Проблеми і перспективи
розвитку
підприємництва***

збірник наукових праць

№ 1(26), 2021

Харків

2021

Перелік напрямків (спеціальностей), за якими друкуються статті у збірнику наукових праць «Проблеми і перспективи розвитку підприємництва»: 051 «Економіка»; 071 «Облік і оподаткування»; 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»; 073 «Менеджмент»; 075 «Маркетинг»; 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»; 281 «Публічне управління та адміністрування»; 292 «Міжнародні економічні відносини».

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації **КВ№23528-13368ПП** від **02.08.2018 р.**, видане Державною реєстраційною службою України

Згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019 року збірник внесено до **Переліку наукових фахових видань України у галузі економічних наук категорії «Б»**, у яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата економічних наук

Збірник внесено до Міжнародної наукометричної бази даних **IndexCopernicus**

Друкується за рішенням Вченої ради Харківського національного автомобільно-дорожнього університету дозвіл

Редакційна колегія

Головний редактор: Щербак Валерія Геннадіївна, докт. екон. наук, професор, завідувач кафедри підприємництва та бізнесу, Київський національний університет технологій та дизайну

Заступник головного редактора: Дмитрієв Ілля Андрійович, докт. екон. наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, проректор з наукової роботи, Харківський національний автомобільно-дорожній університет (ХНАДУ)

Відповідальний секретар: Блага Вікторія Вікторівна, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки і підприємництва, ХНАДУ

Члени редколегії: Васіляускайте Аста, докт. екон. наук, професор, завідувач кафедри фінансової індустрії, Університет Миколаша Ромериса, Литва;

Картасова Єкатерина, PhD, доцент кафедри обліку та фінансів, Університет Мідлсекса, Велика Британія;

Криворучко Оксана Миколаївна, докт. екон. наук, професор, завідувач кафедри менеджменту, ХНАДУ;

Лаце Наталія, докт. екон. наук, професор, завідувач кафедри корпоративних фінансів та економіки, Ризький технічний університет, Латвія;

Левченко Ярослава Сергіївна, доктор філософії з галузі «Соціальні та поведінкові науки», доцент, доцент кафедри економіки і підприємництва, ХНАДУ;

Маліков Володимир Васильович, докт. держ. упр., професор, завідувач кафедри обліку та оподаткування, ХНАДУ;

Мищенко Володимир Акимович, докт. екон. наук, професор, завідувач кафедри міжнародного бізнесу та фінансів, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»;

Попова Надія Василівна, докт. екон. наук, професор, завідувач кафедри маркетингу та торговельного підприємництва, Харківський торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету;

Третяк Вікторія Павлівна, докт. екон. наук, доцент, завідувач кафедри управління та адміністрування, ННІ «Каразінська школа бізнесу», Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна;

Шевченко Інна Юрївна, докт. екон. наук, доцент, лауреат Премії Верховної Ради України, декан факультету управління та бізнесу, ХНАДУ;

Шинкаренко Володимир Григорович, докт. екон. наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри менеджменту, ХНАДУ.

Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: Збірник наукових праць Харківського національного автомобільно-дорожнього університету. – № 1 (26) – 2021. – Харків: Стиль-Издат, 2021. – 142 с.

Адреса видавця:

61002, вул. Ярослава Мудрого, 25

Харків, Україна

Контактний телефон/факс:

(057) 738-77-87 – відповідальний секретар

E-mail: blagavikvik@meta.ua

Електронну версію збірки можна знайти на нашому сайті

<http://ppb.khadi.kharkov.ua/>

ISSN 2226-8820

УДК 338.486.4

- Відповідальність за достовірність наданої інформації несуть автори публікації
 - Редакція може не поділяти точки зору авторів, а публікувати статті в порядку обговорення
 - Статті друкуються в авторській редакції
 - Статті для публікації відбираються на умовах конкурсу та внутрішнього рецензування
- © колектив авторів, 2021
© ХНАДУ, 2021

ЗМІСТ

<i>Бабайлов В.К., Левченко Я.С., Марченко Г.І.</i>	Завершення формування науки мікроекономіки	4
<i>Бабайлов В.К., Приходько Д.О.</i>	Завершення формування науки макроекономіки	16
<i>Блага В.В., Благой В.В., Хорошилова І.О.</i>	Наукові школи як складова частина інноваційного середовища	25
<i>Дмитрієва О.І.</i>	Формування наукової парадигми державного регулювання інноваційного розвитку транспортної інфраструктури	34
<i>Дмитрієва О.І., Аділов Е.К.</i>	Формування комплексу інфраструктурного забезпечення інноваційного розвитку транспортної інфраструктури на засадах цифровізації	45
<i>Кирчата І.М., Шершенюк О.М.</i>	Організація збутової діяльності торговельного підприємства	56
<i>Мирошниченко Ю.В.</i>	Корпоративна культура як основний чинник сталого розвитку торговельного підприємства	66
<i>Нестеренко В.Ю., Осьмірко І.В., Синиця Т.В.</i>	Актуальні аспекти аналізу фінансово-економічної діяльності підприємства	79
<i>Нестеренко В.Ю., Сідельнікова В.К.</i>	Аналіз маркетингової діяльності підприємства: актуальні аспекти оцінювання ефективності	89
<i>Осьмірко І.В., Солопун Н.М.</i>	Аналіз сучасного стану інноваційної сфери в Україні	98
<i>Прокопенко М.В.</i>	Застосування економіко-математичних методів прогнозування як шлях удосконалення системи банківського кредитування	109
<i>Скачков О.М., Скачкова І.А., Калініна О.М.</i>	Моделювання бізнес-процесів впровадження концепції ТРМ на підприємстві	122
<i>Поясник Г.В.</i>	Аналіз методичних підходів до оцінювання інвестиційної привабливості підприємства	133

ЗАВЕРШЕННЯ ФОРМУВАННЯ НАУКИ МІКРОЕКОНОМІКИ

Бабайлов В.К., к.е.н., доцент

Левченко Я.С., доктор філософії з галузі «Соціальні та поведінкові науки», доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Марченко Г.І., аспірант

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Постановка проблеми. Мікроекономіка займає особливе місце серед всіх видів економіки й особливо поряд з макро- і мегаекономікою: саме мікроекономіка стає основою наступного формування макроекономіки. Тому удосконалення, поширення, поглиблення *знань* про мікроекономіку будь-якого її рівня й особливо організація вищого рівня знань, яким є наука мікроекономіка, є виключно *актуальним* питанням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що у 2013-2020 роках стався значний прогрес в розвитку множини важливих наук [1-3]. Так було встановлена обов'язкова кількість елементів *змісту* будь-якої науки: а саме чотири елементи – об'єкт, предмет, методика апробації предмету, результат цієї апробації; встановлений сенс кожного з чотирьох елементів і їх взаємозв'язок; завершено формування основних, найбільш важливих видів наук (економіки, менеджменту, маркетингу, підприємництва, методології і деяких інших) [4-6]. Однак постанова проблеми організації науки мікроекономіки була досі відсутня. Аналіз останніх досліджень і публікацій привів до висновку, що існують такі основні причини цього стану: нерозуміння сенсу самої мікроекономіки; змішання її з макроекономікою; апріорне (неаргументоване) ствердження про існування будь-яких наук ще з античної епохи через змішання сенсу наук з ученнями й навіть з теоріями.

Так, наприклад, мікроекономіку розуміють як «...розділ економічної теорії, яка вивчає поведінку окремих економічних агентів протягом їх виробничої, розподільчої, споживчої і обмінної діяльності» [3].

Існує й така думка: «Мікроекономіка вивчає поведінку окремих економічних одиниць (домашніх господарств і фірм) і функціонування окремих ринків товарів и ресурсів» [4]. В обох приведених прикладах присутнє змішання мікро- і макроекономіки.

Можливо привести і інші приклади волаючого нерозуміння відмінності мікро- і макроекономіки: «В курсі мікроекономіки розглядаються не тільки ідеалізований ринок досконалої конкуренції, але й ринкові моделі, які переважають в сучасній економіці України: монополістична конкуренція, олігополія, монополія» [5].

Але проблема створення, формування мікроекономіки, як науки взагалі,

навіть не ставиться.

Невирішені складові загальної проблеми. Отже, проведений аналіз показує, що існує гостра необхідність визначення таких аспектів загальної проблеми: усунення змішування понять мікро- і макроекономіки; відокремлення науки і практики мікроекономіки; концентрація уваги на організації, на формуванні науки мікроекономіки. На думку авторів, саме формування науки мікроекономіки дозволить вирішити й всі інші аспекти проблеми.

Формулювання мети і завдань статті. Метою даного дослідження в найзагальнішому вигляді є *формування науки мікроекономіки*. При цьому автори виходили з реального стану процесу формування будь-якої науки, саме з того, що окремі й навіть важливі елементи її змісту все ж-таки були частково організовані, визначені [6]. Так, фактично був визначений її *об'єкт* – як *межі науки*, як *основна теорія*; *предмет* – як проблемна частка об'єкту. Однак саме предмет будь-якої навіть однієї конкретної науки визначався по-різному. Більш того, як показали фундаментальні дослідження [6], це привело до невизначеності і єдиної, однієї, основної *методики апробації* предмету. Як наслідок, не міг бути визначений і *результат* апробації – *четвертий елемент* науки мікроекономіки. Саме це актуалізувало й відповідні **задачі** даного дослідження: поетапно визначити вказані чотири елементи змісту науки мікроекономіки. Тому **мета** даного дослідження стає конкретнішою – це завершення формування науки мікроекономіки.

Методики дослідження: Для досягнення поставленої мети в роботі були використані такі загальнонаукові та спеціальні методи і прийоми дослідження: порівняльний аналіз наукової літератури та інформаційних джерел на основі методів порівняння, систематизації та узагальнення; узагальнення результатів аналізу і логічна генерація висновків, теорія методу Бабайлова [7-9].

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз літературних джерел показує, що у формування *першого* елемента змісту науки мікроекономіки – її **основної теорії**, значний внесок зробив, перш за все, Ксенофонт [10] – саме він вперше визначив економіку як організацію домашнього або натурального господарства. Але, як це ні несподівано, він фактично дав визначення не всієї, не будь-якої економіки, а саме – мікроекономіки! При цьому він ще не встановив основний закон мікроекономіки, це зробив вже пізніше Аристотель. Аристотель вперше вводить й два види вартості: *потребницьку* і *мінову*. Як свідчить сучасний рівень розуміння мінової вартості вона належить не мікроекономіці, а макроекономіці, тому у даному дослідженні вона виключається з подальшого аналізу, й увага буде приділена іншим видам вартості, але спочатку, перш за все, – потребницької вартості Аристотеля. Аристотель вважав [11], що економіка Ксенофонта (як організація домашнього або натурального господарства) – це є організація потребницької вартості, її він визначав як *вартість*, яка повністю *споживається* такими господарствами (відсіля досі використовується й термін не *потребницька*, а *споживча* вартість). Але термін «споживча» має суттєвий недолік – відрив від такої вартості, від

самої її основи, головного – *потреби*. Тому, на думку авторів, правильніше використовувати словосполучення «потребницька вартість». Однак, навіть Аристотель не зміг відкрити у своєму вченні – *чим* визначається потребницька вартість. Не зміг відповісти на це питання і у подальшому видатний економіст Давид Рікардо, який теж помилково вважав реальну наявність потребницької вартості. Вперше, істинний сенс будь-якої вартості визначив видатний шотландський економіст Адам Сміт [12] через майже два тисячоліття після Аристотеля. Він принципово не використовував словосполучення «потребницька вартість». Він стверджував, що існує тільки одна вартість, яка тільки змінює форму (мінова, трудова, рента, капітал і будь-яка інша), але всі ці форми, види вартості визначаються тільки одним – *трудовими затратами*. Фактично саме Адам Сміт вперше сформулював *основний закон мікроекономіки*: «*Вартість дорівнює трудовим затратам*»!

У зв'язку з цим впливає таке важливе зауваження: потребницьку вартість Аристотеля у сучасному контексті необхідно розуміти та вважати як *трудова* вартість, або просто вартість. І справді, Аристотель потребницьку вартість визначав як вартість, яка споживається у натуральному господарстві. Але, перш ніж споживати будь-яку вартість, її необхідно створити. Помилка величезного мислителя полягає в тому, що він при визначенні «своєї» потребницької вартості акцент робить не на *причині* її виникнення, а одразу переходить до *наслідку її створення*. Аристотель проходить повз причини виникнення «своєї» потребницької вартості не випадково. Як відмічають сучасні дослідники, він так і не зрозумів, що у створенні вартості беруть участь тільки трудові затрати. До такого висновку вперше прийшов величезний шотландський економіст Адам Сміт. Але це зовсім не означає, що потреби людини не впливають на процес створення вартості! Вони лише запускають, включають, вмикають механізм створення і обміну вартості, але вартістю вони ніколи не володіють. Авторам цього дослідження подобається така аналогія: ні один вимикач у квартирі не виробляє електроенергію (електроенергію виробляє електростанція), вимикач лише підключає електроенергію. Тому потреби виконують функцію лише своєрідного «вимикача» створення вартості. У 2019 році вперше було доведено, що потребницька вартість не існує взагалі. Ще не було жодного випадку в історії практики обміну товарів, щоб хоча б на одну потребу хтось обміняв хоча б один товар [9]! *Потребницька (від терміну «потреба»)* вартість – це вартість потреб! Але вся економічна практика свідчить, що потреби не мають вартості – їх неможливо продати, купити чи обміняти на якийсь товар. Тому споживча вартість (як вартість потреб) не існує взагалі! Варто ще раз підкреслити, що це зовсім не означає, що потреби не впливають на організацію, створення трудової вартості. Однак їх функція лише у побудженні, у мотивації до трудових затрат, вони лише вмикають або вимикають механізм трудових затрат.

Однак в оцінці істинного сенсу потребницької вартості Аристотеля наступні покоління економістів теж допустили помилку, коли лише *буквально, формально* оцінили її як таку, як потребницьку. Насправді *потребницька*

вартість Аристотеля є звичайна *трудова* вартість, або просто вартість!

Отже, об'єктом, тобто, *основною теорією мікроекономіки* (першим елементом змісту науки мікроекономіки), стає теорія вартості, теорія трудовою вартості А. Сміта. А *основним законом* (другим елементом змісту науки мікроекономіки) стає закон вартості А. Сміта: «Вартість визначається тільки трудовими затратами». Для рішення *третьої* задачі дослідження автори виходили з висновків, які були зроблені у дослідженнях 2013-18 роки [8]. В них встановлено, доведено і підтверджено усією наступною економічною практикою, що будь-який саме *основний* закон потребує апробації, перевірки, підтвердження, визначення залежності *тільки* від часу. Й це може бути здійснене за допомогою тільки однієї, *основної методики* – методики історичного-логічного, встановленої ще Гегелем [7]. Дана методика є *третім елементом змісту науки мікроекономіки*. Для скорочення автори називають дану методику просто методикою «Час».

Результат апробації основного закону мікроекономіки методикою Час і є *четвертий* і остаточний, завершальний елемент змісту науки мікроекономіки – це її *парадигма*. Вже з цієї фрази впливає головний сенс парадигми: *парадигма* – це *основний закон* мікроекономіки, однак обов'язково апробований основною методикою – методикою Час. А це означає існування різних *форм* основного закону в різні історичні часи, епохи. Відносно основного закону мікроекономіки («Вартість дорівнює трудовим затратам») це означає, що у різні історичні часи вартість визначалася різним співвідношенням тільки трьох основних видів затрат труда: *ручних, машинних і підприємницьких (інноваційно-інвестиційних)*. Власне, задача апробації методикою Час й полягає в тому, щоб визначити, встановити, який з трьох завжди присутніх видів затрат труда переважав в той, чи інший історичний час, епоху.

Саме це й визначає вид парадигми! Парадигма фактично констатує факт – який вид затрат труда був обраний людством пріоритетним в ту, чи іншу епоху. Це фактично був вибір поведінки усього людства в конкретному виді діяльності (в тому числі й в мікроекономіці). Тобто, це був вибір стратегії, причому найбільш загальної стратегії, стратегії поведінки всього людства, тобто *глобальної стратегії*.

Проведений аналіз привів авторів до визначення таких трьох парадигм Мікроекономіки: перша, *минула* парадигма мікроекономіки Доіндустріальної епохи, як глобальна стратегія переважно *ручних затрат* труда; друга, *теперішня* парадигма мікроекономіки Індустріальної епохи, як глобальна стратегія переважно *машинних затрат* труда; третя, *майбутня* парадигма мікроекономіки Постіндустріальної епохи, як глобальна стратегія переважно *підприємницьких затрат* труда. Для наочності уявлення *всіх* важливих аспектів науки мікроекономіки у табл. 1 представлений *увесь* процес її формування.

Процес формування науки мікроекономіки

Методики і результати їх застосування			
Фундаментальні методики	Визначення об'єкта	Визначення проблеми	Методика вирішення проблеми
	Об'єкт	Проблема	Результат вирішення проблеми
Ідея	Мікроекономіка	<i>Невідомість</i> зв'язків мікроекономіки	Інтуїція
			<i>Залежність</i> (можливий якісний зв'язок МІКЕК з вартістю, наприклад): «Вартість можливе створюється затратами труда»
Гіпотеза	Ідея	<i>Невідомість</i> кількісної залежності вартості	Логіка дискретних фактів
			<i>Закономірність</i> (дискретний якісний і кількісний зв'язок)
Концепція	Гіпотеза	<i>Невідомість</i> суцільний залежності вартості	Логіка докази, розрахунку
			<i>Закон</i> вартості (доведена, розрахована суцільна закономірність): «Вартість дорівнює затратам труда»
Теорія	Концепція	Закон вартості, не апробований іншими законами	Взаємна апробація
			<i>Закон</i> вартості, підтверджений іншими приватними законами.
Основна теорія	Теорії приватні	Відсутність узагальнення окремих законів мікроекономіки	Узагальнення окремих законів методології
			<i>Основний закон</i> «Вартість дорівнює будь-яким затратам труда»
Наука методології	Основна теорія	Основний закон, не апробований Часом	Апробація основного закону методикою Час
			<i>Парадигми</i> мікроекономіки як результати апробації її основного закону часом; як глобальні стратегії переважної поведінки всього людства

Джерело: авторська розробка

Висновки з проведеного дослідження. Встановлення, визначення всіх чотирьох елементів змісту мікроекономіки (основної теорії; основного закону; основної методики апробації основного закону – методики «Час»; парадигм) дозволив вперше завершити формування науки мікроекономіки. При цьому були надані такі визначення кожного з чотирьох її елементів: *Об'єкт* (перший елемент змісту, Основна теорія) науки мікроекономіки є теорія трудової вартості А. Сміта; її головним елементом є основний закон мікроекономіки, як результат узагальнення законів приватних теорій мікроекономіки. *Предмет* (другий елемент змісту, Основний закон) науки мікроекономіки є закон вартості А. Сміта: «Вартість визначається тільки затратами труда»; або

основний закон науки мікроекономіки можливо визначати й так: «Мікроекономіка – це створення вартості, створення затрат труда». *Методика апробації* основного закону (третій елемент змісту) – це відома методика «Час» як скорочений вираз методики історично-логічного Гегеля. *Результат* апробації основного закону (четвертий, останній елемент змісту) науки мікроекономіки – це три парадигми мікроекономіки: перша, минула парадигма мікроекономіки Доіндустріальній епохи, як глобальна стратегія переважно *ручних затрат* труда; друга, теперішня парадигма мікроекономіки Індустріальній епохи, як глобальна стратегія переважно *машинних затрат* труда; третя, майбутня парадигма мікроекономіки Постіндустріальній епохи, як глобальна стратегія переважно *підприємницьких затрат* труда.

Й вже самий процес завершення формування науки мікроекономіки дозволив глибше зрозуміти кожен з чотирьох елементів її змісту й особливе її основний закон: «Мікроекономіка – це організація вартості, це організація затрат труда; це тільки *створення вартості*; це не обмін товарів, який є властивістю вже не мікроекономіки, а макроекономіки». А це приводить ще до одного важливого *висновку* – до спростування існуючого стереотипу про повну схожість *мікроекономіки і економіки підприємства*. Економіка підприємства – це більш широке поняття і явище ніж мікроекономіка. Як доведено ще в [9] економіка підприємства містить не тільки створення вартості, але й ринок, обмін затрат труда робітника на заробітну плату. Але будь-який ринок – це явище вже не мікроекономіки, а саме – макроекономіки! Й навіть на особливому ринку – ринку всередині підприємства робітник перед тим, як укласти договір, трудову угоду з конкретним підприємством вивчає ситуацію в межах, у масштабах не тільки одного підприємства, але усієї *макроекономіки*, і як свідчить сучасна дійсність, вивчає ринок у масштабах навіть *мегаекономіки*.

Тому поряд з отриманими раніше висновками необхідно зробити й такі: мікроекономіка і економіка підприємства – це не тотожні поняття і явища; економіка підприємства більш широке явище, ніж мікроекономіка; економіка підприємства містить не тільки мікроекономіку, але й елемент макроекономіки і навіть мегаекономіки.

Перелік посилань

1. Хаустова В. Є., Решетняк О. І. Вплив підготовки кадрів вищої кваліфікації на науковий та економічний розвиток. *Проблеми економіки*. 2020. № 1 (43). С. 43–51. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-1-43-51>.

2. Islam R., Ang J. B., Madsen J. B. Quality-Adjusted Human Capital and Productivity Growth. *Economic Inquiry*. 2014. Vol. 52. No. 2. P. 757–777.

3. Микроэкономика. *Экономика, социология, менеджмент*: веб-сайт. URL: <http://ecsocman.hse.ru/docs/16000047/> (дата звернення: 21.03.2021)

4. Что и как изучает микроэкономика? *Экономика, социология, менеджмент*: веб-сайт. <http://ecsocman.hse.ru/text/22889580/> (дата звернення: 21.03.2021).

5. Мікроекономіка в системі економічних наук. *Бублік*: веб-сайт. URL: <https://buklib.net/books/22254/#:~:text=1.1.->

,Мікроекономіка%20в%20системі%20економічних%20наук,діяльність%20окремих%20економічних%20суб%27ектів.&text=Як%20самостійний%20розділ%20економічної%20теорії,ХІХ%20—%20на%20початку%20ХХ%20ст. (дата звернення: 24.04.2021).

6. Бабайлов В. К. *Методологія наукових досліджень: навч. посібник*. Х.: ФОП Бровін О.В., 2019. 150 с.

7. Бабайлов В. К. *Теория метода : монография*. Х. : ХНАДУ, 2011. 232 с.

8. Бабайлов В. К., Баленко А. И., Хмелевская А. А. Обзор литературных источников как метод эксперимента. *Бизнес-Информ*. 2006. №3. С. 103–104.

9. Dmytriiev I., Babailov V., Levchenko Ya. Philosophical bases of improvement of paradigm development methodologies. *EUREKA: Social and Humanities*. 2020. No 1. P. 62–68. DOI: 10.21303/2504-5571.2020.001134.

10. Ксенофонт: веб-сайт. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Ксенофонт> (дата обращения: 02.02.2020).

11. Учение Аристотеля: веб-сайт. URL: <http://www.bibliotekar.ru/estestvoznanie-3/42.htm> (дата обращения: 10.02.2020).

12. Смит А. *О богатстве народов*. АСТ Москва. 2010, 188 с.

References

1. Khaustova, V. Ye. & Reshetniak, O. I. (2020), The impact of training of highly qualified personnel on scientific and economic development [Vplyv pidhotovky kadriv vyshchoi kvalifikatsii na naukovyi ta ekonomichniy rozvytok], *Problemy ekonomiky*, No 1(43), P. 43–51 DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-1-43-51>.

2. Islam, R., Ang, J. B. & Madsen, J. B. (2014), Quality-Adjusted Human Capital and Productivity Growth, *Economic Inquiry*, Vol. 52, No. 2, P. 757–777.

3. Microeconomics. Economics, sociology, management [Мікроекономіка, Економіка, соціологія, менеджмент], available at: <http://ecsocman.hse.ru/docs/16000047/> (last accessed 21.03.2021).

4. What and how does microeconomics study? Economics, sociology, management [Сhto i kak izuchaet mikroekonomika? Економіка, соціологія, менеджмент], available at: <http://ecsocman.hse.ru/text/22889580/> (last accessed 21.03.2021).

5. Microeconomics in the system of economic sciences [Мікроекономіка в системі економічних наук], Bublik, available at: <https://buklib.net/books/22254/#:~:text=1.1.->

,Мікроекономіка%20в%20системі%20економічних%20наук,діяльність%20окремих%20економічних%20суб%27ектів.&text=Як%20самостійний%20розділ%20економічної%20теорії,ХІХ%20—%20на%20початку%20ХХ%20ст. (last accessed 24.04.2021)

6. Babajlov, V. K. (2019), *Research methodology [Metodologiya naukovih doslidzhen]*, FOP Brovin O.V., 150 p.

7. Babajlov, V. K. (2011), *Method theory [Teoriya metoda]*, monograph, H. : HNADU, 232 p.

8. Babajlov, V. K., Balenko, A. I., Hmelevskaya, A. A. (2006), A review of literary sources as a method of experiment [Obzor literaturnykh istochnikov kak metod eksperimenta], *Business Inform*, No 3, P. 103–104.

9. Dmytriiev, I., Babailov, V., Levchenko, Ya. (2020), Philosophical bases of improvement of paradigm development methodologies. *EUREKA: Social and Humanities*, No 1, P. 62–68. DOI: 10.21303/2504-5571.2020.001134.

10. Ksenofont [Ksenofont], available at: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Ксенофонт> (last accessed 02.02.2020).

11. Aristotle's doctrine of matter and form [Uchenie Aristotelya o materii i forme], available at: <http://www.bibliotekar.ru/estestvoznanie-3/42.htm> (last accessed 10.02.2020).

12. Smith, A. (2010), On the wealth of peoples [O bogatstve narodov], AST Moscow, 188 p.

РЕФЕРАТИ РЕФЕРАТЫ ABSTRACTS

УДК 330.101.542; JEL Classification: B40, D00

Бабайлов В.К., Левченко Я.С., Марченко Г.І. ЗАВЕРШЕННЯ ФОРМУВАННЯ НАУКИ МІКРОЕКОНОМІКИ

Анотація. Мікроекономіка займає особливе місце серед всіх видів економіки й особливо поряд з макро- і мегаекономікою. Саме мікроекономіка стає основою наступного формування макроекономіки. Тому удосконалення, поширення, поглиблення знань про мікроекономіку будь-якого її рівня й особливо вищого рівня знань, яким є наука мікроекономіка, є виключно *актуальним* питанням. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що постановка проблеми організації науки мікроекономіки відсутня взагалі. Існують такі основні причини такого стану: нерозуміння сенсу самої мікроекономіки; змішання її з макроекономікою; апріорне (бездовідне) ствердження про вже існування будь-яких наук мало не з античної епохи через змішання й навіть ототожнення наук з ученнями й навіть з теоріями. Тому є гостра необхідність прийняття таких мір з вирішення відповідних проблемних аспектів мікроекономіки, як: усунення змішування мікро- і макроекономіки; відокремлення проблемних аспектів науки і практики мікроекономіки; концентрація уваги на формуванні науки мікроекономіки. Саме формування науки мікроекономіки, як вищого рівня знань про мікроекономіку, буде сприяти й вирішенню проблем практики мікроекономіки. При цьому автори виходили з реального стану процесу формування будь-якої науки, а саме: окремі й навіть важливі елементи її змісту вже були частково сформовані. Так, був визначений її *об'єкт* – як *межі* науки, як *основна теорія*; *предмет* – як проблемна частка об'єкту; однак саме предмет будь-якої навіть однієї конкретної науки визначався до останнього часу по-різному. Більш того, як показали фундаментальні дослідження, це привело до невизначеності і єдиної, однієї, основної *методики апробації* предмету. Й як наслідок не міг бути визначений і *результат* апробації – *четвертий елемент* науки мікроекономіки. Залишалася незрозумілою, невирішеною й ще одна проблема – відсутність встановлення точної кількості елементів змісту будь-якої науки й в тому числі й

науки мікроекономіки. Лише у 2013-2020 роках було встановлене, що будь-яка наука включає тільки *чотири* основні елементи: *об'єкт; предмет; основну методикау апробації предмету; результат цієї апробації. Методики дослідження:* порівняльний аналіз наукової літератури та інформаційних джерел на основі методів порівняння, систематизації та узагальнення; узагальнення результатів аналізу і логічна генерація висновків, теорія методу Бабайлова. **Результати.** Визначені всі чотири елементи змісту науки мікроекономіки: *основна теорія* макроекономіки як теорія трудової вартості А. Сміта, головним елементом змісту якої є *основний закон* мікроекономіки, як результат узагальнення законів приватних теорій мікроекономіки; *основний закон* макроекономіки – це закон вартості А. Сміта: «Вартість визначається тільки затратами труда»; або «Мікроекономіка – це створення вартості, створення затрат труда»; *основна методика апробації* основного закону – методика «Час» як скорочений вираз методики історичного-логічного Гегеля; *результат* апробації основного закону – *три парадигми* макроекономіки (глобальні стратегії відповідно Доіндустріальній, Індустріальній, Постіндустріальній епохах): переважно *ручних затрат* труда; переважно *машинних затрат* труда; переважно *підприємницьких затрат* труда. Це й означає *завершення* формування науки мікроекономіки. **Наукова новизна:** вперше завершено формування науки мікроекономіки. **Практична значущість:** сформована наука мікроекономіки, яка буде найефективнішим засобом вирішення проблем *практики* мікроекономіки.

Ключові слова: мікроекономіка; наука; об'єкт; предмет; апробація; основна теорія, основний закон; методика «Час»; парадигма.

УДК 330.101.542; JEL Classification: B40, D00

Бабайлов В.К., Левченко Я.С., Марченко Г.И. ЗАВЕРШЕНИЕ ФОРМИРОВАНИЯ НАУКИ МИКРОЭКОНОМИКИ

Аннотація. Микроэкономика занимает особое место среди всех видов экономики и особенно рядом с макро- и мегаэкономикой. Именно микроэкономика становится основой последующего формирования макроэкономики. Поэтому совершенствование, распространение, углубление знаний о микроэкономике любого ее уровня и особенно высшего уровня знаний, которым является наука микроэкономика, является *исключительно актуальным* вопросом. Анализ последних исследований и публикаций свидетельствует о том, что постановление проблемы организации науки микроэкономики отсутствует вообще. Существуют следующие основные причины такого состояния: непонимание смысла самой микроэкономики; смешение ее с макроэкономикой; априорное (безосновательное) утверждение об уже существовании каких-либо наук чуть ли не с античной эпохи из-за смешения и даже отождествления наук учениями и даже с теориями. Поэтому есть острая необходимость принятия таких мер по решению соответствующих проблемных аспектов микроэкономики, как: устранение смешивания микро- и макроэкономики; отделения проблемных аспектов науки и практики микроэкономики; концентрация внимания на формировании науки

микроэкономики. Именно формирование науки микроэкономики, как высшего уровня знаний о микроэкономике, будет способствовать и решению проблем практики микроэкономики. При этом авторы исходили из реального состояния процесса формирования любой науки, а именно: отдельные и даже важные элементы ее содержания уже были частично сформированы. Так, был определен ее объект – как границы науки, как основная теория; предмет – как проблемная доля объекта; однако именно предмет любой даже одной конкретной науки определялся до последнего времени по-разному. Более того, как показали фундаментальные исследования, это привело к неопределенности и единой, одной, основной методике апробации предмета. И как следствие не мог быть определен и результат апробации – четвертый элемент науки микроэкономики. Оставалась непонятной, нерешенной и еще одна проблема – отсутствие точного количества элементов содержания любой науки и, в том числе, науки микроэкономики. Только в 2013-2020 годах было установлено, что любая наука включает только четыре основных элемента: объект; предмет; основную методику апробации предмета; результат этой апробации. **Методики исследования:** сравнительный анализ научной литературы и информационных источников на основе методов сравнения, систематизации и обобщения; обобщение результатов анализа и логическая генерация выводов, теория метода Бабайлова. **Результаты.** Определены все четыре элемента содержания науки микроэкономики: основная теория макроэкономики как теория трудовой стоимости А. Смита, главным элементом содержания которой есть основной закон микроэкономики, как результат обобщения законов частных теорий микроэкономики; основной закон макроэкономики – это закон стоимости А. Смита: «Стоимость определяется только затратами труда»; или «Микроэкономика – это создание стоимости, создание затрат труда»; основная методика апробации основного закона – методика «Время» как сокращенный выражение методике исторического логического Гегеля; результат апробации основного закона – три парадигмы макроэкономики (глобальные стратегии в соответствии Доиндустриальной, Индустриальной, Постиндустриальной эпох): преимущественно ручных затрат труда; преимущественно машинных затрат труда; преимущественно предпринимательских затрат труда. Это и означает завершение формирования науки микроэкономики. **Научная новизна:** впервые завершено формирование науки микроэкономики. **Практическая значимость:** сформирована наука микроэкономики, которая будет эффективным средством решения проблем практики микроэкономики.

Ключевые слова: микроэкономика; наука; объект; предмет; апробация; основная теория; основной закон; методика «Время»; парадигма.

УДК 330.101.542; JEL Classification: B40, D00

Babailov V., Levchenko Ya., Marchenko Halyna COMPLETION OF THE MICROECONOMICS SCIENCE FORMATION

Abstract. Microeconomics occupies a special place among all types of economy and especially along with macro- and mega- economics. It is

microeconomics becomes the basis for the subsequent formation of macroeconomics. Therefore, the improvement, dissemination, deepening of knowledge about microeconomics at any level and especially the highest level of knowledge, which is the science of microeconomics, is an extremely important issue. Analysis of recent research and publications shows that the solution to the problem of organizing the science of microeconomics is absent at all. There are the following main reasons for this state: misunderstanding of the meaning of microeconomics itself; mixing it with macroeconomics; a priori (unproven) assertion about the already existence of any science almost from the ancient era through the mixing and even identification of science with teachings and even with theories. Therefore, there is an urgent need to take such measures to address the relevant problematic aspects of microeconomics as: eliminating the mixing of micro- and macroeconomics; separation of problematic aspects of science and practice of microeconomics; concentration on the formation of the science of microeconomics. It is the formation of the science of microeconomics, as the highest level of knowledge about microeconomics, will contribute to solving the problems of microeconomics practice. In this case, the authors proceeded from the real state of the process of formation of any science, namely: some and even important elements of its content have already been partially formed. Yes, its object was defined – as the limits of science, as the basic theory; subject – as a problem part of the object; however, the subject of any even one specific science was defined differently until recently. Moreover, as shown by basic research, this has led to uncertainty and a single, one, the main method of approbation of the subject. And as a consequence, the result of approbation could not be determined - the fourth element of the science of microeconomics. Another problem remained unclear, unresolved - the lack of establishing the exact number of elements of the content of any science, including the science of microeconomics. Only in 2013-2020 was it established that any science includes only four basic elements: an object; subject; the main method of approbation of the subject; the result of this approbation. **Research methods:** a comparative analysis of scientific literature and information sources based on methods of comparison, systematization and generalization; generalization of the results of the analysis and the logical generation of conclusions, theory of Babaylov's method. **Results.** All four elements of the content of the science of microeconomics are defined: the basic theory of macroeconomics as the theory of labor value of A. Smith, the main element of the content of which is the basic law of microeconomics, as a result of generalization of the laws of private theories of microeconomics; the basic law of macroeconomics is A. Smith's law of value: «Value is determined only by labor costs»; or «Microeconomics is the creation of value, the creation of labor costs»; the main method of approbation of the basic law – the method of «Time» as an abbreviated expression of the method of historical and logical Hegel; the result of approbation of the basic law is three paradigms of macroeconomics (global strategies according to the pre-industrial, industrial, post-industrial epochs): mainly manual labor costs; mainly machine labor costs; mostly entrepreneurial labor costs. This means the completion of the formation of the science of microeconomics. **Scientific novelty:** the formation of the science of microeconomics has been completed for the

first time. **Practical significance:** the science of microeconomics has been formed, which will be the most effective means of solving the problems of microeconomics practice.

Key words: microeconomics; science; object; subject; approbation; basic theory, basic law; method «Time»; paradigm.

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Василь Кузьмич – кандидат економічних наук, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, доцент кафедри економіки і підприємництва, м. Харків, Україна; e-mail: super_super-kod@ukr.net.

Бабайлов Василий Кузьмич – кандидат экономических наук, Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет, доцент кафедры экономики и предпринимательства, г. Харьков, Украина.

Babailov Vasil – PhD, Kharkiv National Automobile and Highway University, Associate professor of the Department of Economics and Entrepreneurship, Kharkiv, Ukraine.

Левченко Ярослава Сергіївна – доктор філософії з галузі «Соціальні та поведінкові науки», Харківський національний автомобільно-дорожній університет, доцент кафедри економіки і підприємництва, м. Харків, Україна; e-mail: slavalevchenko1984@gmail.com; ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4979-1101>.

Левченко Ярослава Сергеевна – доктор философии в отрасли «Социальные и поведенческие науки», Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет, доцент кафедры экономики и предпринимательства, г. Харьков, Украина.

Levchenko Yaroslava – PhD in «Social and behavioral sciences», Kharkiv National Automobile and Highway University, Associate professor of the Department of Economics and Entrepreneurship, Kharkiv, Ukraine.

Марченко Галина Іванівна – ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», аспірант кафедри «Фінанси та банківська справа», м. Полтава, Україна; e-mail: 2687209800@ukr.net; ORCID <https://orcid.org/0000-0002-2701-6518>.

Марченко Галина Ивановна – ВУЗ Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли», аспирант кафедры «Финансы и банковское дело», г. Полтава, Украина.

Marchenko Halyna – Poltava University of Economics and Trade, postgraduate student of Department of "Finance and Banking", Poltava, Ukraine.

ЗАВЕРШЕННЯ ФОРМУВАННЯ НАУКИ МАКРОЕКОНОМІКИ

Бабайлов В. К., канд. економ. наук, доцент

Приходько Д. О., канд. економ. наук, доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Постановка проблеми. Як доведено в [1] у будь-якій науці зобов'язано бути *чотири* елементи змісту: об'єкт (межі науки); предмет (проблемна частина об'єкту); методика апробації (вирішення проблеми) предмету; парадигма. Відсутність хоча б одного з таких елементів, незавершеність науки, означає відсутність усієї науки. До 2013-18 років, як це не дивно, були сформовані тільки два перших елементи окремих наук. Будь-яка *наука*, й *наука* макроекономіка зокрема, є вищим рівнем знання, а тому й найбільш ефективним засобом рішення проблем *практики* макроекономіки. Її незавершеність, її відсутність, суттєво знижує ефективність практики. Тому завершення формування науки макроекономіки є *актуальним*.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Він свідчить про те, що в останні роки стався значний прогрес в розвитку наук; було встановлено: кількість елементів *змісту* будь-якої науки – чотири; визначені ці чотири елементи (об'єкт; предмет; методика апробації предмету; результат цієї апробації); встановлений сенс кожного з чотирьох елементів та їх взаємозв'язок. Важливим результатом цих років є встановлення критерію науковості. Однак й досі науковими визначають явища, які не задовольняють встановленому в [2] критерію науковості. Згідно з цим критерієм, до наукових необхідне відносити тільки такі явища, результатом яких є тільки наука. На думку авторів встановлення критерія науковості був важливіший крок в напрямку встановлення порядку в визначенні рівнів знання. Другим важливим кроком у ці роки було завершення формування наук основних сфер діяльності людства: економіки, менеджменту, маркетингу, підприємництва, інженерії, методології та деяких інших. У них було остаточно зроблено визначення кожного з чотирьох елементів науки: *об'єктом* будь-якої науки є її *основна теорія*; *предметом* – її *основний закон*; *методикою апробації* основного закону – методика «Час»; *парадигмою* – результат апробації основного закону методикою «Час».

У свою чергу, був розкритий сенс кожного з цих трьох елементів змісту науки: *Основна теорія* (об'єкт науки) – це організація всіх приватних теорій, їх апробація, тобто, узагальнення приватних законів, і отримання *результату* цього узагальнення – *основного закону*; саме основний закон стає вже *предметом науки*. *Основний закон* (предмет науки, проблемна частина її об'єкту) має відповідно одну, таку проблему – це відсутність апробації, перевірки характеру поведінки основного закону у *часі*, це відсутність апробації основного закону методикою «ЧАС»; власне ця методика й стає *третім* елементом змісту науки.

Методика «ЧАС» – це скорочене для простоти використання відомої методики історичного-логічного Гегеля [1]. Її використання показує, як змінюються у часі *конкретні форми* основного закону науки. Апробація основного закону науки методикою «ЧАС» веде до визначення *парадигми* – четвертого остаточного елементу змісту науки, тобто – до завершення формування науки [1]. *Парадигма* – це четвертий і останній елемент змісту науки. Її сенс – *глобальна, тобто, всесвітня стратегія поведінки* всього людства у конкретній сфері його діяльності. У 2013-2018 роках вперше в світі були розроблені парадигми основних сфер діяльності людства: економіки, менеджменту, маркетингу, підприємництва, інженерії, методології і деяких інших. Це означало, що тільки у цей час було *завершено формування цих важливіших наук*.

Невирішені складові загальної проблеми. Однак досі не завершено формування значної кількості інших важливих наук. Й особливо невирішеними складовими цієї загальної проблеми є незавершеність формування трьох важливих наук: мікро-, макро-, мегаекономіки.

Формулювання мети статі. *Метою* даного дослідження є завершення формування науки *макроекономіки*. *Задачі:* визначити чотири елементи змісту науки макроекономіки (основну теорію, основний закон, методики апробації основного закону, парадигми); зробити узагальнення проведеного аналізу, тобто, сформулювати основні результати дослідження.

Методики дослідження: порівняння, системного та комплексного підходу, абстрактно-логічного аналізу, узагальнення та абстрагування, логічна генерація висновків.

Виклад основного матеріалу дослідження. При вирішенні задач автори виходили вже з відомих і доведених фактів, підтверджених усією практикою досліджень, що *об'єктом* науки макроекономіки (як й будь-якої науки) є її основна теорія; *предметом* – її основний закон; *методикою апробації* її основного закону – методика «Час»; *парадигмою* – результат апробації основного закону методикою «Час».

При цьому було встановлено, що у формування першого елементу змісту макроекономіки – *основної теорії*, у формування її об'єкту (приватних теорій макроекономіки) значний внесок зробили: Аристотель (він обґрунтував хрематистику і капітал як типові економічні явища); Монкретьєн (вперше ввів поняття *політична, тобто, державна, національна економіка, макроекономіка*); Маркс (вперше ввів закон обігу грошей як макроекономічний закон); Сміт (створив економічну теорію трудової вартості) [3]; Кене (вперше зробив спробу *макроаналізу* за допомогою *економічної таблиці*) [4]; У. Петті (творець *політичної, тобто, державної, макроекономічної арифметики*) [5]; А. Маршалл (вперше зробив головний внесок у формування науки макроекономіки – визначив основний закон макроекономіки) [6] тощо. Головним наслідком, результатом формування основної теорії макроекономіки є її Основний закон.

Основний закон макроекономіки – це сутність макроекономіки, це організація макроекономічної вартості у формі *рівноважної ціни (РЦ)*, це *створення рівноважної ціни*. Рівноважна ціна – це ціна, яка встановлюється

тільки при рівності сукупного попиту і сукупної пропозиції [3]. При порушенні основного закону макроекономіки рівноважна ціна зникає і залишається просто ціна, яка встановлюється на ринку; це *особливий стан макроекономіки*, це безлад, «хвороба» макроекономіки, – це *інфляція*. При цьому, якщо $СПп > СПр$, то підприємствам вигідне підвищувати ціну і навпаки, якщо $СПп < СПр$, то вигідне зменшувати ціну.

У даній статі мова йде не про вибір поведінки суб'єктів ринку по відношенню до організації найбільш вигідної ціни у час інфляції, – тут мова йде про інше – тільки про *рівноважний стан макроекономіки*, про її стан тільки при рівності $СПп = СПр$, тільки про її *рівноважну ціну*, і тільки про фактори, які впливають не на будь-яку ціну, а саме тільки про фактори, які впливають тільки на *рівноважну ціну*. Й, як слідує з літературних джерел, такі фактори існують [7], тобто навіть рівноважна ціна може змінюватися, тобто змінюватися навіть при дотриманні, *непорушені основного закону макроекономіки*. Цими факторами є лише два – це *конкуренція і монополія* (тут під монополією для спрощення розуміється і олігополія, і олігопсонія, і монопсонія). А якщо ще точніше – існує тільки один фактор як *співвідношення конкуренції і монополії*. Не зайвою буде така примітка – паралельно, незалежно може періодично виникати зміна ціни й від порушення основного закону вартості. Однак у даній публікації мова йде тільки про *рівноважну ціну*, тільки про зміну *рівноважної ціни від співвідношення конкуренції і монополії*.

Як відомо з [3] (а також з інших джерел [8-10]) це співвідношення було незмінним тільки у нутрі історичних епох: Доіндустріальній, Індустріальній і Постіндустріальній. Так, у Доіндустріальну епоху в основному конкуренція переважала монополії, це була конкуренція вільна від впливу монополій, це *вільна конкуренція*; ступінь співвідношення монополії і конкуренції залежав в основному лише від ступеню *однієї конкуренції*. Тобто, закон попиту і пропозиції контролювався в основному ступенем якості товару. Тому *рівноважна ціна* залежала в основному від якості товару, тобто від величини трудових витрат: чим більше були витрати праці, тим більше була *рівноважна ціна*. При цьому попит і пропозиція досягали відносно *незначної* величини.

Ситуація різко змінюється при переході до машинного виробництва в Індустріальну епоху; попит і пропозиція теж зростають до небувалих розмірів.

Змінюється й співвідношення конкуренції і монополії. Вільна конкуренція перетворюється у *монопольну конкуренцію*. *Рівноважна ціна* вже залежить не тільки від поведінки виробника у сфері виробництва і подальшої зміни ступеню вільної конкуренції, а й від поведінки на ринку. Й дійсно виробники на виробництві всі знаходяться в однакових умовах, однаково впливають на *рівноважну ціну* – лише за рахунок змін витрат праці. Але на ринку можливий ще й *зговор* частки як виробників, так і покупців: при *зговорі* (при *монополізмі*) вони підвищують *рівноважну ціну* не за рахунок додаткових витрат праці, а за рахунок *перерозподілу вартості з не монополістами*, а з вільними конкурентами; тому *рівноважна ціна* вже залежить від *співвідношення конкуренції і монополії*. При цьому в Індустріальну епоху й особливо на її початку, у період «дикого»

капіталізму співвідношення конкуренції і монополії було виключне *неконтрольованим, стихійним*. Неконтрольованою, стихійною стає й рівноважна ціна. У подальшому держава за рахунок антимонопольного законодавства намагається впливати на співвідношення конкуренції і монополії. Однак, як показує практика, цих дій виявляється недостатньо. Дослідження видатних західних економістів Фрідріха фон Хайека, Вальтера Ойкена, Альфреда Мюллер-Армака привели до висновку про необхідність задіяти й інші аспекти – аспекти соціального характеру, в тому числі, й впливу на співвідношення конкуренції і монополії [7]. Останнє є досі невирішеною до кінця проблемою.

Проте з точки зору мети даної публікації, – завершення формування науки макроекономіки, – проведений аналіз Доіндустріальній та Індустріальній епох, встановлення *основного закону* макроекономіки дозволяє сформулювати важливіший, остаточний, четвертий елемент змісту науки макроекономіки – її *парадигми, як результат апробації основного закону методикою «Час»*.

Як доведено у [1], *парадигма* – це глобальна стратегія, тобто стратегія поведінки всього людства у конкретній сфері його діяльності: економіки, менеджменту, маркетингу, інженерії, адміністрації тощо. Парадигма макроекономіки – це глобальна стратегія поведінки всього людства у сфері макроекономіки.

При розробці парадигм макроекономіки автори виходили з доведеного раніше висновку, що основний закон макроекономіки (і відповідно рівноважна ціна) у самому загальному вигляді залежать від співвідношення головних факторів – *конкуренції і монополії*. В даному контексті *монополія*, далі визначається переважно як будь-яке панування, диктат, як одного суб'єкту ринку, так й декількох. Так, у Доіндустріальну епоху конкуренція переважала над монополією; монополій було небагато, їх роль була незначна; тому конкуренція була в основному незалежною від монополії, це була *вільна конкуренція*. Тому Доіндустріальній епохі відповідав свій, особистий основний закон макроекономіки і особиста рівноважна ціна. Й цієї епохі відповідала й відповідна *парадигма*; це була *глобальна стратегія вільної конкуренції*, – *перша, минула парадигма* макроекономіки.

В *Індустріальну* епоху масштаби і роль монополій посилюється. Основний закон також змінюється відповідно іншому співвідношенню конкуренції і монополії. При цьому співвідношення конкуренції і монополії стає *стихійним* – воно різне для різних країн, макроекономік і історичних епох; при цьому кризи, інфляція змінюються на періоди стабільного розвитку макроекономіки. Цієї епохі притаманна *парадигма монополістичної конкуренції*, парадигма стихійного, неконтрольованого співвідношення конкуренції і монополії, й як наслідок – встановлення неконтрольованої, стихійної рівноважної ціни.

Аналіз різних аспектів проблеми пошуку співвідношення конкуренції монополії, а також практика боротьби з монополізмом як зговором, практика використання *антимонопольного* законодавства у «розвинутих» країнах світу й особливо у США привів авторів до висновку про необхідність встановлення саме

контрольованого, керованого характеру співвідношення конкуренції і монополії з боку усіх суб'єктів макроекономіки. Це зовсім не означає повну заборону всіх монополій. На думку авторів найбільш правильною глобальною стратегією зобов'язана бути парадигма *оптимального* співвідношення конкуренції і монополії, тобто, створенню такої рівності сукупного попиту і сукупної пропозиції, яка забезпечить *мінімальну рівноважну ціну*. Її це буде основою *третьої, майбутньої парадигми* макроекономіки Постіндустріальної епохи.

Висновки. Встановлення, визначення всіх чотирьох елементів змісту макроекономіки (основної теорії; основного закону; методики апробації основного закону – методики «ЧАС»; парадигм) дозволив вперше *завершити формування науки макроекономіки*. При цьому були надані такі визначення кожного з *чотирьох* її елементів:

- *Основна теорія* макроекономіки, головним елементом змісту якої є *основний закон* макроекономіки, як результат узагальнення законів приватних теорій макроекономіки.
- *Основний закон* макроекономіки – це *рівність* сукупного попиту і сукупної пропозиції, яка відображає саму сутність макроекономіки – *створення рівноважної ціни*.
- *Методика апробації* основного закону – це вже відома методика «Час» як скорочений вираз методики історично-логічного Гегеля.
- *Три парадигми макроекономіки* (глобальні стратегії): *вільної* конкуренції; *стихийного* (неконтрольованого) співвідношення конкуренції і монополії; *оптимального* (контрольованого) співвідношення конкуренції і монополії.

Сформована *наука* макроекономіки буде найефективнішим засобом вирішення проблем *практики* макроекономіки та мікроекономіки, а також матиме позитивний вплив на розвиток педагогіки вищої освіти, досягнення її дійсно наукового рівня.

Перелік посилань

1. Бабайлов В. К. Методологія наукових досліджень : навч. посібник. Х. : ФОП Бровін О.В., 2019. 150 с.
2. Бабайлов В. К. Научность: установление критерия. *Новий колегіум*. 2017. № 4. С.67–70.
3. Бартенев С. А. Экономические теории и школы (история и современность): курс лекций. М. : БЕК, 1996. 352 с.
4. Основоположник вчення фізіократів Франсуа Кене. Реферат. *Освіта.ua* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/SnqQd0l> (дата звернення: 20.04.2021).
5. Класична політична економія в Англії: виникнення та становлення. Реферат. *Освіта.ua*: веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/enqQEсW> (дата звернення: 20.04.2021).
6. Альфред Маршалл – творець економікс. *Букліб*: веб-сайт. URL: <https://buklib.net/books/25495> (дата звернення: 20.04.2021).
7. Концепция социального рыночного хозяйства: формирование, развитие, современный подход. *IQ.HSE.RU*: веб-сайт.

URL: <https://clck.ru/UhoRH> (дата обращения: 20.04.2021).

8. Монкретьен, Антуан де. *Википедия*: веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/tbUcU3W> (дата обращения: 20.04.2021).

9. К критике политической экономии. *Википедия*: веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/qbUcKDi> (дата обращения: 20.04.2021).

10. Пэтти, Уильям. *Википедия*: веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/ObUcBP2> (дата обращения: 20.04.2021).

References

1. Babaylov, V. K. (2019), *Methodology of scientific research [Metodolohiia naukovykh doslidzhen]*, training manual, OOP Brovin O. V., Kharkiv, 150 p.

2. Babaylov, V. K. (2017), Scientificness: establishing a criterion [Nauchnost': ustanovlenie kriteriya], *New college*, № 4, P.67–70.

3. Bartenev, S. A. (1996), *Economic theories and schools (history and modernity) [Ekonomicheskie teorii i shkoly (istoriya i sovremennost')]*, a course of lectures, БЕК, Moscow, 352 p.

4. The founder of the teachings of the Physiocrats Francois Quesnay. Abstract [Osnovopolozhnyk vchennia fiziokrativ Fransua Kene. Referat], available at : <https://cutt.ly/SnqQdol> (last accessed 20.04.2021).

5. Classical political economy in England: the emergence and formation. Abstract [Klasychna politychna ekonomiiia v Anhlii: vynykennia ta stanovlennia. Referat], available at : <https://cutt.ly/enqQEсW> (last accessed 20.04.2021).

6. Alfred Marshall is the creator of economics [Alfred Marshall – tvorets ekonomiks], available at : <https://buklib.net/books/25495/> (дата звернення: 20.04.2021).

7. The concept of a social market economy: formation, development, modern approach [Kontseptsiya sotsial'nogo rynochnogo khozyaystva: formirovanie, razvitie, sovremennyu podkhod], available at : <https://clck.ru/UhoRH> (last accessed 20.04.2021).

8. Montchretien, Antoine de [Monkret'en, Antuan de], available at : <https://cutt.ly/tbUcU3W> (last accessed 20.04.2021).

9. To the criticism of political economy [K kritike politicheskoy ekonomii], available at : <https://cutt.ly/qbUcKDi> (last accessed 20.04.2021).

10. Patty, William [Petti, Uil'yam], available at : <https://cutt.ly/ObUcBP2> (last accessed 20.04.2021).

РЕФЕРАТИ РЕФЕРАТЫ ABSTRACTS

УДК 330.101.54; JEL Classification: E00, E03, E3

Бабайлов В. К., Приходько Д. О. ЗАВЕРШЕННЯ ФОРМУВАННЯ НАУКИ МАКРОЕКОНОМІКИ

Як доведено сучасними фундаментальними дослідженнями у будь-якій науці зобов'язано бути *чотири* елементи змісту: об'єкт (межі науки); предмет (проблемна частина об'єкту); методика апробації, як методика вирішення проблеми предмету; парадигма (результат апробації основного закону). Відсутність хоча б одного з таких елементів означає відсутність усієї науки. **Метою** даного дослідження є завершення формування науки *макроекономіки*. **Задачі:** визначити чотири елементи змісту науки макроекономіки (основну теорію, основний закон, методики апробації основного закону, парадигми), сформулювати основні результати дослідження. **Методики дослідження:** порівняння, системного та комплексного підходу, абстрактно-логічного аналізу, узагальнення та абстрагування, логічна генерація висновків. **Результати.** Визначені всі чотири елементи змісту науки макроекономіки: *основна теорія* макроекономіки, головним елементом змісту якої є *основний закон*, як результат узагальнення законів приватних теорій макроекономіки; *основний закон* макроекономіки – це *рівність* сукупного попиту і сукупної пропозиції, яка відображає саму сутність макроекономіки – *створення рівноважної ціни*; *основна методика апробації* основного закону – методика «Час» як скорочений вираз методики історичного-логічного Гегеля; *три парадигми макроекономіки* (глобальні стратегії) відповідно: *вільної конкуренції*; *стихийного* (неконтрольованого) співвідношення конкуренції і монополії; *оптимального* (контрольованого) співвідношення конкуренції і монополії. Це означає *завершення* формування науки макроекономіки. **Наукова новизна:** вперше завершено формування науки макроекономіки. **Практична значущість:** сформована *наука* макроекономіки буде найефективнішим засобом вирішення проблем *практики* макроекономіки та мікроекономіки, а також матиме позитивний вплив на розвиток педагогіки вищої освіти.

Ключові слова: макроекономіка; наука; об'єкт; предмет; апробація; основна теорія, основний закон; методика «Час»; парадигма.

УДК 330.101.54; JEL Classification: E00, E03, E3

Бабайлов В.К., Приходько Д.А. ЗАВЕРШЕНИЕ ФОРМИРОВАНИЯ НАУКИ МАКРОЭКОНОМИКИ

Как доказано современными фундаментальными исследованиями в любой науке обязательно быть *четыре* элемента содержания: объект (границы науки); предмет (проблемная часть объекта) методика апробации, как методика решения проблемы предмета; парадигма (результат апробации основного закона). Отсутствие хотя бы одного из таких элементов означает отсутствие всей науки. **Целью** данного исследования является завершение формирования науки *макроекономики*. **Задачи:** определить четыре элемента содержания науки

макрэкономии (основную теорию, основной закон, методики апробации основного закона, парадигмы), сформулировать основные результаты исследования. **Методики исследования:** сравнения, системного и комплексного подхода, абстрактно-логического анализа, обобщения и абстрагирования, логическая генерация выводов. **Результаты.** Определены все четыре элемента содержания науки макрэкономии: *основная теория* макрэкономии, главным элементом содержания которой есть *основной закон*, как результат обобщения законов частных теорий макрэкономии; *основной закон* макрэкономии – это *равенство* совокупного спроса и совокупного предложения, которое отражает саму сущность макрэкономии – *создание равновесной цены*; *основная методика апробации* основного закона – методика «Время» как сокращенное выражение методики исторического-логического Гегеля; *три парадигмы макрэкономии* (глобальные стратегии) соответственно: *свободной* конкуренции; *стихийного* (неконтролируемого) соотношения конкуренции и монополии; *оптимального* (контролируемого) соотношения конкуренции и монополии. Это означает *завершение* формирования науки макрэкономии. **Научная новизна:** впервые завершено формирование науки макрэкономии. **Практическая значимость:** сформированная наука макрэкономии будет эффективным средством решения проблем *практики* макрэкономии и микроэкономии, а также окажет положительное влияние на развитие педагогики высшего образования.

Ключевые слова: макрэкономика; наук; объект; предмет; апробация; основная теория; основной закон; методика «Время»; парадигма.

UDC 330.101.54; JEL Classification: E00, E03, E3

Babailov V.K. , Prykhodko D.O. COMPLETION OF THE FORMATION OF THE SCIENCE OF MACROECONOMICS

As proved by modern basic research, any science must have *four* elements of content: object (boundaries of science); subject (problem part of the object); method of approbation, as a method of solving the problem of the subject; paradigm (the result of approbation of the basic law). The absence of at least one of these elements means the absence of all science. **The purpose** of this study is to complete the formation of the science of *macroeconomics*. **Objectives:** *to determine* the four elements of the content of the science of macroeconomics (basic theory, basic law, methods of approbation of the basic law, paradigms), to formulate the main results of the study. **Research methods:** comparison, systematic and complex approach, abstract-logical analysis, generalization and abstraction, logical generation of conclusions. **Results.** All four elements of the content of the science of macroeconomics are defined: *the basic theory* of macroeconomics, the main element of the content of which is *the basic law*, as a result of generalization of the laws of private theories of macroeconomics; *the basic law* of macroeconomics is *the equality* of aggregate demand and aggregate supply, which reflects the very essence of macroeconomics – *the creation of an equilibrium price*; the main *method of approbation* of the basic law – the method of «Time» as an abbreviated expression of

the method of historical and logical Hegel; *three paradigms of macroeconomics* (global strategies), respectively: *free* competition; *spontaneous* (uncontrolled) ratio of competition and monopoly; *optimal* (controlled) ratio of competition and monopoly. This means *the completion* of the formation of the science of macroeconomics. **Scientific novelty:** the formation of the science of macroeconomics has been completed for the first time. **Practical significance:** the established *science* of macroeconomics will be the most effective means of solving problems of *practice* macroeconomics and microeconomics, and will also have a positive impact on the development of higher education pedagogy.

Key words: macroeconomics; science; object; subject; approbation; basic theory; basic law; method «Time»; paradigm.

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Бабайлов Василь Кузьмич – кандидат економічних наук, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, доцент кафедри економіки і підприємництва, м. Харків, Україна; e-mail: super_super-kod@ukr.net.

Бабайлов Василий Кузьмич – кандидат экономических наук, Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет, доцент кафедры экономики и предпринимательства, г. Харьков, Украина.

Babailov Vasil – PhD, Kharkiv National Automobile and Highway University, Associate professor of the Department of Economics and Entrepreneurship, Kharkiv, Ukraine.

Приходько Дар'я Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, доцент кафедри економіки і підприємництва, м. Харків, Україна; e-mail: zajada@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3925-4828>. Моб. 066-97-44-135.

Приходько Дарья Александровна – кандидат экономических наук, доцент, Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет, доцент кафедры экономики и предпринимательства, г. Харьков, Украина.

Prykhodko Daria – PhD in Economics, Associate Professor, Kharkiv National Automobile and Highway University, Associate Professor of the Department of Economics and Entrepreneurship, Kharkiv, Ukraine.

НАУКОВІ ШКОЛИ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ІННОВАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА

Блага В.В., канд. екон. наук, доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Благой В.В., канд. екон. наук, доцент

Харківський національний університет будівництва та архітектури

Хорошилова І.О., канд. екон. наук, доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Постановка проблеми. Рівень освіти залежить від рівня економічного розвитку країни, причому для розвинених країн критично важливим для зростання є розвиток вищої освіти. Реформування освітньої галузі – це відповідь на суспільний запит, адже саме освіта забезпечує якість людського капіталу, який є основою економічного розвитку країни. Освіта дає додаткові непрямі вигоди, стимулюючи інвестиції в фізичний капітал, власний технологічний розвиток країни і адаптацію розроблених в інших країнах технологій. Перспективи науки завжди визначалися перспективами провідних наукових шкіл. Всі галузі світової науки досягли видатних висот завдяки науковим школам, будь-які наукові проблеми вимагають об'єднання зусиль вчених, створення колективів вчених. У цих умовах надмірно зростає значення наукових шкіл для розвитку національної економіки. Утворення наукових шкіл – це давня вітчизняна традиція, яка виходить з глибокого розуміння державної корисності.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Проблеми освітніх і педагогічних інновацій, інноваційного розвитку освітніх систем та інноваційних процесів висвітлені у роботах І. Беха [1], Н. Бібік [2], Л. Ващенко [3], Л. Даниленко [4], Д. Пузікова [5], Г. Щекатунової [6] та ін.

Наука, за визначенням І. Беха [1] та Н. Бібік [2], є специфічною галуззю людської діяльності, відрізняється особливими цілями, методами їх досягнення, сукупністю знань, які об'єднують різні концепції, теорії, категоріальний апарат, також це соціальний інститут, який включає окремих вчених та їх формальні і неформальні об'єднання, організації, тощо.

На думку Л. Ващенко [3] та Л. Даниленко [4], важливим поняттям в системі наукового потенціалу країни є наукове співтовариство, яке фактично означає одну із структурних одиниць науки. В цьому контексті можна виділити три групи наукових співтовариств: академічна наука, яка в умовах централізованої системи господарювання забезпечувала високий розвиток практично всіх фундаментальних напрямків; галузева наука, яка перетворила країну в одну з супердержав та вузівська наука, яка готує кадри і вносить свій вклад в академічну та галузеву науку.

Як зазначають Д. Пузікова [5] та Г. Щекатунова [6], перспективи науки завжди визначалися перспективами провідних наукових шкіл. Особливо це характерно для ХХІ століття, коли всі галузі світової науки досягли видатних висот, а будь-які наукові проблеми вимагають об'єднання зусиль вчених, створення колективів вчених. У цих умовах особливо зростає значення наукових шкіл.

Однак в наукових публікаціях, присвячених дослідженню інноваційного освітнього середовища, недостатньо уваги приділено науковим школам та їх впливу на інноваційне середовища.

Невирішені складові загальної проблеми. Під впливом наукових шкіл виникають не тільки прямі, але і непрямі (зовнішні) ефекти (або екстерналії освіти), так як вигоди від одержуваної в індивідуальному порядку освіти можуть переходити до інших людей: до промисловості, до міста, до регіону та до країни в цілому. Виникає соціальна віддача освіти на макрорівні, відмінна від приватної, існування і значні масштаби якої дають економічне обґрунтування для громадської підтримки освіти. Чим більше соціальна віддача освіти в порівнянні з приватною, тим ефективнішими є суспільні витрати на освіту. У «новій» економіці спеціально виділяють ендогенні детермінанти зростання, які визначаються всередині моделі. Тому виникає необхідність розроблення теоретичного фундаменту для розуміння того, як освіта може впливати на економічне зростання.

Формулювання цілей статті. Дослідити вплив наукових шкіл, що надають знання фундаментального характеру, на інноваційний розвиток будь-якої галузі господарства та визначити їх місце в інноваційному середовищі з точки зору національних інтересів.

Виклад основного матеріалу дослідження. По-перше, людський капітал прямо включається як фактор витрат в виробничу функцію, причому в цьому випадку людському капіталу надається можливість мати екстернальні ефекти, так як він виключається з припущення про постійну віддачу від масштабу виробництва. По-друге, фактори, які ведуть до ендогенного зростання (особливо технологічні зміни), прямо пов'язуються з запасом людського капіталу в країні (в регіоні або місті). Такий зв'язок цілком природно припустити, так як людський капітал або прямо створює нові знання і технології, або тому, що він є ключовим компонентом витрат в дослідному секторі, який генерує нові знання і технології.

Рішення задач створення в країні інноваційної економіки потребує суттєвого зростання інвестицій в людський капітал, в першу чергу збільшення державних витрат на освіту як мінімум в два-три рази в найближчі роки. У проєкті Державного бюджету України на 2021 рік закладено збільшення видатків на освіту на 34 млрд гривень. Загальний бюджет освіти (без місцевих) складає 173,8 млрд гривень [7]. Видатки на підготовку кадрів у закладах вищої освіти зростуть на третину, до 21,9 млрд, а у коледжах і технікумах – на 25%, до 4,9 млрд. Це помітне зростання, однак навіть близько не достатнє для того, аби реалізувати постанову №822 «Про оплату праці педагогічних та науково-

педагогічних працівників» [8]. Ця постанова описує перехід до обсягів оплати праці, передбачених законом «Про освіту», до 2023 року, і передбачає зростання зарплат освітян у 2-2,5 рази. Зростання, передбачене проектом бюджету, навіть якщо знайдуть гроші на його реалізацію, означатиме «підтягування» найменших зарплат у сфері освіти до розміру мінімальної, а в середньому зарплати у сфері освіти просто трохи наблизяться до середньої по країні (бо зараз вони нижчі) [9].

Ключовим завданням державної політики має бути становлення і всіляка допомога в розвитку комплексу науки, освіти, інновацій в країні. Створення сприятливого інноваційного клімату в країні та можливість розвитку регіонів за базовими критеріями. До них доцільно віднести: розвинену систему вищої освіти, здатну задовольнити потреби регіону в висококваліфікованій робочій силі; систему регіональної науки, яка сприяє створенню та розвитку інноваційних ініціатив; інноваційну спрямованість державної влади, що включає комплекс заходів щодо організації інноваційної інфраструктури регіону; участь в експертизі запропонованих інноваційних проєктів, тощо.

Поряд з тим, навряд чи можна повністю погодитися з думкою, що саме освітянська наука повинна бути безпосереднім виробником нового продукту ринку або нового практично використовуваного технологічного процесу. Про це свідчить і міжнародний досвід. У розвинених країнах світу нові техніки і технології є в переважній більшості результатом розробок найбільших транснаціональних корпорацій на власній дослідній базі з відповідним обсягом фінансування саме прикладних науково-технічних досліджень [10]. Однак розвинена система освіти і науки є саме тим «інноваційним середовищем», без якого неможливе виробництво таких нових знань, які безпосередньо комерціалізуються і тим самим забезпечують не тільки конкурентоспроможність окремих корпорацій, але й є двигуном конкуренції між країнами. При цьому основною складовою частиною цього інноваційного середовища повинні бути наукові школи, здатні виробляти, зберігати і передавати знання в першу чергу фундаментального характеру.

Наукова школа – це об'єднання дослідників, інтегрованих навколо вченого генератора ідей, який володіє особливими дослідними і, що також важливо, людськими якостями. Навколо такого вченого об'єднується група соратників і учнів, які поділяють його наукові ідеї і загальні теоретичні принципи, методологію дослідження. Важливою функцією подібної школи є турбота про наукову зміну, про підготовку кандидатів і докторів наук. Вчений-керівник і його колеги прагнуть сформувати з числа дослідників (студентів, аспірантів, докторантів) наукових, а багато в чому і світоглядних однодумців. Процес формування наукових шкіл видатних учених досить довгий і трудомісткий. Вирішення цього завдання в умовах вищого навчального закладу полегшується тим, що науковий колектив одночасно виконує освітні та наукові функції. Творча атмосфера, наявність талановитих учнів з аспірантів і студентів, навчально-допоміжної та наукової бази допомагають вченому досягати істотних результатів в науці. Результатом навчання в науковій школі є

формування самостійного вченого з виявленою власною професійною та особистісною позицією. Для розвитку школи учень проводить дослідження у обраній сфері, результатом якого є його внесок у інноваційний розвиток відповідної галузі господарства. Запропоновані результати функціонування наукової школи автоматично не впливають з системи знань вчителя, це власне і забезпечує спадкоємність ідей і діяльності у науці.

Висновки з проведеного дослідження. В якості висновків слід підкреслити, що особливість знань фундаментального характеру, що надають наукові школи, полягає в тому, що вони можуть дати потужний інноваційний поштовх розвитку будь-якої галузі господарства, і водночас, ймовірно, ніколи не будуть залучені в комерційний оборот, в технологічні цикли. Однак навіть у цьому випадку це не означає, що вони є малокорисними з точки зору національних інтересів. При всій опосередкованості впливу вони зумовлюють можливість майбутнього еволюційного або революційного розвитку техніки і технологій в країні, а також сучасні можливості прикладного сектора у виробництві і сприйнятті нових технік і технологій. Саме сукупне знання суспільства, що кристалізується в науково-викладацькому середовищі, є основою виробництва конкурентоспроможної продукції і благополуччя суспільства в цілому. Так, абсолютно неможливо передбачити безпосередній економічний ефект від витрат на систему науки і освіти, неможливо навіть припустити кількість інновацій, яка зародиться саме завдяки функціонуванню системи.

Перелік посилань

1. Бех І. Інноваційна виховна технологія: сутнісні положення та шляхи реалізації. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2013. Вип. 5. С. 156–165.

2. Бібік Н. М. Переваги і ризики запровадження компетентнісного підходу в шкільній освіті. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 1. С. 47–58.

3. Ващенко Л. М. Проблеми наукового аналізу інноваційного розвитку загальної середньої освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2017. № 28. С. 4–11.

4. Даниленко Л. І. Педагогічні умови формування готовності вчителя у післядипломній освіті до застосування інноваційних технологій інтерактивного навчання. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія*. 2015. № 44. С. 123–127.

5. Пузіков Д. О. Теоретична модель прогнозування розвитку загальної середньої освіти. *Український педагогічний журнал*. 2017. № 4. С. 128–137.

6. Щекатунова Г. Д., Тесленко В. В., Цимбалару А. Д., Гораш К. В., Пузіков Д. О., Варава В. Ю., Волченкова Г. М. Організаційно-педагогічні засади інноваційного розвитку загальноосвітніх навчальних закладів : монографія. К. : Пед. думка, 2013. 264 с.

7. Фінансування освіти збільшиться на 34 мільярди гривень – проект бюджету на 2021 рік: сайт URL : <https://mon.gov.ua/ua/news/finansuvannya-osviti->

zbilshitsya-na-34-milyardi-griven-proyekt-byudzhetu-na-2021-rik (дата звернення 12.04.21).

8. Про оплату праці педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників закладів і установ освіти і науки: сайт URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/822-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення 12.04.21).

9. Бюджет освіти 2021: зарплати вчителів, фінансування модернізації шкіл та боротьба з COVID-19: сайт URL : <https://life.pravda.com.ua/columns/2020/09/15/242342/> (дата звернення 12.04.21).

10. Освіта в Україні: виклики та перспективи. Інформаційно-аналітичний збірник: сайт URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2020/metod-zbirka-osvita-ta-covid-2020.pdf> (дата звернення 12.04.21).

References

1. Bekh, I. (2013), Innovative educational technology: essential provisions and ways of realization [Innovatsiina vykhovna tekhnolohiia: sutnisni polozhennia ta shliakhy realizatsii], *Aesthetics and ethics of pedagogical action*, Vip. 5, P. 156–165.

2. Bibik, N. M. (2015), Advantages and risks of introducing a competency-based approach in school education [Perevahy i ryzyky zaprovadzhennia kompetentnisnogo pidkhodu v shkilnii osviti], *Ukrainian pedagogical journal*, No 1, P. 47–58.

3. Vashchenko, L. M. (2017), Problems of scientific analysis of innovative development of general secondary education [Problemy naukovooho analizu innovatsiinoho rozvytku zahalnoi serednoi osvity], *Pedagogical education: theory and practice. Psychology. Pedagogy*, No 28, P. 4–11.

4. Danylenko, L. I. (2015), Pedagogical conditions for the formation of teacher readiness in postgraduate education for the use of innovative technologies of interactive learning [Pedahohichni umovy formuvannia hotovnosti vchytelia u pisliadyplomnii osviti do zastosuvannia innovatsiinykh tekhnolohii interaktyvnoho navchannia], *Scientific notes of Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky. Series: Pedagogy and Psychology*, No 4, P. 128–137.

5. Puzikov, D. O. (2017), Theoretical model for predicting the development of general secondary education [Teoretychna model prohozuvannia rozvytku zahalnoi serednoi osvity], *Ukrainian pedagogical journal*, No 44, P. 123–127.

6. Shchekatunova, H. D., Teslenko, V. V., Tymbalaru, A. D., Horash, K. V., Puzikov, D. O., Varava, V. Yu., Volchenkova, H. M. (2013), Organizational and pedagogical principles of innovative development of secondary schools [Orhanizatsiino-pedahohichni zasady innovatsiinoho rozvytku zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv : monohrafiia], monograph, K.: Ped. opinion, 264 p.

7. Funding for education will increase by 34 billion hryvnias – the draft budget for 2021 [Finansuvannia osvity zbilshytsia na 34 miliardy hryven – proiekt biudzhetu na 2021 rik], available at: <https://mon.gov.ua/ua/news/finansuvannya-osviti-zbilshitsya-na-34-milyardi-griven-proyekt-byudzhetu-na-2021-rik> (last accessed 12.04.21).

8. About payment of work of pedagogical, scientific-pedagogical and scientific workers of establishments and establishments of education and science [Pro oplatu pratsi pedahohichnykh, naukovo-pedahohichnykh ta naukovykh pratsivnykiv zakladiv i ustanov osvity i nauky], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/822-2019-%D0%BF#Text> (last accessed 12.04.21).

9. Education budget 2021: teachers' salaries, funding for school modernization and the fight against COVID-19 [Biudzhet osvity 2021: zarplaty vchyteliv, finansuvannia modernizatsii shkil ta borotba z COVID-19], available at: <https://life.pravda.com.ua/columns/2020/09/15/242342/> (last accessed 12.04.21).

10. Education in Ukraine: challenges and prospects. Information-analytical collection [Osvita v Ukraini: vyklyky ta perspektyvy. Informatsiino-analitychnyi zbirnyk], available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2020/metod-zbirka-osvita-ta-covid-2020.pdf> (last accessed 12.04.21).

РЕФЕРАТИ РЕФЕРАТЫ ABSTRACTS

УДК 330.341.1; JEL Classification: O33

Блага В.В., Благой В.В., Хорошилова І.О. НАУКОВІ ШКОЛИ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ІННОВАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА

Мета: дослідити вплив наукових шкіл, що надають знання фундаментального характеру, на інноваційний розвиток будь-якої галузі господарства та визначити їх місце в інноваційному середовищі з точки зору національних інтересів. **Методика дослідження:** аналіз значення науки як специфічної галузі людської діяльності та оцінка місця наукових шкіл в інноваційному середовищі країни – для обґрунтування актуальності теми, мети за завдань дослідження; методи системного аналізу – для обґрунтування існуючого опосередкованого впливу наукових шкіл на майбутній еволюційній або революційній розвиток техніки і технологій в країні. **Результати дослідження:** визначено, що саме освітянська наука не повинна бути безпосереднім виробником нового продукту ринку або нового практично використовуваного технологічного процесу. Саме сукупне знання суспільства, що кристалізується в науково-викладацькому середовищі, є основою виробництва конкурентоспроможної продукції і благополуччя суспільства в цілому. Так, абсолютно неможливо передбачити безпосередній економічний ефект від витрат на систему науки і освіти, неможливо навіть припустити кількість інновацій, яка зародиться саме завдяки функціонуванню системи. **Наукова новизна:** дістали подальшого розвитку функціональні особливості наукових шкіл, за рахунок включення опосередкованого впливу на майбутній еволюційній або революційній розвиток техніки і технологій в країні, що надає сучасні можливості прикладному сектору у виробництві і прийнятті нових технік і технологій. **Практична значущість:** визначено та обґрунтовано, що розвинена система освіти і науки є саме тим «інноваційним середовищем», без

якого неможливе виробництво таких нових знань, які безпосередньо комерціалізуються і тим самим забезпечують не тільки конкурентоспроможність окремих корпорацій, але й є двигуном конкуренції між країнами. При цьому основною складовою частиною цього інноваційного середовища повинні бути наукові школи, здатні виробляти, зберігати і передавати знання в першу чергу фундаментального характеру.

Ключові слова: наукові школи; інноваційне середовище; фундаментальний характер; національні інтереси.

УДК 330.341.1; JEL Classification: O33

Благая В.В., Благой В.В., Хорошилова И.А. НАУЧНЫЕ ШКОЛЫ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ЧАСТЬ ИННОВАЦИОННОЙ СРЕДЫ

Цель: исследовать влияние научных школ, предоставляющих знания фундаментального характера, на инновационное развитие любой отрасли хозяйства и определить их место в инновационной среде с точки зрения национальных интересов. **Методика исследования:** анализ значения науки как специфической отрасли человеческой деятельности и оценка места научных школ в инновационной среде страны – для обоснования актуальности темы, цели и задач исследования; методы системного анализа – для обоснования существующего опосредованного влияния научных школ на будущее эволюционное или революционное развитие техники и технологий в стране. **Результаты исследования:** определено, что именно образовательная наука не должна быть непосредственным производителем нового продукта на рынок или нового практически используемого технологического процесса. Именно совокупное знание общества кристаллизуется в научно-преподавательской среде, что является основой производства конкурентоспособной продукции и благополучия общества в целом. Так, совершенно невозможно предсказать непосредственный экономический эффект от затрат на систему науки и образования, невозможно даже предположить количество инноваций, которые зародятся именно благодаря функционированию системы. **Научная новизна:** получили дальнейшее развитие функциональные особенности научных школ, за счет включения опосредованного влияния на будущее эволюционное или революционное развитие техники и технологий в стране, что предоставляет современные возможности прикладному сектору в производстве и восприятие новых техник и технологий. **Практическая значимость:** определено и обосновано, что развитая система образования и науки является именно той «инновационной средой», без которой невозможно производство новых знаний, которые непосредственно коммерциализируются и тем самым обеспечивают не только конкурентоспособность отдельных компаний, но и являются двигателем конкуренции между странами. При этом основной составляющей частью этой инновационной среды должны быть научные школы, способные производить, хранить и передавать знания в первую очередь фундаментального характера.

Ключевые слова: научные школы; инновационная среда; фундаментальный характер; национальные интересы.

UDC 330.341.1; JEL Classification: O33

Blaga V.V., Blagoy V.V., Khoroshilova I.A. SCIENTIFIC SCHOOLS AS AN INTEGRAL PART OF THE INNOVATION ENVIRONMENT

Purpose: to study the influence of scientific schools that provide knowledge of a fundamental nature on the innovative development of any branch of the economy and determine their place in the innovative environment from the point of view of national interests. **Methodology of research:** analysis of the importance of science as a specific field of human activity and assessment of the place of scientific schools in the innovative environment of the country – to justify the relevance of the topic, the purpose of the research; methods of system analysis to substantiate the existing indirect influence of scientific schools on the future evolutionary or revolutionary development of machinery and technology in the country. **Findings:** it is determined that it is educational science that should not be a direct manufacturer of a new product to the market or a new practically used technological process. It is the aggregate knowledge of society that crystallizes in the scientific and teaching environment, which is the basis for the production of competitive products and the well-being of society as a whole. Thus, it is absolutely impossible to predict the direct economic effect of the costs of the system of science and education, it is impossible even to predict the number of innovations that will arise precisely due to the functioning of the system. **Originality:** the functional features of scientific schools were further developed, due to the inclusion of an indirect influence on the future evolutionary or revolutionary development of technology and technology in the country, which provides modern opportunities for the applied sector in production and the perception of new techniques and technologies. **Practical value:** it was determined and substantiated that a developed system of education and science is precisely that “innovation environment”, without which it is impossible to produce new knowledge that is directly commercialized and thereby ensure not only the competitiveness of individual companies, but also are the engine of competition between countries. At the same time, the main component of this innovative environment should be scientific schools capable of producing.

Key words: scientific schools; innovative environment; fundamental character; national interests.

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Блага Вікторія Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, доцент кафедри економіки і підприємництва, м. Харків, Україна; e-mail: blagavikvik@meta.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8386-0767>. Моб. (050) 610-10-14.

Благая Виктория Викторовна – кандидат экономических наук, доцент, Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет, доцент кафедры экономики и предпринимательства, г. Харьков, Украина.

Blaga Viktoriya – PhD in Economics, Associate Professor, Kharkiv National Automobile and Highway University, Associate Professor of Department of Economics and Entrepreneurship, Kharkiv, Ukraine.

Благой Віталій Валерійович – кандидат економічних наук, доцент, Харківський національний університет будівництва та архітектури, доцент кафедри економіки, м. Харків, Україна; e-mail: blagouvitval@i.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0702-561X>. Моб. (050) 512-60-50.

Благой Виталий Валерьевич – кандидат экономических наук, доцент, Харьковский национальный университет строительства и архитектуры, доцент кафедры экономики, г. Харьков, Украина.

Blagoy Vitaly – PhD in Economics, Associate Professor, Kharkiv National University of Construction and Architecture, Associate Professor of Department of Economics, Kharkiv, Ukraine.

Хорошилова Ірина Олександрівна – кандидат економічних наук, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, доцент кафедри обліку та оподаткування, м. Харків, Україна; e-mail: hia23@ukr.net; ORCID: <https://orcid.org/0000-00015343-5161>. Моб. (050) 307-97-03.

Хорошилова Ирина Александровна – кандидат экономических наук, Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет, доцент кафедры учета и налогообложения, г. Харьков, Украина.

Khoroshilova Irina – PhD in Economics, Kharkiv National Automobile and Highway University, Associate Professor of Department of Accounting and Taxation, Kharkiv, Ukraine.

ФОРМУВАННЯ НАУКОВОЇ ПАРАДИГМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Дмитрієва О.І., д-р екон. наук, доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Постановка проблеми. Досвід багаторічного функціонування вітчизняної транспортної інфраструктури акцентує увагу на необхідності формування адекватної інституційної основи, що створила б ґрунтовний базис для інноваційного розвитку галузі. Інноваційний розвиток транспортної інфраструктури України, що відповідав би сучасним імперативам розвитку світової економіки та створив ґрунтовний базис для вітчизняного національного зростання, не можливий без високоякісної системи державного регулювання. Тому постає задача формування нової власної наукової парадигми державного регулювання інноваційного розвитку вітчизняного транспортного комплексу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В сучасній економічній літературі роль держави на ринку оцінюється неоднозначно. І це не випадково, оскільки вплив держави на розвиток економіки, як свідчить економічна історія, був різним. Деякі країни отримували значну вигоду від активної ролі, яку відігравали уряди, однак ті країни, у яких уряди були набагато пасивнішими, також могли процвітати. Водночас деякі країни з сильними урядами були далекі від економічного процвітання, позаяк кошти у них марнувалися на війни та різноманітні державні сумнівні авантюри [1].

Особливості формування та функціонування державної системи регулювання інноваційного розвитку транспортної інфраструктури та окремих аспектів впливу даної системи висвітлювалися в працях Н. Кари, Г. Корецької, В. Краївської [2], А. Ткаченко [3], А. Халецької [4], А. Павлюка [5], М. Погребицького [6], В. Мартиненка [7] та інші.

В. Лаптев нагадує, що перехід до ринкової економіки спочатку сприймався повною відмовою від державного регулювання господарської діяльності, повним саморегулюванням підприємництва. Наразі наступив момент усвідомлення того, що державне регулювання в нашій країні є необхідним, що у підприємницькому законодавстві не можна односторонньо орієнтуватися тільки на приватні інтереси, оскільки вони повинні поєднуватися з інтересами публічними [8]. В. Мамутов також акцентує увагу на тому, що протягом останніх двохсот років у промислово розвинених країнах роль держави у правовому регулюванні господарської діяльності лише збільшується [9]. Наразі, коли відбувається кардинальна зміна умов господарювання транспортної інфраструктури в Україні та у світі, особливостей їх інноваційної діяльності, а також кардинальна трансформація теоретичних положень державного регулювання інноваційної діяльності, актуалізується пошук

індивідуалізованого підходу до державного регулювання інноваційною діяльністю транспортної інфраструктури.

Невирішені складові загальної проблеми. Враховуючи наявні дослідження і пріоритети державного регулювання інноваційного розвитку транспортної інфраструктури, а також світові імперативи інноваційного розвитку транспортної інфраструктури була доведена необхідність формування принципово нової наукової парадигми державного регулювання інноваційного розвитку транспортної інфраструктури. Саме тому вважаємо за доцільне дослідити останні аспекти державного регулювання інноваційним розвитком транспортної інфраструктури України.

Формулювання цілей статті. Метою статті є формування нової наукової парадигми державного регулювання інноваційного розвитку транспортної інфраструктури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наразі в державі, відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України [10], розпочато формування планів заходів з реалізації стратегії, згідно з якими, національними пріоритетами визначено будівництво доріг, залучення інвестицій в регіони, будівництво і розвиток центрів адміністративних послуг. Визначено нові функціональні типи територій, а також регіони, які знаходяться в фокусі регіональної політики: гірські території Карпат, прибережні зони Чорного та Азовського морів, природно-заповідні зони, прикордонні території, в тому числі на лініях розмежування, сільські території в несприятливих умовах, агломерації, центри економічного зростання, моно-функціональні міста, а також тимчасово окуповані території. Для кожного функціонального регіону міністерство визначило власні важливі аспекти розвитку.

В межах зазначеного було розпочато розробку планів заходів щодо реалізації стратегії на найближчі три роки, а також приведення у відповідність до світових стандартів регіональних стратегій. Крім того, підготовлено законопроект про реформування Державного фонду регіонального розвитку для можливості фінансування реалізації державної стратегії. Адже для досягнення поставлених цілей критично важливо цільове спрямування коштів з державного бюджету. Тому необхідне вдосконалення системи фінансування регіонального розвитку, в тому числі за рахунок коштів Державного фонду регіонального розвитку. Відповідний законопроект був підготовлений Мінрегіоном, відправлений на узгодження зацікавленими сторонами і був винесений на розгляд урядом у 2020 р. Для фінансування проєктів стратегії пропонується залучати не лише бюджетні кошти, але й донорські, кредитні кошти, за допомогою концесій і публічно-приватного партнерства [10].

Отже, національними пріоритетами плану заходів на 2021-2023 рр. визначені реалізація ініціативи «Туристичні магніти України», будівництво доріг, створення центрів креативних індустрій, залучення інвестицій в регіони, будівництво і розвиток центрів публічних та адміністративних послуг, в тому числі в нових громадах, розвиток освіти, цифровізація регіонів.

У травні 2020 р. Міністерство інфраструктури України опублікувало на своєму сайті проєкт закону, який передбачає створення Національної комісії, що буде здійснювати регулювання у сфері транспорту. Бізнес поставився до проєкту документа стримано, в першу чергу через сумнівну незалежності органу, а також джерел його фінансування. В кінці червня 2020 р. профільне міністерство оприлюднило оновлений варіант законопроєкту [11]. Як альтернатива, в кінці липня 2020 р., у Верховній Раді групою депутатів був зареєстрований Проєкт Закону «Про Національну комісію», що здійснює державне регулювання у сфері транспорту № 3927 [12].

Відповідно до законопроєкту буде обрана модель незалежного регулятора, як вже прийнято в більшості країн ЄС. Більш того, Договором про асоціацію з ЄС передбачена інтеграція транспортної галузі України в європейський транспортний простір і, відповідно, імплементація Україною відповідної нормативно-правової бази ЄС, а саме - Регламенту 1370/2007 і Директив 2012/34, 91/440, 2001/14. А існуючий порядок утворення тарифів у нас не вписується у вимоги цих нормативних актів. Основною функцією Національної комісії регулювання у сфері транспорту є регулювання тарифів природних монополій. При цьому, суміжних ринків це стосуватися не буде - вплив держави, відповідно до законопроєкту, має бути мінімальним. В законопроєкті цей орган є абсолютно незалежним. Фінансуватися він буде за рахунок відрахування 0,1 % чистого доходу природних монополій. Що стосується формування конкурсної комісії в Національній комісії регулювання у сфері транспорту: одна людина від президента, три - від Верховної Ради, один - від Міністерства інфраструктури, одна - від Державної регуляторної служби, одна - від Антимонопольного комітету та дві - від громадськості, з яких одна від Федерації роботодавців транспорту і одна від профільних асоціацій. Дана комісія буде встановлювати тариф для всього бізнесу, що в підсумку буде чинити сильний вплив на всю транспортну галузь.

Таким чином, беручи до уваги наведені та обґрунтовані твердження законодавчого характеру, наразі маємо, що діюча в Україні політика державного регулювання інноваційного розвитку інфраструктури транспорту характеризується хаотичністю та локальністю владних дій, що призводить до низької ефективності інноваційної діяльності у транспортній сфері. Серед ключових недоліків діючої наразі системи державного регулювання інноваційного розвитку транспортної інфраструктури варто виділити такі.

1. Відсутність системності у реалізації стратегічних рішень у сфері розвитку транспортної інфраструктури. Недостатня узгодженість стратегічних пріоритетів розвитку інфраструктури різних видів транспорту на державному та галузевому рівнях, що зумовлює суперечливість стратегічних управлінських дій та порушує системність довгострокового планування розвитку транспортної інфраструктури.

2. Бюрократизм, лобізм та формалізм в реалізації пріоритетів інноваційного розвитку інфраструктури транспорту. По-перше, розроблення інноваційного проєкту розвитку транспортної інфраструктури пов'язане з

численними адміністративними процедурами, що затягує й без цього тривалі терміни його реалізації. По-друге, досить часто визначені на папері в якості пріоритетних інноваційні проекти й надалі залишаються без реалізації, що не дозволяє ефективно управляти інноваційними проектами в галузі. А, по-третє, через відсутність прозорих процедур відбору на практиці реалізуються лише ті із проектів, що відображають інтереси окремих олігархічних груп.

3. Низьку ефективність інноваційної діяльності в транспортному комплексі зумовлює й несприйнятливність та нерозуміння керівництвом необхідності інноваційних змін, їх низький професіоналізм та відсутність досвіду в сфері управління інноваційними проектами, що призводить до ухвалення завідома неефективних рішень за проектами.

4. Відсутність механізмів мережевої інноваційної співпраці та дієвих галузевих інститутів створення інновацій провокує залежність галузі від зовнішніх джерел інновацій, в першу чергу збільшуючи її імпортозалежність;

5. Відсутність системи мотивації, орієнтованої на підтримку інноваційної діяльності, зумовлює втрату зацікавленості співробітників в генеруванні інновацій, їх пасивність до винахідництва та раціоналізаторства.

6. Занадто високий рівень централізації управління транспортним комплексом призводить до того, що розподіл інвестицій здійснюється з використання непрозорих схем фінансування інфраструктурних проектів і відповідно зумовлює непропорційний розподіл інвестиційних коштів між об'єктами транспортної інфраструктури, знижує їх інвестиційну привабливість.

7. Низька якість використання інструментів стратегічного планування та прогнозування, а також відсутність прозорих систем збору даних щодо стану транспортної інфраструктури призводить до неадекватності прогнозів та не ефективності управлінських рішень в сфері управління інноваційним розвитком транспортної інфраструктури.

Відсутність єдиного механізму пріоритезації та моніторингу реалізації інноваційних проектів в транспортному комплексі не дозволяє забезпечити ефективний розподіл ресурсів та комплексно управляти їх впровадженням, адекватно оцінюючи потенційні ризики та збитки у разі настання несприятливих ситуацій. Враховуючи встановлені вище недоліки і пріоритети державного регулювання інноваційного розвитку транспортної інфраструктури, а також світові імперативи інноваційного розвитку транспортної інфраструктури була доведена необхідність формування принципово нової наукової парадигми державного регулювання інноваційного розвитку транспортної інфраструктури, що ґрунтується на конвергенції положень інтелектуального і партнерського підходів до модернізації управлінських технологій та передбачає якісну перебудову організаційно-управлінських процесів державного регулювання інноваційного розвитку транспортної інфраструктури, формування реального і віртуального середовища взаємодії держави та бізнесу з метою реалізації інноваційних проектів. (рис. 1).

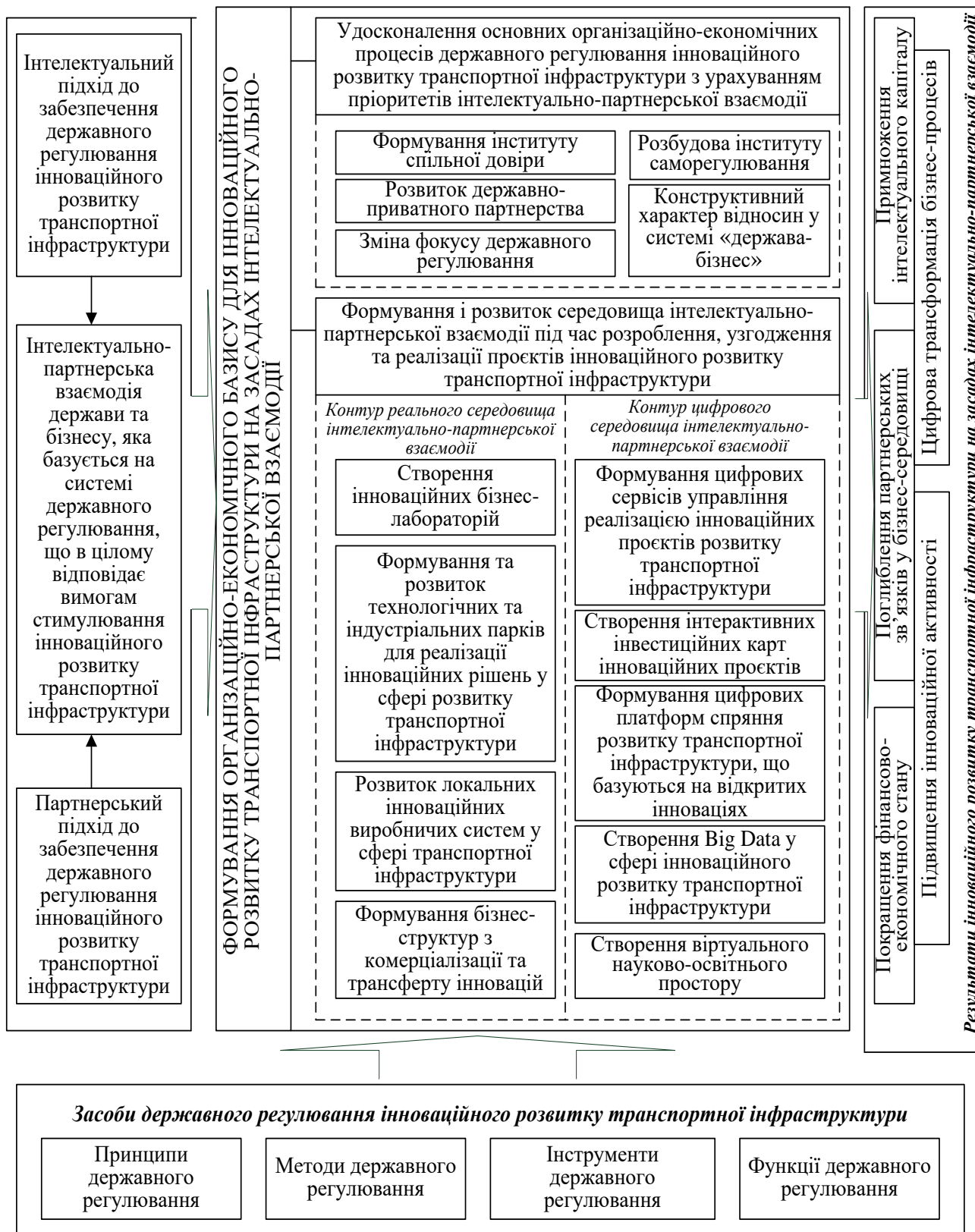

Рис. 1. Парадигма державного регулювання інноваційного розвитку транспортної інфраструктури, що ґрунтується на конвергенції положень інтелектуального і партнерського підходів

Джерело: авторська розробка

Дана парадигма є теоретичним підґрунтям для розроблення положень щодо підвищення результативності державного регулювання у сфері забезпечення інноваційного розвитку транспортної інфраструктури. В цілому дана парадигма передбачає інтелектуально-партнерську взаємодію держави та бізнесу, яка базується на системі державного регулювання, що відповідає вимогам стимулювання інноваційного розвитку транспортної інфраструктури [13].

В межах запропонованого першочерговим завданням є якісна перебудова організаційно-управлінських процесів державного регулювання інноваційного розвитку транспортної інфраструктури (формування інституту спільної довіри, розвиток державно-приватного партнерства, зміна фокусу державного регулювання, розбудова інституту саморегулювання, конструктивний характер відносин у системі «держава-бізнес»), а також формування і розвиток середовища інтелектуально-партнерської взаємодії під час розроблення, узгодження та реалізації проєктів інноваційного розвитку транспортної інфраструктури, при цьому слід відокремити відповідні реальну і віртуальну його складові.

В межах контуру реального середовища інтелектуально-партнерської взаємодії в якості пріоритету державного регулювання сконцентровано увагу на необхідності: створення інноваційних бізнес-розвиток локальних інноваційних виробничих систем у сфері транспортної інфраструктури; формування та розвитку технологічних та індустриальних парків для реалізації інноваційних рішень в сфері розвитку транспортної інфраструктури; розвиток локальних інноваційних виробничих систем у сфері транспортної інфраструктури; формування бізнес-структур з комерціалізації та трансферту інновацій та ін.

В межах контуру цифрового середовища інтелектуально-партнерської взаємодії з метою забезпечення інноваційного розвитку транспортної інфраструктури слід пріоритезувати: формування цифрових сервісів управління реалізацією інноваційних проєктів розвитку транспортної інфраструктури; створення інтерактивних інвестиційних карт інноваційних проєктів; формування цифрових платформ сприяння розвитку транспортної інфраструктури, що базуються на відкритих інноваціях; створення Big Data у сфері інноваційного розвитку транспортної інфраструктури; створення віртуального науково-освітнього простору та ін.

Отже, в цілому зазначене повинно стати базисом для розкриття сутності та особливостей реалізації відповідних процесів державного управління, обґрунтування послідовності дій, роз'яснення зв'язків як між об'єктом і суб'єктом управління, крім того і в межах кожного з них. Також нова парадигма є запорукою для якісної деталізації властивостей, притаманних системі державного регулювання в цілому, а також окремих її складових та виконанню відповідних управлінських процесів, що створить підґрунтя для своєчасної та максимально повної її реалізації [13].

Висновки. Отже сформовано парадигму державного регулювання інноваційного розвитку транспортної інфраструктури, що дозволить подолати

системні недоліки державної політики в сфері підтримки і стимулювання інноваційної діяльності на транспорті.

Перелік посилань

1. Третяк Г. С., Бліщук К. М. Державне регулювання економіки та економічна політика: навч. посібник. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2011. 128 с.

2. Кара Н. І., Корецька Г. В., Краївська В. Р. Сучасні тенденції розвитку ринку транспортних послуг. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. № 6. С. 214–221.

3. Ткаченко А. М. Державне регулювання у сфері транспортного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності України: автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02. Київ, 2015. 32 с.

4. Халецька А. А. Удосконалення державного регулювання розвитку транспортного забезпечення в контексті спрощення процедур зовнішньої торгівлі. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2015. № 3 (26). С. 199–206.

5. Павлюк А. В. Ідентифікація методів державного регулювання ринку послуг автомобільного транспорту в регіоні. *Вісник НАДУ*. 2015. № 4. С. 78–86.

6. Погребицький М. Л. Державне регулювання ринку транспортних послуг: автореф. дис... канд. наук держ. упр.: 25.00.02. Запоріжжя, 2007. 20 с.

7. Мартиненко В. М. Державне управління: шлях до нової парадигми (теорія та методологія): монографія. Х.: Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2003. 220 с.

8. Лаптев В. В. Проблеми удосконалення підприємницького законодавства. *Правове регулювання підприємницької діяльності*. 1995. № 5. С. 4–17.

9. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент. К.: МП «ИТЕМ» ЛТД, «Юнайтед Лондон Трейд Лимитед», 1995. 448 с.

10. Уряд затвердив державну стратегію регіонального розвитку на 2021–2027 роки. *Центр транспортних стратегій: веб-сайт*. URL: https://cfts.org.ua/news/2020/08/05/pravitelstvo_utverdilo_gosstrategiyu_regionalnog_o_razvitiya_na_2021_2027_gody_60075 (дата звернення: 19.04.21).

11. Який законопроект про НКРТ пропонують народні депутати – інтерв'ю з Олександром Скічко. *Центр транспортних стратегій: веб-сайт*. URL: https://cfts.org.ua/articles/kakoy_zakonoproekt_ob_nkrt_predlagayut_narodnye_deputaty_intervyu_s_aleksandrom_skichko_1705 (дата звернення: 19.04.2021).

12. Проект Закону про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері транспорту. Верховна Рада України офіційний веб-портал. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69593 (дата звернення: 23.04.2021).

13. Дмитрієва О. І. Державне регулювання інноваційного розвитку транспортної інфраструктури: основні чинники впливу. *Актуальні проблеми економіки*. 2019. № 7 (217). С. 65–77.

References

1. Tretiak, H. S., Blishchuk, K. M. (2011), *State regulation of the economy and economic policy [Derzhavne rehuliuвання ekonomiky ta ekonomichna polityka: navchalnyi posibnyk]*, tutorial, Lviv: LRIDU NADU, 128 p.
2. Kara, N. I., Koretska, H. V., Kraivska, V. R. (2010), Current trends in the market of transport services [Suchasni tendentsii rozvytku rynku transportnykh posluh], *Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine*, № 6, P. 214–221.
3. Tkachenko, A. M. (2015), State regulation in the field of transport of foreign economic activity of Ukraine [Derzhavne rehuliuвання u sferi transportnoho zabezpechennia zovnishnoekonomichnoi diialnosti Ukrainy], *Doctor's thesis*, Kyiv, 32 p.
4. Khaletska, A. A. (2015), Improvement of state regulation of transport development in the context of simplification of foreign trade procedures [Udoskonalennia derzhavnoho rehuliuвання rozvytku transportnoho zabezpechennia v konteksti sproshchennia protsedur zovnishnoi torhivli], *Public administration and local self-government*, № 3 (26), P. 199–206.
5. Pavliuk, A. V. (2015), Identification of methods of state regulation of the market of road transport services in the region [Identyfikatsiia metodiv derzhavnoho rehuliuвання rynku posluh avtomobilnoho transportu v rehioni], *NAPA Bulletin*, № 4, P. 78–86.
6. Pohrebytskyi, M. L. (2007), State regulation of the market of transport services [Derzhavne rehuliuвання rynku transportnykh posluh], *Candidat's thesis*, Zaporizhzhia, 20 p.
7. Martynenko, V. M. (2003), *Public administration: the path to a new paradigm (theory and methodology) [Derzhavne upravlinnia: shliakh do novoi paradyhmy (teoriia ta metodolohiia): monohrafiia]*, monograph, Kh.: Vyd-vo KharRI NADU «Mahistr», 220 p.
8. Laptiev, V. V. (1995), Problems of improving business legislation [Problemy udoskonaluvannia pidprijemnytskoho zakonodavstva], *Legal regulation of business activity*, № 5, P. 4–17.
9. Blank, I. A. (1995), *Investment Management [Investitsionnyi menedzhment]*, K.: MP «ITEM» LTD, «Yunayted London Treyd Limited», 448 p.
10. *The Government has approved the state strategy for regional development for 2021-2027 [Uriad zatverdyl derzhavnu stratehiiu rehionalnoho rozvytku na 2021-2027 roky]*, Center for Transport Strategies: website, available at: https://cfts.org.ua/news/2020/08/05/pravitelstvo_utverdilo_gosstrategiyu_regionalnog_o_razvitiya_na_2021_2027_gody_60075 (last accessed 19.04.21).
11. *What bill on the NCRT do MPs propose - interview with Oleksandr Skichko [Yakyi zakonoproekt pro NKRT proponuiut narodni deputaty - interviu z Oleksandrom Skichko]*, Center for Transport Strategies: website, available at: https://cfts.org.ua/articles/kakoy_zakonoproekt_ob_nkrt_predlagayut_narodne_deputaty_intervyu_s_aleksandrom_skichko_1705 (last accessed 19.04.21).
12. *Draft Law on the National Commission for State Regulation of Transport [Proekt Zakonu pro Natsionalnu komisiuu, shcho zdiisniuie derzhavne rehuliuвання u sferi transportu]*, The Verkhovna Rada of Ukraine is an official web portal,

available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69593 (last accessed 23.04.21).

13. Dmytriieva, O. I. (2019), *State regulation of innovative development of transport infrastructure: the main factors of influence* [Derzhavne rehuliuвання innovatsiinoho rozvytku transportnoi infrastruktury: osnovni chynnyky vplyvu], *Actual problems of economics*, № 7 (217), P. 65–77.

РЕФЕРАТИ РЕФЕРАТЫ ABSTRACTS

УДК 338.47; JEL Classification: R40

Дмитрієва О.І. ФОРМУВАННЯ НАУКОВОЇ ПАРАДИГМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Мета дослідження полягає у формуванні нової наукової парадигми державного регулювання інноваційного розвитку транспортної інфраструктури. *Методика дослідження.* Для досягнення поставленої мети у науковій роботі були використані такі загальнонаукові та спеціальні методи і прийоми дослідження: методи узагальнення та абстрагування – для проведення аналізу тверджень законодавчого характеру щодо інноваційного розвитку транспортної інфраструктури; інтелектуальний і партнерський підходи до формування парадигми державного регулювання інноваційного розвитку транспортної інфраструктури. *Результати дослідження.* У статті проведений аналіз законодавчої бази щодо інноваційного розвитку транспортної інфраструктури України. На основі аналізу визначено, що діюча в Україні політика державного регулювання інноваційного розвитку характеризується хаотичністю та локальністю владних дій. Встановлено основні недоліки діючої наразі системи державного регулювання інноваційного розвитку транспортної інфраструктури. Враховуючи встановлені недоліки і пріоритети державного регулювання інноваційного розвитку транспортної інфраструктури була розроблена модель принципово нової наукової парадигми державного регулювання інноваційного розвитку транспортної інфраструктури, що ґрунтується на конвергенції положень інтелектуального і партнерського підходів до модернізації управлінських технологій та передбачає якісну перебудову організаційно-управлінських процесів державного регулювання інноваційного розвитку транспортної інфраструктури, формування реального і віртуального середовища взаємодії держави та бізнесу з метою реалізації інноваційних проєктів. *Наукова новизна.* Полягає у формуванні парадигми державного регулювання інноваційного розвитку транспортної інфраструктури, що ґрунтується на конвергенції положень інтелектуального і партнерського підходів. *Практичне значення отриманих результатів.* Запропонована парадигма є теоретичним підґрунтям для розроблення положень щодо підвищення результативності державного регулювання у сфері забезпечення інноваційного розвитку транспортної інфраструктури.

Ключові слова: наукова парадигма; державне регулювання; транспортна інфраструктура; інноваційний розвиток; інтелектуальний підхід; партнерський підхід.

УДК 338.47; JEL Classification: R40

Дмитриева О.И. ФОРМИРОВАНИЕ НАУЧНОЙ ПАРАДИГМЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ТРАНСПОРТНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ

Цель исследования заключается в формировании новой научной парадигмы государственного регулирования инновационного развития транспортной инфраструктуры. *Методика исследования.* Для достижения поставленной цели в научной работе были использованы такие общенаучные и специальные методы и приемы исследования: методы обобщения и абстрагирования - для проведения анализа утверждений законодательного характера по инновационному развитию транспортной инфраструктуры; интеллектуальный и партнерский подходы к формированию парадигмы государственного регулирования инновационного развития транспортной инфраструктуры. *Результаты исследования.* В статье проведен анализ законодательной базы инновационного развития транспортной инфраструктуры Украины. На основе анализа определено, что действующая в Украине политика государственного регулирования инновационного развития характеризуется хаотичностью и локальностью властных действий. Установлены основные недостатки действующей сейчас системы государственного регулирования инновационного развития транспортной инфраструктуры. Учитывая установленные недостатки и приоритеты государственного регулирования инновационного развития транспортной инфраструктуры, была разработана модель принципиально новой научной парадигмы государственного регулирования инновационного развития транспортной инфраструктуры, основанная на конвергенции положений интеллектуального и партнерского подходов к модернизации управленческих технологий и предусматривает качественную перестройку организационно-управленческих процессов государственного регулирования инновационного развития транспортной инфраструктуры, формирование реального и виртуального среды взаимодействия государства и бизнеса с целью реализации инновационных проектов. *Научная новизна.* Заключается в формировании парадигмы государственного регулирования инновационного развития транспортной инфраструктуры, основанной на конвергенции положений интеллектуального и партнерского подходов. *Практическое значение полученных результатов.* Предложенная парадигма является теоретической основой для разработки положений по повышению результативности государственного регулирования в сфере обеспечения инновационного развития транспортной инфраструктуры.

Ключевые слова: научная парадигма; государственное регулирование; транспортная инфраструктура; инновационное развитие; интеллектуальный подход; партнерский подход.

UDK 338.47; JEL Classification: R40

Dmytriieva O.I. FORMING A SCIENTIFIC PARADIGM OF STATE REGULATION FOR INNOVATIVE DEVELOPMENT OF TRANSPORT INFRASTRUCTURE

The purpose of the study is to form a new scientific paradigm of state regulation for innovative development of transport infrastructure. **Research methodology.** To achieve this goal the following general and special methods and techniques of research were used in the scientific work: methods of generalization and abstraction – to analyze the allegations of a legislative nature for the innovative development of transport infrastructure; intellectual and partnership approaches to the formation of the paradigm of state regulation for innovative development of transport infrastructure. **Results of the research.** The article analyzes the legal framework for innovative development of transport infrastructure of Ukraine. Based on the analysis, it is determined that the current policy of state regulation of innovative development in Ukraine is characterized by chaos and locality of government actions. The main shortcomings of the current system of state regulation for innovative development of transport infrastructure have been identified. Taking into account the identified shortcomings and priorities of state regulation for innovative development of transport infrastructure, a model of a fundamentally new scientific paradigm of state regulation for innovative development of transport infrastructure is formed, which is based on the convergence of intellectual and partnership approaches to modernization of management technologies and provides for a qualitative restructuring of organizational and managerial processes of state regulation for innovative development of transport infrastructure, the formation of a real and virtual environment of interaction between the state and the business in order to implement innovative projects. **Scientific novelty.** It includes formation of a paradigm of state regulation for innovative development of transport infrastructure, based on the convergence of the provisions of intellectual and partnership approaches. **The practical significance of the results.** The proposed paradigm is a theoretical basis for the development of provisions to improve the effectiveness of state regulation in the field of innovative development of transport infrastructure.

Key words: scientific paradigm; state regulation; transport infrastructure; innovative development; intellectual approach; partnership approach.

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Дмитрієва Оксана Іллівна – доктор економічних наук, доцент, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, завідувачка кафедри економіки і підприємництва, м. Харків, Україна; e-mail: oksanahnadu@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9314-350X>. Моб. 063-353-79-98.

Дмитриева Оксана Ильинична – доктор экономических наук, доцент, Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет, заведующая кафедры экономики и предпринимательства, г. Харьков, Украина.

Dmytriieva Oksana – DSci in Economics, Associate Professor, Kharkov National Automobile and Highway University, Head of the Department of Economics and Business, Kharkiv, Ukraine.

ФОРМУВАННЯ КОМПЛЕКСУ ІНФРАСТРУКТУРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ НА ЗАСАДАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Дмитрієва О.І., доктор екон. наук, доцент

Аділов Е.К., аспірант

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Постановка проблеми. Кардинальна зміна векторів розвитку глобальної світової транспортної інфраструктури, а також діючих міжнародних систем державного регулювання, що базуються наразі на засадах цифрової економіки, вимагає від України не тільки адаптації до світових стандартів транспортної галузі у сфері технічної та управлінської відповідності, але й зобов'язує до формування комплексу інфраструктурного забезпечення інноваційного розвитку вітчизняного транспортного комплексу на засадах цифровізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості і проблеми цифрової економіки наразі є однією з найбільш визнаних тем у економічній літературі. Особливо вагомий внесок в дану проблематику внесли такі визнані вчені та винахідники, як В. Айзексон, С. Бранд, Дж. Вейлз, Е. Вільямс, Б. Гейтс, Б. Елбрехт, Д. Енгельбарт, Дж. Ліклайдер, Дж. ФонНейман, Е. Петерс, С. Хантінгтон.

В економіці транспорту ця проблема теж набуває дуже актуального питання, оскільки інтелектуальні транспортні системи є ключовим трендом розвитку транспортної галузі. Найбільшого поширення наразі проблема цифрового розвитку набула у залізничному транспорті, її присвятили свої дослідження наступні вчені: В.Л. Дикань [1,2], В.В. Компанієць [3], М.В. Корінь [4], В.О. Овчиннікова [5], І.В. Токмакова [6], та ін.

Так, у дослідженні [6] автори зазначають, що при цифровізації залізничного транспорту слід врахувати два рівня реалізації – організаційний і технологічний. Організаційний контекст передбачає такі напрями: партнерство і колаборація; HR-стратегія і культура; якість управління; організаційні структури. А технологічний контекст визначається як сукупність цифрових технологій і методів опису інфраструктури, рухомого складу, перевізного процесу і технологій управління рухом, забезпечення безпеки та утримання інфраструктури, які орієнтовані на досягнення принципово нових автоматизованих методів планування, диспетчерського управління рухом, ресурсами і обслуговування [6, с. 131]

Тугашев А.А. [7] у своїй роботі розглядає цифровізацію на транспорті в цілому і зазначає, що відмінною відзнакою цифровізації в транспортній галузі є те, що в кожному її напрямі вона здійснюється нерівномірно. Ініціативне застосування цифрових технологій є найбільш перспективним засобом підвищення економічної ефективності цієї сфери.

Абдюшева Д.Р. [8] у своєму дослідженні виділяє основні чотири напрями процесу цифровізації транспортної галузі: цифровізація транспортної інфраструктури і логістичних ланцюжків; роботизація виробничих процесів; масштабна автоматизація, у тому числі управлінських процесів; упровадження систем автопілоту [8, с. 24].

Січкаренко К.О. [9] зазначає, що ефективне використання цифрових технологій у транспортній сфері визначає рівень конкурентоспроможності будь-якої транспортної компанії, а з іншого боку, саме процеси цифровізації є джерелом підвищених ризиків: і в контексті економічного розвитку, і в контексті суспільного прогресу [9, с. 79].

Незважаючи на вагомий внесок зазначених вчених до цифровізації транспортної галузі, варто зауважити, що це питання залишається дискусійним, щодо якого в науковій спільноті немає єдності думок. Потребує більшого дослідження формування комплексного підходу до і впровадження цифровізації у транспортну галузь, враховуючи усю транспортну інфраструктуру.

Невирішені складові загальної проблеми. Низька дієвість системи обміну інформацією та відсутність галузевої бази даних інновацій знижує компетентність та ефективність управлінських рішень в сфері реалізації транспортних інноваційних проєктів. Окрім цього обмежений доступ до інформації в сфері інноваційних розробок для потреб транспорту та відсутність галузевої експериментальної бази наукових досліджень до необізнаності з найсучаснішими розробками в сфері транспортно-логістичної діяльності та інвестування в застарілі технологічні рішення. Саме тому вважаємо актуальним питанням розробку інституційних засад цифровізації та інтеграція потенціалу науково-освітнього та сектору транспортної інфраструктури.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розробка комплексу інфраструктурного забезпечення інноваційного розвитку транспортної інфраструктури на засадах цифровізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Український інститут майбутнього представив Економічну стратегію «Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою», в якій зосереджено сучасне бачення інноваційного розвитку транспортної інфраструктури з позиції втілення світових імперативів у реальність. В даній стратегії маємо хаотично сформульовані твердження, таке враження, що мова йде не про прогресивну галузь розвитку в умовах ринкової економіки, а про напрямок забезпечення конкурентоспроможності на початку ХХ ст. Пов'язано це з тим, що, перш за все, комплекс нормативно-правового забезпечення повинен не лише окреслювати напрями фокусування дій щодо подальшого інноваційного розвитку транспортної інфраструктури, а містити цілісну систему положень, законів, підзаконних актів, а також нормативів що доповнюють один одного і розкривають цілісне уявлення щодо зазначених пріоритетів забезпечення конкурентоспроможності галузі в сучасних умовах господарювання.

Так щодо транспортної інфраструктури, то цифровою галуззю повинна називатись не тільки завдяки впровадженню в традиційні технологічні ланцюжки транспортування вантажу та пасажирів цифрових технологій, а коли матимемо дію з сформованими та повноцінно діючими «розумними залізницями», авто-потягами, «розумним містом» та інше.

Цифрові технології повинні не тільки обслуговувати традиційний процес надання транспортних послуг, а будуть забезпечувати формування вартості транспортно-логістичної послуги шляхом безпосередньої участі в ціноутворенні. Даний процес можна уявити на умовному прикладі кінцевого споживання послуги:

1. Споживачі дистанційно обирають необхідні їм послуги з транспортування та переліку супутніх послуг, що дозволяє формувати передзамовлення. У закінченому вигляді це буде відбуватися з мінімальною участю самого пасажирів або вантажовласника на основі аналізу даних про їх поведінкові особливості і споживчі переваги. Для такого роду агрегування необхідні нові покоління цифрових мереж з високим рівнем обчислювальних можливостей і складні алгоритми вибірки позицій з асортименту транспортно-логістичних та супутніх послуг.

2. Виходячи із отриманого співвідношення пропозиції і попиту, визначається поточна ціна моменту (дня, години і т.ін.) за аналогією з біржовими котируваннями. Для цього потрібний новий рівень агрегування електронних торгів.

3. За умови погодження з ціною відбувається сам акт купівлі-продажу бажаної послуги. Після завершення можливе котирування за кожним замовленням індивідуально.

В такому випадку вирішується відразу кілька важливих завдань:

- досягається реальне порівняння попиту та пропозиції не тільки за кількістю, але й за ціною;
- скорочується вартість запропонованої транспортно-логістичної послуги за рахунок зниження витрат на логістику та рекламу;
- відбувається економія природних ресурсів за рахунок відсутності надлишкових витрат;
- транзакційні витрати наближуються до нульового рівня;
- усуваються всі посередники;
- зменшується ризики щодо загрози життю і здоров'ю людини, тому що зникає необхідність відвідування білетних кас або вокзалів.

Так, дійсно, наразі більшість підприємств інфраструктури транспорту в якості ефективного засобу забезпечення власної конкурентоспроможності використовують Інтернет-сайти для розміщення замовлень та формування каналу своєчасного інформаційного обміну з клієнтами, але цього недостатньо для того, щоб забезпечити повноцінний інноваційний розвиток транспортної інфраструктури на засадах цифрової економіки. Це не стане більш істотним внеском у створення вартості або формування інноваційної транспортно-

логістичної послуги, ніж безпосередньо її надання за рахунок самої цифрової електроніки (цифрова залізниця, смарт-вокзали, цифрові авто-потяги та ін.).

В якості прикладу такого процесу можна використати так звані цифрові платформи, де можливо уздовж ланцюжків створення доданої вартості віртуально об'єднуватися різноманітним компаніям транспортної інфраструктури, і не тільки, для більш ефективного обміну та розподілу ресурсів. Проте для такої взаємодії необхідно, по-перше, наявність самого ланцюжка, по-друге, потреба суб'єктів, що його створили і підтримують, і, по-третє, позитивний фінансовий результат і економічно обґрунтований його розподіл між всіма учасниками процесу надання транспортної послуги. Тобто цифрова платформа - це поки що додаткова конструкція, яка не сприяє створенню нової вартості і не гарантує скорочення трансакційних витрат, але може їх збільшувати.

Отож маємо, що захоплення цифровізацією, в такому вигляді як воно наведено (базується на перевагах низьких трансакційних витрат при отриманні доступу до інформації) у запропонованих до реалізації державних нормативно-правових документах, поки що не є якісним та дієвим вектором, що забезпечить створення нової вартості.

Крім того першочерговими завданнями стає закладення на національному та регіональному рівнях інституційних засад цифровізації, смарт-спеціалізації та інтеграція потенціалу науково-освітнього та сектору транспортної інфраструктури, а також внесення відповідних змін до існуючого законодавства.

Повноцінне випереджаюче інноваційне перетворення неможливе без постійного, своєчасного та спеціалізованого відповідного комплексу інфраструктурного забезпечення інноваційного розвитку, реальний сектор якого запропоновано доповнити інтерактивним сектором, що базується на концепції відкритих інновацій (рис. 2).

Створення дієвої моделі відкритих інновацій безпосередньо залежить від ступеню та якості комунікацій транспортної інфраструктури із зовнішнім середовищем. В нагаді в таких умовах стане формування технологічних дорожніх карт (roadmaps). Це свого роду технологічна інтерпретація маркетингового плану інфраструктури транспорту на дуже далеку перспективу (більше ніж 20 р.). За допомогою такої карти можна буде побачити, які тренди інноваційної діяльності здатні негативно вплинути на галузь, як цього уникнути і в чому полягають точки економічного зростання. З технологічною дорожньою картою повинен мати можливість ознайомитися кожен охочий, транспортній інфраструктурі доцільно періодично висвітлювати напрямки інноваційної діяльності та характеристики інноваційних проєктів, не забуваючи при цьому деталізувати новацію. Окрім ознайомлення зовнішні користувачі матимуть можливість підключитися до інноваційного процесу і допомогти з вирішенням якої-небудь окремої «підзадачі».

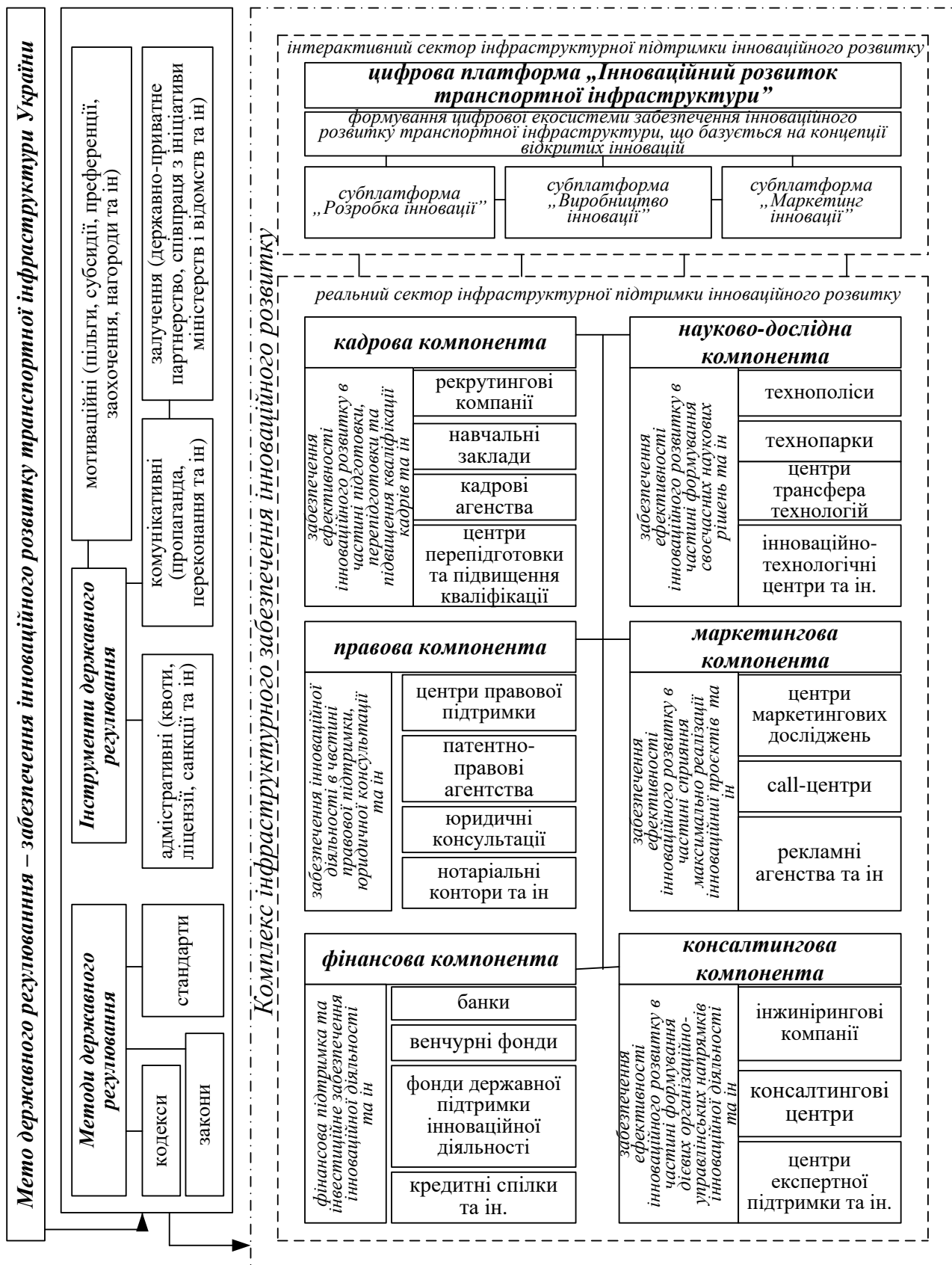

Рис. 2. Комплекс інфраструктурного забезпечення інноваційного розвитку транспортної інфраструктури

Джерело: авторська розробка

Відповідно до обраної моделі відкритих інновацій основою сучасної підтримки інноваційного розвитку транспортної інфраструктури є також всебічна аналітично-інформаційне забезпечення. При цьому в світовій системі сформований принципово новий тип суспільства, в якому саме інформація відіграє вирішальну роль. Вироблення ефективних управлінських рішень щодо інноваційного розвитку пов'язане з обробкою великих обсягів даних, відповідними складними процедурами їх зіставлення, аналізу та інтерпретації та потребує формування єдиної концепції.

Причому доцільність подання інформації на основі уніфікованих стандартів вимагає також застосування єдиних принципів її обробки, що, у свою чергу, дозволяє побудувати моделі обробки та інтерпретації інформації, адекватні запитам.

У період глобалізації та інформатизації гострота фізичного контакту між людьми в економічній діяльності знижується. Це підтверджується появою системи блокових ланцюгів (blockchain) і збільшенням їхньої популярності у всьому світі. Крім того, завдяки цим революційним тенденціям інформаційні технології проникають в усі сфери економічного життя. Поширення міток блокової ланцюга охоплює цілі галузі промисловості. Більш того, існує певне припущення, що фінансовий сектор може піддатися руйнівним змінам відповідно до висновків Deloitte.

Крім того, зважаючи на особливості інноваційної діяльності підприємств транспортної інфраструктури, що було розкрито у роботі [10], запропоновано реальний сектор інфраструктурного забезпечення, який містить кадрову, науково-дослідну, правову, маркетингову, фінансову і консалтингову компоненти, доповнити інтерактивним сектором інфраструктурного забезпечення. Удосконалена інноваційна інфраструктура розширить можливості інтелектуального партнерства на базі формування та реалізації інноваційних проєктів, сприятиме максимізації залучення вітчизняних і закордонних інвесторів, а також пришвидшить комерціалізацію наукових розробок в межах транспортної інфраструктури.

Основним критерієм ефективності впровадження галузевої платформи інноваційного розвитку стає більша прозорість і підзвітність в діяльності учасників інноваційної діяльності при істотному скороченні витрат взаємодії та підвищенні ступеня відкритості під час конкурентної боротьби всередині галузі і, як наслідок, підвищення якості товарів (послуг), а також зниження їх ціни.

Іншим, але не менш важливим критерієм можна вважати успішність виведення галузевої вітчизняної інноваційної платформи, при своєчасній підтримці держави, на міжнародний рівень і приєднання до неї учасників з інших країн, що позитивно позначиться на інноваційному розвитку підприємств транспортної інфраструктури. Подальша розбудова в Україні інноваційних екосистем вимагає удосконалення державної політики, що повинна бути спрямована на розвиток крос-секторальних зв'язків з акцентом на реалізацію потенціалу науково-освітнього сектору, інтеграції до глобальних ланцюгів виробництва. Першочерговими завданнями мають стати закладення

на національному та регіональному рівнях інституційних засад смарт-спеціалізації та інтеграції потенціалу науково-освітнього та сектору транспортної інфраструктури, а також внесення відповідних змін до існуючого законодавства.

Висновки з проведеного дослідження. Отже сформовано спеціалізований комплекс інфраструктурного забезпечення інноваційного розвитку, реальний сектор якого запропоновано доповнити інтерактивним сектором, що базується на концепції відкритих інновацій.

Перелік посилань

1. Дикань В. Л., Воловельская И. В. Разработка организационно-экономической модели инновационной платформы. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2019. Вип. 68. С. 9–17.

2. Дикань В. Л. Індустріально-інноваційні центри як основа технологічного розвитку українських залізниць. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2017. Вип. 58. С. 7–9.

3. Компаниец В. В. Концептуальный анализ перспектив цифровизации экономики и железнодорожного транспорта. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. № 62. С. 197–200.

4. Корінь М. В., Абдуллаєв А. І., Польгуй Д. Г. Розроблення моделі управління інвестиційним забезпеченням проєктів розвитку інфраструктури залізничного транспорту в умовах транскордонної співпраці. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2019. Вип. 67. С. 238–247.

5. Овчиннікова В. О., Торопова В. І. Розвиток підприємств залізничного транспорту України в умовах цифровізації. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2019. Вип. 68. С. 175–181.

6. Цифрова трансформація залізничного транспорту як фактор його інноваційного розвитку / І. В. Токмакова та ін. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2019. Вип. 68. С. 125–134.

7. Тугашев А. А. Экономика и логистика в условиях цифровизации транспортной отрасли. *Scientific publications*. 2018. № 2. С. 44–53.

8. Абдюшева Д. Р., Меренков А. О., Степанов А. А. Условия построения маркетинговой системы «цифрового» транспорта и логистики в управлении конкурентоспособностью. *Управление*. 2018. № 3. С. 21–27.

9. Січкаренко К. О. Вплив цифровізації економіки на розвиток транспортної галузі. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 38–1. С. 76–79.

10. Дмитрієва О. І. Державне регулювання інноваційного розвитку транспортної інфраструктури: теорія, методологія, практика: монографія. Х.: ФОП Бровін О.В., 2020. 368 с

References

1. Dikan, V. L., Volovel'skaya, I. V. (2019), Development of the organizational and economic model of the innovation platform [Razrabotka organizatsionno-ekonomicheskoy modeli innovatsionnoy platformy], *Bulletin of Transport Economics and Industry*, No 68, P. 9–17.

2. Dykan, V. L. (2017), Industrial and innovative centers as the basis of technological development of Ukrainian railways [Industrialjno-innovacijni centry jak osnova tekhnologichnogo rozvytku ukrajinsjkykh zaliznycj], *Bulletin of Transport Economics and Industry*, No 58, P. 7-9.

3. Kompaniets, V. V. (2018), Conceptual analysis of the prospects for digitalization of the economy and railway transport [Kontseptual'nyy analiz perspektiv tsifrovizatsii ekonomiki i zheleznodorozhnogo transporta], *Bulletin of Transport Economics and Industry*, No 62, P. 197–200.

4. Korin, M. V., Abdullaiev, A. I. & Pol'guy, D. G. (2019), Development of a model for managing investment support for railway infrastructure development projects in the context of cross-border cooperation [Rozroblennia modeli upravlinnia investytsijnym zabezpechenniam proektiv rozvytku infrastruktury zaliznychnoho transportu v umovakh transkordonnoi spivpratsi], *Bulletin of Transport Economics and Industry*, No 67, P. 238–247.

5. Ovchynnikova, V. O., Toropova, V. I. (2019), Development of railway transport enterprises in Ukraine in the conditions of digitalization [Rozvytok pidpriemstv zaliznychnoho transportu Ukrainy v umovakh tsyfrovizatsii], *Bulletin of Transport Economics and Industry*, No 68, P. 175–181.

6. Tokmakova, I. V., Cherednychenko, O. Yu., Vojtov, I. M. & Palamarchuk, Ya. S. (2019), Digital transformation of railway transport as a factor of its innovative development [Tsyfrova transformatsiia zaliznychnoho transportu iak faktor joho innovatsijnoho rozvytku], *Bulletin of Transport Economics and Industry*, No 68, P. 125–134.

7. Tugashev, A. A. (2018), Economy and logistics in the context of digitalization of the transport industry [Ekonomika i logistika v usloviyakh tsyfrovizatsii transportnoy otrasli], *Scientific publications*, No 2, P. 44–53.

8. Abdyusheva, D. R., Merenkov, A. O., Stepanov, A. A. (2018), Conditions for building a marketing system of "digital" transport and logistics in the management of competitiveness [Usloviya postroeniya marketingovoy sistemy «tsyfrovogo» transporta i logistiki v upravlenii konkurentosposobnost'yu], *Management*, No 3, P. 21–27.

9. Sichkarenko, K. O. (2019), The impact of digitalization of the economy on the development of the transport industry [Vplyv tsyfrovizatsii ekonomiky na rozvytok transportnoi haluzi], *Black Sea Economic Studies*, No 38–1, P. 76–79.

10. Dmytriieva, O. I. (2020), *State regulation of innovative development of transport infrastructure: theory, methodology, practice* [Derzhavne rehuliuвання innovatsiinoho rozvytku transportnoi infrastruktury: teoriia, metodolohiia, praktyka: monohrafiia], monograph, Kh.: FOP Brovin O.V., 368 p.

РЕФЕРАТИ РЕФЕРАТЫ ABSTRACTS

УДК 338.47; JEL Classification: R40

Дмитрієва О.І., Аділов Е.К. ФОРМУВАННЯ КОМПЛЕКСУ ІНФРАСТРУКТУРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО

РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ НА ЗАСАДАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Мета дослідження полягає у розробці комплексу інфраструктурного забезпечення інноваційного розвитку транспортної інфраструктури на засадах цифровізації. **Методика дослідження.** Для досягнення поставленої мети у науковій роботі були використані такі загальнонаукові та спеціальні методи і прийоми дослідження: методи узагальнення та абстрагування – для визначення процесу цифровізації інноваційного розвитку транспортної інфраструктури; концепція відкритих інновацій до розробки комплексу інфраструктурного забезпечення інноваційного розвитку транспортної інфраструктури. **Результати дослідження.** У статті визначено, що цифрові технології повинні не тільки обслуговувати традиційний процес надання транспортних послуг, а й забезпечувати формування вартості транспортно-логістичної послуги шляхом безпосередньої участі в ціноутворенні. Встановлено, що першочерговими завданнями є закладення на національному та регіональному рівнях інституційних засад цифровізації, смарт-спеціалізації та інтеграція потенціалу науково-освітнього та сектору транспортної інфраструктури, а також внесення відповідних змін до існуючого законодавства. На основі аналізу та визначених завдань сформовано постійний, своєчасний та спеціалізований комплекс інфраструктурного забезпечення інноваційного розвитку, реальний сектор якого запропоновано доповнити інтерактивним сектором, що базується на концепції відкритих інновацій. **Наукова новизна.** Полягає у розробленому спеціалізованому комплексі інфраструктурного забезпечення інноваційного розвитку, реальний сектор якого доповнено інтерактивним сектором, що базується на концепції відкритих інновацій. **Практичне значення отриманих результатів.** Впровадження галузевої платформи інноваційного розвитку є підґрунтям для більшої прозорості і підзвітності в діяльності учасників інноваційної діяльності при істотному скороченні витрат взаємодії та підвищенні ступеня відкритості під час конкурентної боротьби всередині галузі і, як наслідок, підвищення якості товарів (послуг), а також зниження їх ціни.

Ключові слова: транспортна інфраструктура; інноваційний розвиток; цифровізація; інтерактивний сектор; концепція відкритих інновацій.

УДК 338.47; JEL Classification: R40

Дмитриева О.И., Адилов Э.К. ФОРМИРОВАНИЕ КОМПЛЕКСА ИНФРАСТРУКТУРНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ТРАНСПОРТНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ НА ПРИНЦИПАХ ЦИФРОВИЗАЦИИ

Цель исследования заключается в разработке комплекса инфраструктурного обеспечения инновационного развития транспортной инфраструктуры на основе цифровизации. **Методика исследования.** Для достижения поставленной цели в научной работе были использованы такие общенаучные и специальные методы и приемы исследования: методы обобщения и абстрагирования – для определения процесса цифровизации

инновационного развития транспортной инфраструктуры; концепция открытых инноваций к разработке комплекса инфраструктурного обеспечения инновационного развития транспортной инфраструктуры. **Результаты исследования.** В статье определено, что цифровые технологии должны не только обслуживать традиционный процесс предоставления транспортных услуг, но и обеспечивать формирование стоимости транспортно-логистической услуги путем непосредственного участия в ценообразовании. Установлено, что первоочередными задачами являются установление на национальном и региональном уровнях институциональных основ цифровизации, смарт-специализации и интеграция потенциала научно-образовательного и сектора транспортной инфраструктуры, а также внесение соответствующих изменений в существующее законодательство. На основе анализа и определенных задач сформирован постоянный, своевременный и специализированный комплекс инфраструктурного обеспечения инновационного развития, реальный сектор которого предложено дополнить интерактивным сектором, основанный на концепции открытых инноваций. **Научная новизна.** Заключается в разработанном специализированном комплексе инфраструктурного обеспечения инновационного развития, реальный сектор которого дополнен интерактивным сектором, основанный на концепции открытых инноваций. **Практическое значение полученных результатов.** Внедрение отраслевой платформы инновационного развития является основой для большей прозрачности и подотчетности в деятельности участников инновационной деятельности при существенном сокращении расходов взаимодействия и повышении степени открытости при конкурентной борьбе внутри отрасли и, как следствие, повышению качества товаров (услуг), а также снижению их цены.

Ключевые слова: транспортная инфраструктура; инновационное развитие; цифровизация; интерактивный сектор; концепция открытых инноваций.

UDK 338.47; JEL Classification: R40

Dmytriieva O.I., Adilov E.K. FORMING THE COMPLEX OF INFRASTRUCTURE SUPPORT FOR INNOVATIVE DEVELOPMENT OF TRANSPORT INFRASTRUCTURE ON THE BASIS OF DIGITALIZATION

The purpose of the study is to develop a set of infrastructural support for innovative development of transport infrastructure on the basis of digitalization. **Research methodology.** To achieve this goal the following general and special research methods and techniques were used in the scientific work: methods of generalization and abstraction – to determine the process of digitization of innovative development of transport infrastructure; the concept of open innovations to the development of a set of infrastructural support for the innovative development of transport infrastructure. **Results of the research.** The article stipulates the necessity for digital technologies not only to serve the traditional process of providing transport services, but also to ensure the formation of the cost of transport and logistics

services through direct participation in pricing. It is established that the priority tasks are to establish at the national and regional levels the institutional foundations of digitalization, smart specialization and integration of the potential of the research and education as well as the transport infrastructure sector, and to make appropriate changes to existing legislation. Based on the analysis and the specified tasks, a permanent, timely and specialized complex of infrastructural support of innovative development has been formed, whose real sector is proposed to supplement with an interactive sector based on the concept of open innovations. **Scientific novelty.** Scientific novelty includes a developed specialized complex of infrastructural support of innovative development, whose real sector is supplemented by an interactive sector based on the concept of open innovations. **The practical significance of the results.** Introduction of a sectorial platform for innovative development is the basis for greater transparency and accountability in the activities of innovation participants. At the same time the cost of interaction is significantly reduced and the openness in competition within the industry increases, which, consequently, leads to better quality of goods (services) and reduction of their prices.

Key words: transport infrastructure; innovative development; digitalization; interactive sector; concept of open innovations.

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Дмитрієва Оксана Іллівна – доктор економічних наук, доцент, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, завідувачка кафедри економіки і підприємництва, м. Харків, Україна; e-mail: oksanahnadu@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9314-350X>. Моб. 063-353-79-98.

Дмитриева Оксана Ильинична – доктор экономических наук, доцент, Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет, заведующая кафедры экономики и предпринимательства, г. Харьков, Украина.

Dmytriieva Oksana – DSci in Economics, Associate Professor, Kharkov National Automobile and Highway University, Head of the Department of Economics and Business, Kharkiv, Ukraine.

Аділов Ескендар Кадирович – аспірант, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, аспірант кафедри економіки і підприємництва, м. Харків, Україна; e-mail: oksanahnadu@gmail.com; Моб. 063-353-79-98.

Адилев Эскендар Кадирович – аспирант, Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет, аспирант кафедры экономики и предпринимательства, г. Харьков, Украина.

Adilov Escendar – graduate student, Kharkov National Automobile and Highway University, graduate student of the Department of Economics and Business, Kharkiv, Ukraine.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Кирчата І. М., канд. екон. наук, доцент

Шершенюк О. М., канд. екон. наук, доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Постановка проблеми. Ринкова економіка постійно диктує підприємствам умови щодо удосконалення процесів виробництва, виготовлення конкурентоспроможної продукції, вимагає застосовувати прогресивні досягнення науково-технічного прогресу та впроваджувати новації в процеси управління, проте не слід залишати без уваги те, що без коректної збутової політики та ефективної збутової діяльності процес реалізації товарів може гальмуватися.

Тому розробці та реалізації ефективної збутової політики мають передувати заходи з визначення оптимальних засобів та обґрунтованого вибору організаційних форм забезпечення процесу збуту товарів, що надасть змогу боротися за розширення частки ринку і набуття нових конкурентних переваг, зокрема. Будучи логічною завершальною стадією в діяльності виробничих підприємств та посередницькою для торговельних, збут бере на себе функцію зворотного взаємозв'язку та сприяє своєчасній ринковій орієнтації підприємств, а тому постійна оптимізація та удосконалення системи управління збутом та збутової діяльності є актуальною проблемою наразі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В сучасних умовах функціонування торговельних підприємств на ринку, що характеризуються підвищеним рівнем ризику та невизначеністю, використання стратегічного підходу до організації збутової діяльності є єдиною і необхідною передумовою її вдосконалення, що забезпечить не тільки короткочасний комерційний успіх, але й посилить стратегічне спрямування [1, 2].

Збутова політика підприємств базується на стратегії збуту і визначається як сукупність тактичних заходів щодо формування попиту, встановлення взаємовідносин із покупцями, ціноутворення, транспортування, товароруху, стимулювання збуту, сервісу й реклами, спрямованих на реалізацію стратегій і досягнення цілей збутової діяльності підприємства в перспективі.

Збутовий потенціал підприємства визначається як сукупність інформаційних, матеріальних, фінансових, управлінських і комунікативних ресурсів і можливостей збуту, що забезпечують готовність і спроможність підприємства здійснювати вивід товару на ринок, його реалізацію при постійному вдосконаленні технології збуту [3, 4].

Питання організації збутової діяльності розглядалися в роботах ряду науковців: Хершгена Х., Балабанової Л. В., Еванса Дж., Соловйова Б. А.,

Бурцева В. В., Вітта Ю., Діксона П. Р., Дейяна А., Залманової М. Є., Костоглодова Д. Д., Прокопенка М. Д., Парцирної Т. М., Скотта Д. Г., Пурліка В. М. та ін.

Проте наразі залишається актуальною потреба підвищувати рівень ефективності збутових процесів та оперативно реагувати управлінцям на зміну умов реалізації товарів на ринку, що пояснюється постійною зацікавленістю вітчизняних підприємців у вдосконаленні процесу реалізації продукції як важливої функціональної складової діяльності підприємства. Зважаючи на те, що основною метою збуту, як правило, постає реалізація товарів і послуг споживачам при відповідному рівні якості збутового сервісу, то можна знову констатувати актуальність даної проблематики й наразі [5, 10].

Торговельні підприємства в своїй збутовій діяльності виділяють такі компоненти процесів реалізації збутових стратегій: для посилення своєї цільової орієнтації торговельні підприємства розробляють стратегії активної взаємодії та взаємозв'язку з покупцями; шукають оптимальну стратегію управління збутовим потенціалом та виявлення його резервів, а також реалізують стратегії управління збутовими ризиками задля удосконалення адаптивного механізму до вимог ринкового середовища.

Невирішені складові загальної проблеми. Ефективна система управління збутом як інструмент результативної конкурентної політики та використання збутового потенціалу виступає підґрунтям для набуття підприємством конкурентних переваг. Саме тому в сучасній українській науковій літературі питання вдосконалення збутової діяльності та формування конкурентних переваг за рахунок розробки і реалізації стратегій в галузі збуту залишаються актуальними й надалі.

Формулювання цілей статті. Розробка та реалізація ефективної збутової політики, будучи заключним етапом процесу комерційної діяльності торговельного підприємства, головною метою визначає досягнення стратегічних цілей, набуття довгострокових переваг та забезпечення сталого розвитку.

Тому основним завданням в даному дослідженні є визначення та обґрунтування шляхів удосконалення і застосування нових методів, технічних засобів та організаційних заходів в системі збуту, а також оцінювання збутового потенціалу торговельного підприємства, що зорієнтує його на довгостроковий результат.

Викладення основного матеріалу дослідження. З метою забезпечення своєчасного виявлення невикористаних резервів та збутових можливостей, а також уникнення ризикових подій торговельним підприємствам доцільно проводити діагностику збутового потенціалу, що уможливить ефективне управління збутовою діяльністю та активізує збутовий процес як такий.

Системне управління збутовою діяльністю та збутовою політикою, зокрема, передбачає інтеграцію роботи таких підсистем управління підприємством: маркетингове стратегічне планування збутової діяльності; комунікаційна політика (управління цільовими ринками збуту); корпоративне

управління; товарна політика; цінова політика; управління збутовим потенціалом; управління збутовими ризиками; підсистема маркетингового аудиту та контролю збутової діяльності [2, 6].

Підсистема управління збутовим потенціалом є однією з найскладніших, оскільки поєднує в собі застосування ресурсів: ринкових, інтелектуальних, комунікаційних, управлінських, організаційно-технічних, які потрібно мати в наявності та використовувати для вирішення завдань збутової діяльності торговельного підприємства. Збутовий потенціал є одним із головних елементів, які визначають умови та інтенсивність зростання конкурентного потенціалу підприємства, а тому кількісно вимірюється обсягами реалізованих товарів. Відповідно, цей показник на пряму залежить від роботи менеджерів, а також від якості товару та його відповідності потребам споживачів [7, 8].

Збутовий потенціал торговельного підприємства – це внутрішні ресурсні можливості торговельного підприємства реалізувати товари за рахунок наявних кадрових компетенцій в сфері формування асортименту, технологічної та передпродажної підготовки, мерчандайзингу та сервісної підтримки (рис.1).

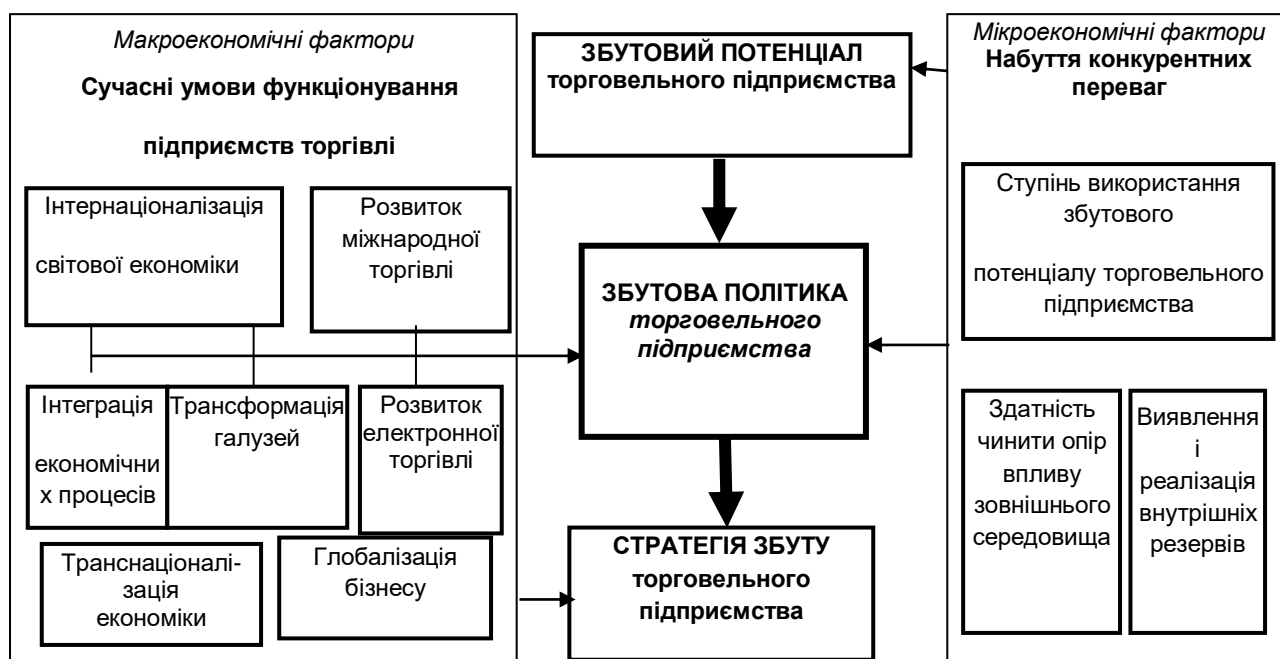

Рис. 1. Збутовий потенціал в системі управління збутовою діяльністю підприємством

Джерело: авторська розробка

На нашу думку, для кількісного оцінювання збутового потенціалу підприємства доцільно використовувати такі показники (табл.1).

Показники для оцінки збутового потенціалу

Показник	Умов. позн.	Формула	Примітка
Рентабельність продажів	$P_{пр}$	$\frac{ПР}{ТО}$	ПР – прибуток від реалізації, тис. грн; ТО – обсяг товарообороту, тис. грн ТО _i та ТО _{i-1} – відповідно обсяг товарообороту в звітному та попередньому роках, тис. грн
Темп зростання обсягів товарообороту	T_p	$\frac{ТО_i}{ТО_{i-1}}$	Q _{укл} – обсяг укладених договірних угод, тис. грн;
Коефіцієнт виконання договірних угод	$K_{дог}$	$\frac{Q_{укл}}{Q_{вик}}$	Q _{вик} – обсяг виконаних договірних угод, тис. грн ΔB _{марк} – темп росту частки витрат на маркетинг в загальному обсязі витрат, %;
Рівень ефективності маркетингової діяльності	$K_{марк\ ефек}$	$\frac{\Delta B_{марк}}{\Delta ПР}$	ΔПР – темп росту прибутку підприємства, % q – обсяг реалізації продукції загального асортименту, тис. грн.;
Динаміка частки експорту продукції в загальному асортименті	$\Delta q_{експ}$	$\frac{q_{експ}^0}{q_{трсг}^1}$, $q_{експ} = \frac{Q_{експ}}{Q}$	q _{експ} – обсяг експорту продукції в загальному асортименті, тис. грн

Джерело: систематизовано авторами на основі [11]

Рівень рентабельності продажів товарів напряму характеризує ефективність роботи підприємства на ринку.

Що стосується темпу зростання обсягів товарообороту продукції, то цей показник поєднує в собі і елементи управлінського потенціалу (рівень досконалості планування асортименту), і рівень конкурентоспроможності товарної продукції.

Коефіцієнт виконання договірних угод є якісною характеристикою роботи відділу збуту або маркетингу та свідчить про ефективність його роботи.

Збутовий потенціал як структуроутворюючий елемент конкурентного потенціалу, націлений на гнучке та постійне реагування на зміни умов збуту шляхом використання ситуаційного підходу в прийнятті рішень, реалізації проактивної збутової стратегії, яка забезпечує управління та контроль за ринковими процесами (рис.2).

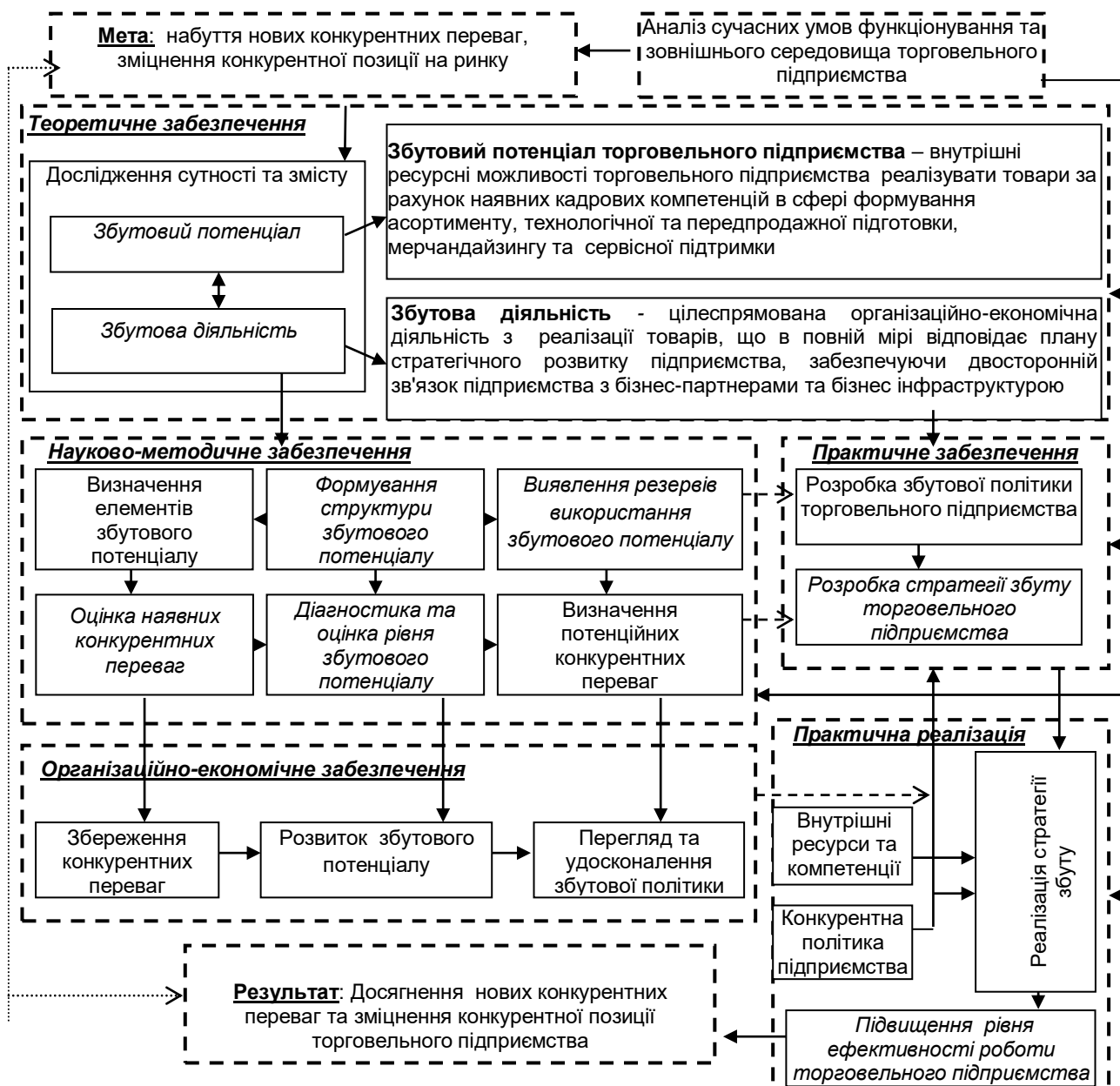

Рис. 2. Загальна схема збутової діяльності торговельного підприємства

Джерело: авторська розробка

Висновки з проведеного дослідження. Потрібно відзначити, що ефективність використання, виявлення резервів та розвиток збутового потенціалу підприємства залежить від якості та своєчасності прийняття стратегічних рішень, які ґрунтуються на результатах його діагностичної оцінки, а тому надалі було б доцільно також розробити систему заходів і розрахунку показників конкурентної стійкості та рівня конкурентоспроможності, які були б використані для забезпечення стійкого функціонування та підвищення рівня конкурентоспроможності торговельного підприємства в подальшому.

Перелік посилань

1. Вачевський М. В., Долішній М. І., Скотний С. Г. Маркетинг для менеджера. Київ : Просвіта, 2010. 139 с.
2. Ключник А. В., Білозерцева І. О. Теоретичний аналіз поняття «збут» та його функцій. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки*. 2014. Випуск 6. С. 188–191.
3. Одарченко А. М., Одарченко Д. М., Михайлик В. І., Рибцева А. А., Максимова А. О. Управління збутовою діяльністю торговельних підприємств. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2011. № 1 (52). С.12–15.
4. Одарченко А. М., Одарченко М. С. Аналіз збутової політики підприємства та рекомендації щодо її удосконалення. *Scientific Journal «ScienceRise»*. 2015. № 2/3 (7). С. 70–73. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/text20152%283%2914>.
5. Латкіна С. А., Тябус А. А. Шляхи підвищення ефективності збутової діяльності підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Випуск 8. Ч. 1. С.132–134.
6. Балабанова Л. В., Митрохіна Ю. П. Управління збутовою політикою. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 240 с.
7. Лагоцька Н. З. Уточнення змісту та актуальні принципи збутової політики підприємства. *Бізнес-Інформ*. 2014. № 5. С. 302–306.
8. Бронникова Т. С., Котрин В. В. Развитие методологии формирования рыночного потенциала предприятия : монография. Королёв : ФТА, 2012. 134 с.
9. Краснокутська Н. С. Управління потенціалом торговельного підприємства : монографія. Харків: ХДУХТ, 2012. 322 с.
10. Федорович Р. В. Аналіз в управлінні збутовою політикою підприємства. *Тенденції розвитку маркетингу в умовах економічних трансформацій* : монографія. Тернопіль, 2017. С. 234–249.

References

1. Vachevsky, M. V., Dolishniy, M. I., Skotny, S. G. (2010), *Marketing for the manager [Marketynkh dlya menedzhera]*, Kyiv: Prosvita, 139 p.
2. Kliuchnyk, A. V., Bilozertseva, I. O. (2014), Theoretical analysis of the concept of «sales» and its functions [Teoretychnyi analiz poniattia «zbut» ta yoho funktsii], *Scientific Bulletin of Kherson State University, Series: Economic Sciences*, No 6, P. 188–191.
3. Odarchenko, A. M., Odarchenko, D. M., Mikhailyk, V. I., Rybtseva, A. A., Maksimova, A. A. (2011), Management of sales activity of trade enterprises [Upravlinnia zbutovoiu diialnistiu torhovelnykh pidpriumstv], *Scientific Bulletin of Poltava University of Economics and Trade*, No 1 (52), P.12–15.
4. Odarchenko, A. M., Odarchenko, M. S. (2015), Analysis of sales policy of the enterprise and recommendations for its improvement [Analiz zbutovoi polityky pidpriumstva ta rekomendatsii shchodo yii udoskonalennia], *Scientific Journal «ScienceRise»*, No 2/3 (7), P. 70–73.

5. Latkina, S. A., Tyabus, A. A. (2016), Ways to increase the efficiency of sales activities of the enterprise [Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti zbutovoi diialnosti pidpriemstva], *Scientific Bulletin of Uzhgorod National University*, No 8, P.132–134.

6. Balabanova, L. V., Mitrokhina, Yu. P. (2011), *Sales policy management [Upravlinnia zbutovoiu politykoiu]*, Kyiv: Center for Educational Literature, P. 240.

7. Lahotska, N. Z. (2014), Clarification of the content and current principles of sales policy of the enterprise [Utochnennia zmistu ta aktualni pryntsypy zbutovoi polityky pidpriemstva], *Business-Inform*, No 5, P. 302–305.

8. Bronnikova, T. S., Kotrin, V. V. (2012), *Development of methodology of formation of market potential of the enterprise [Razvitie metodologii formirovaniya rynochnogo potentsiala predpriyatiya]*, monograph, Korolev: FTA, 134 p.

9. Krasnokutska, N. S. (2012), *Management of potential of the trade enterprise [Upravlinnia potentsialom torhovelnoho pidpriemstva]*, monograph, Kharkiv: KhDUKhT, 322 p.

10. Fedorovich, R. V. (2017), *Analysis in the management of sales policy of the enterprise. Trends in marketing in terms of economic transformations [Analiz v upravlinni zbutovoiu politykoiu pidpriemstva. Tendentsii rozvytku marketynhu v umovakh ekonomichnykh transformatsii]*, monograph, Ternopil, P. 234–249.

РЕФЕРАТИ РЕФЕРАТЫ ABSTRACTS

УДК 339.187; JEL Classification: M29

Кирчата І.М., Шершенюк О.М. ОРГАНІЗАЦІЯ ЗБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Мета – визначення та обґрунтування шляхів удосконалення і застосування нових методів, технічних засобів та організаційних заходів в системі збуту, а також оцінювання збутового потенціалу торговельного підприємства. **Методика дослідження.** Теоретичною і методологічною основою є праці провідних вітчизняних і зарубіжних учених-економістів, в яких розглядаються питання управління збутом, збутовою діяльністю підприємств та оцінкою потенціалу в умовах мінливого зовнішнього середовища. Використано методи узагальнення та абстрагування; метод аналізу і синтезу. **Результати.** Дана стаття присвячена вирішенню актуальної економічної проблеми, а саме удосконаленню ефективності збутової системи торговельних підприємств на засадах оцінки збутового потенціалу з метою набуття довгострокових переваг та забезпечення сталого розвитку. Збутовий потенціал торговельного підприємства – це внутрішні ресурсні можливості торговельного підприємства реалізувати товари за рахунок наявних кадрових компетенцій в сфері формування асортименту, технологічної та передпродажної підготовки, мерчандайзингу та сервісної підтримки. З метою забезпечення своєчасного виявлення невикористаних резервів та збутових можливостей, а також уникнення ризикових подій торговельним підприємствам доцільно проводити діагностику збутового потенціалу, що уможливить

ефективне управління збутовою діяльністю та активізує збутовий процес як такий. Завдяки правильно обраній збутовій політиці та оптимізованим збутовим процесам підприємство може боротися за збільшення частки ринку і набуття нових конкурентних переваг. **Наукова новизна.** В роботі теоретично обґрунтовано доцільність проведення діагностики та оцінювання збутового потенціалу торговельного підприємства, як інструмента ефективної системи управління збутом для набуття підприємством нових конкурентних переваг. **Практична значущість.** Практичне використання, а саме виявлення резервів та розвиток збутового потенціалу торговельного підприємства, які ґрунтуються на результатах його діагностичної оцінки, дозволять надалі розробити систему заходів і розрахунку показників конкурентної стійкості, що можуть бути використані в подальшому для забезпечення стійкого функціонування та підвищення рівня його конкурентоспроможності.

Ключові слова: збут; збутовий потенціал; збутова політика; конкурентні переваги.

УДК 339.187; JEL Classification: M29

Кирчатая И.Н., Шершенюк Е.Н. ОРГАНИЗАЦИЯ СБЫТОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТОРГОВОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

Цель – определение и обоснование путей совершенствования и применения новых методов, технических средств и организационных мероприятий в системе сбыта, а также оценки сбытового потенциала предприятия. **Методика исследования.** Теоретической и методологической основой являются работы ведущих отечественных и зарубежных ученых-экономистов, в которых рассматриваются вопросы управления сбытом, сбытовой деятельностью предприятий и оценки потенциала в условиях меняющейся внешней среды. Используются методы обобщения и абстрагирования; метод анализа и синтеза. **Результаты.** Данная статья посвящена решению актуальной экономической проблемы, а именно совершенствованию и повышению эффективности системы сбыта торговых предприятий на основе оценки сбытового потенциала с целью получения долгосрочных преимуществ и обеспечения устойчивого развития. Сбытовой потенциал торгового предприятия - это внутренние ресурсные возможности торгового предприятия реализовывать товары за счет имеющихся кадровых компетенций в сфере формирования ассортимента, технологической и предпродажной подготовки, мерчандайзинга и сервисной поддержки. С целью обеспечения своевременного выявления неиспользованных резервов и сбытовых возможностей, а также во избежание рисков событий торговым предприятиям целесообразно проводить диагностику сбытового потенциала, что позволит эффективно управлять сбытовой деятельностью и активизирует сбытовой процесс как таковой. Благодаря правильно выбранной сбытовой политике и оптимизированным сбытовым процессам предприятие может бороться за увеличение доли рынка и достижение новых конкурентных преимуществ. **Научная новизна.** В работе теоретически обоснована

целесообразность проведения диагностики и оценки сбытового потенциала торгового предприятия, как инструмента эффективной системы управления сбытом для приобретения предприятием новых конкурентных преимуществ. **Практическая значимость.** Практическое использование, а именно выявление резервов и развитие сбытового потенциала торгового предприятия, основанные на результатах его диагностической оценки, позволят в дальнейшем разработать систему мероприятий и расчета показателей конкурентной устойчивости, которые могут быть использованы в дальнейшем для обеспечения устойчивого функционирования и повышения уровня его конкурентоспособности.

Ключевые слова: сбыт; сбытовой потенциал; сбытовая политика; конкурентные преимущества.

УДК 339.187; JEL Classification: M29

Kyrchata I.M., Shershenyuk E.N. ORGANIZATION OF TRADE ACTIVITY OF THE TRADE ENTERPRISE

The purpose is to identify and discuss ways to improve and apply new methods, technical means and organizational measures in the sales system, as well as to assess the sales potential of the trade enterprise. **Methodology of research.** The theoretical and methodological basis is the works of leading domestic and foreign economists, which address issues of trade management, marketing activities of enterprises and capacity assessment in a smaller environment. Use methods of generalization and abstraction; method of analysis and synthesis. **Findings.** This article is devoted to solving the current economic problem, namely improving the efficiency of the trade system of commercial enterprises on the basis of assessing the trade potential to support the acquisition of long-term benefits and ensure sustainable development. The trade potential of the trading enterprise is the internal resources of the resource opportunities of the trading enterprise to sell goods due to the existing human resources in the formation of the association, technological and pre-sales training, merchandising and service support. Ensuring the timely identification of unused reserves and trade opportunities, as well as the use of risky divisions of the trading enterprise, it is advisable to diagnose trade potential, which contributes to the effectiveness of sales management and enhances the trade process as such. Thanks to the right choice of trade policy and optimized trade processes, the company can fight to increase market share and gain new competitive advantages. **Originality.** The paper theoretically substantiates the expediency of diagnosing and evaluating the trade potential of a commercial enterprise as a tool of an effective trade management system for the enterprise to gain new competitive advantages. **Practical value.** Practical use, namely the identification of reserves and development of trade potential of the trading company, based on the results of its diagnostic evaluation, will further develop a system of measures and calculation of competitiveness indicators that can be used in the future to ensure sustainable operation and increase competitiveness.

Key words: sales; sales potential; sales policy; competitive advantages.

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Кирчата Ірина Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, доцент кафедри економіки і підприємництва, м. Харків, Україна; e-mail: kirchatayairina@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0270-1586>. Моб. 0506690096.

Кирчатая Ирина Николаевна – кандидат экономических наук, доцент, Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет, доцент кафедры экономики и предпринимательства, г. Харьков, Украина.

Kyrchata Iryna Mykolayivna – Candidate of Science (Economics), Associate Professor, Kharkiv National Automobile and Highway University, Associate Professor, Department of Economics and Entrepreneurship, Kharkiv, Ukraine.

Шершенюк Олена Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, доцент кафедри економіки і підприємництва, м. Харків, Україна; e-mail: sheralyona@gmail.com; ORCIDID: <https://orcid.org/0000-0002-9959-2725>. Моб. 0501513009.

Шершенюк Елена Николаевна – кандидат экономических наук, доцент, Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет, доцент кафедры экономики и предпринимательства, г. Харьков, Украина.

Shershenyuk Elena Nikolaevna – Candidate of Science (Economics), Associate Professor, Kharkiv National Automobile and Highway University, Associate Professor, Department of Economics and Entrepreneurship, Kharkiv, Ukraine.

КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА ЯК ОСНОВНИЙ ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Мирошниченко Ю.В., канд. техн. наук, доцент

Харківський торговельно-економічний інститут Київського торговельно-економічного університету

Постановка проблеми. В сучасних умовах швидких змін зовнішнього середовища, зниження купівельної спроможності населення, цифровізації економіки, негативного впливу пандемії на світову економіку виникає гостра необхідність вдосконалення традиційних методів управління організацією з метою своєчасного та адекватного реагування з боку підприємства на виклики сьогодення. Одним з основних чинників формування організаційної поведінки, гнучкості організації, стабільності її функціонування на ринку та сталого розвитку є сильна корпоративна культура.

В цих умовах проблема формування та розвитку корпоративної культури вітчизняних торговельних підприємств набуває великого значення та визначає актуальність представленого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням сутності корпоративної культури та її впливу на результати діяльності підприємства присвячена значна кількість наукових праць.

Серед зарубіжних та вітчизняних науковців, які займались вивченням проблеми формування та розвитку корпоративної культури підприємства можна виділити наступних: К. Голд [1], П. Добсон, А Уильямс, М. Уолтерс [2], Д. Елдрідж, А. Кромбі [3], К. Камерон, Р. Куїнн [4], Д. Лайкер, М. Хосеус [5], Ф. Лютенс [6], Г. Хофстед [7], Ф. Харріс, Р. Моран [8], В. Співак [9], Е. Шейн [10], О. Апостолук [11], О. Грішнова [12], І. В. Мажура [13], О. Панькова [14], Г.Л. Хаєт, О.Л. Еськов [15] та інші.

Розробкою питань формування та розвитку корпоративної культури підприємств торгівлі займались вітчизняні дослідники, серед яких можна відзначити В. В. Апопія [16], І. А. Бланка [17], Н. О. Голошубову [18], А. А. Мазаракі [19] та інших.

Науковці досліджували теоретичні аспекти корпоративної культури та практичні результати її впровадження, але цілісної картини стосовно торговельного підприємства не було представлено.

Невирішені складові загальної проблеми. Не зважаючи на значну кількість публікацій присвячених цій проблемі, на сьогоднішній день питанням формування та розвитку корпоративної культури в сучасних умовах з урахуванням специфіки торговельних підприємств приділяється недостатньо уваги.

Формулювання цілей статті. Метою статті є обґрунтування сутності корпоративної культури та розробка практичних рекомендацій по її формуванню на основі процесного підходу, як основного чинника сталого розвитку торгівельного підприємства.

Для досягнення цієї мети сформульовано такі завдання:

– проаналізувати підходи до трактування категорії «корпоративна культура»;

– розробити модель бізнес-процесу управління формуванням та розвитком корпоративної культури підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Корпоративна культура організації, на думку багатьох експертів, є потужним інструментом стратегічного управління, цінним нематеріальним активом та фундаментом, на якому базується сучасна успішна організація.

Зростання конкуренції на ринку товарів та послуг, підвищення вимог споживача потребує змін у внутрішньому середовищі торговельного підприємства, у відносинах з зовнішнім середовищем та пошуку шляхів формування та розвитку корпоративної культури, які будуть відповідати умовам, що склалися.

Перші спроби вивчення корпоративної культури були зроблені американськими дослідниками у 80 роки 20 сторіччя, які вивчали вплив персоналу на результати діяльності корпорацій. З цього часу цікавість до феномену корпоративної культури постійно зростає.

З 90 років минулого сторіччя у зв'язку з глобалізацією економіки та переходом України до ринкових економічних відношень проблема формування корпоративної культури стала предметом пристальної уваги вітчизняних науковців.

Зарубіжні корпорації накопичили значний досвід формування корпоративної культури. Однією з перших розробкою концепції виробничої культури займалась компанія Toyota, яка сформулювала основні її принципи в документі під назвою «Філософія Toyota 2001» [5, с. 17]:

– виклик. Ми формуємо бачення на тривалу перспективу, сміливо і творчо вирішуємо проблеми, щоб реалізувати свою мрію;

– кайдзен. Ми безперервно удосконалюємо операційні процеси, постійно прагнучи до інновацій і розвитку;

– генті генбуцу. Ми вважаємо, що при виникненні проблем слід особисто вивчати місце їх виникнення і робити це максимально швидко;

– повага. Ми поважаємо інших, докладаємо всіх необхідних зусиль, щоб зрозуміти один одного, беремо на себе відповідальність і вибудовуємо систему взаємної довіри;

– командна робота. Ми стимулюємо особистісне та професійне зростання, спільно використовуємо наявні можливості розвитку і максимізували індивідуальні і колективні результати діяльності.

Одним з принципів корпоративної культури компанії Toyota є розвиток причетності персоналу до успіхів компанії та орієнтація на досвідчених керівників-лідерів, які повинні навчати персонал.

В наукових публікаціях представлена значна кількість тлумачень поняття корпоративної культури підприємства, але не всі вони повністю розкривають зміст такого складного та багатогранного поняття та враховують сучасні економічні реалії. Це свідчить про необхідність проведення ґрунтовного аналізу існуючих підходів до поняття корпоративної культури підприємства.

Із всього різноманіття підходів до трактовки поняття корпоративної культури можна виділити декілька з них.

Перший підхід характеризує корпоративну культуру як набір правил, базових цінностей, норм поведінки членів організації.

Так, В. Сате вважає, що «набір важливих установок (часто вже не формулюються), які поділяються членами того чи іншого суспільства. Ці найважливіші поняття складаються з норм, цінностей, підходів та переконань» [6, с.564].

П. Добсон, А Уильямс та М. Уолтерс визначають корпоративну культуру як «загальні для всіх і відносно стійкі переконання, відносини і цінності, що існують усередині організації» [2].

З точки зору Е. Шейна «культура – це патерн колективних базових правил, знаходить групою при вирішенні проблем адаптації до змін зовнішнього середовища і внутрішньої інтеграції, ефективність якого є достатньою для того, щоб вважати його цінним і передавати новим членам групи в якості правильної системи сприйняття і розгляду названих проблем» [10, с. 31-32].

Другий підхід передбачає акцентування уваги на підкреслення унікальності рис корпоративної культури кожної організації.

Д. Елдрідж та А. Кромбі характеризують культуру організації як «унікальну сукупність норм, цінностей, переконань, які визначають спосіб об'єднання груп та окремих особистостей в організацію для досягнення встановлених перед нею завдань» [3 с. 8].

К. Голд вважає, що «корпоративна культура – це унікальні характеристики сприйнятих особливостей організації, того, що вирізняє її серед інших у галузі» [1 с. 570].

Третій підхід розглядає корпоративну культуру з позицій системного підходу.

Зокрема Хаєт Г. Л. та Еськов О. Л. визначають корпоративну культуру як «систему цінностей, переконань, вірувань, уявлень, очікувань, символів, а також ділових принципів, норм поведінки, традицій, ритуалів та інше, які склалися в організації і її підрозділах за час діяльності та які приймаються більшістю співробітників» [15, с. 43].

Л. Смирнич визначає корпоративну культуру як «придбані смислові системи, передаються за допомогою природної мови та інших символічних

засобів, які виконують репрезентативні, директивні і афективні функції і здатні створювати культурний простір і особливе відчуття реальності» [9, с. 13].

З точки зору О. Апостолюка «корпоративна культура – це система цінностей, переконань, вірувань, уявлень, очікувань, символів, дійових принципів, норм поведінки, традицій, ритуалів, які складаються в організації та приймаються її більшістю» [11].

Г. Чайка характеризує корпоративну культуру як «систему цінностей, правил та норм поведінки в конкретній організації, це система взаємин і спілкування людей, що в ній працюють» [20, с. 201].

На думку автора, найбільш повно поняття корпоративної культури визначається з позицій системного підходу.

Таким чином, на основі проведеного аналізу сформульовано авторське визначення корпоративної культури торговельного підприємства.

«Корпоративна культура торговельного підприємства – це система унікальних матеріальних та нематеріальних елементів, норм та правил поведінки співробітників торговельних підприємств в рамках надання торговельних послуг, які відображені в символах, цінностях і традиціях та поділяються усіма співробітниками, направлена на досягнення місії організації».

В останні роки набуває розвитку процесний підхід до управління підприємством, який на відміну від функціонального орієнтований, не на організаційну структуру підприємства, а на бізнес-процеси, які є сукупністю різного роду видів діяльності, кінцевою метою виконання яких є створення продуктів або послуг, що представляють цінність для зовнішніх або внутрішніх споживачів [21].

В рамках процесного підходу управління формуванням та розвитком корпоративної культури підприємства можна представити як бізнес-процес, який включає мету, входи та виходи процесу, власника, необхідні ресурси для його виконання, учасників процесу.

Процесна модель управління бізнес-процесами повинна доповнювати існуючу на підприємстві функціональну модель.

Бізнес-процес управління формуванням та розвитком корпоративної культури підприємства базується на наступних положеннях:

– мета бізнес-процесу - вдосконалення існуючої корпоративної культури та забезпечення її розвитку для досягнення місії організації;

– власник процесу – заступник директора з персоналу (керівник підрозділу управління персоналом);

– ресурси процесу – фінансові, інформаційні та людські;

– входи процесу – вимоги суміжних процесів, кваліфікований і мотивований персонал, покупці;

– виходи процесу – вдосконалена корпоративна культура підприємства, уточнена місія, норми, символи, правила поведінки співробітників, цінності організації.

В роботі розроблено концептуальну модель бізнес-процесу управління формуванням та розвитком корпоративної культури торговельного підприємства (див. рис.1).

Одним з найбільш розповсюджених методів управління бізнес-процесами є реінжиніринг. Основоположники реінжинірингу М. Хаммер і Д. Чампи визначили його «фундаментальне переосмислення та радикальна перебудова бізнес-процесів з метою досягнення значних покращень у критично важливих в сучасних умовах критеріїв продуктивності, таких як вартість, якість, послуги і швидкість» [22, с. 35].

Концепція реінжинірингу передбачає переосмислення існуючих бізнес-процесів, заміну застарілих традиційних правил та процедур на нові підходи до управління процесами.

Рис. 1. Модель бізнес-процесу управління формуванням та розвитком корпоративної культури торговельного підприємства

Джерело: авторська розробка

Реінжиніринг бізнес-процесу формування та розвитку корпоративної культури на підприємствах торгівлі проводиться в декілька послідовних етапів (див. рис.2).

Розглянемо детальніше кожен з етапів реінжинірингу бізнес-процесу розвитку корпоративної культури.

На першому етапі «Ідентифікація корпоративної культури» виконуються наступні завдання:

- визначення мети реінжинірингу корпоративної культури;
- оцінки поточного стану корпоративної культури;

- визначення основних проблем організації, пов'язаних з корпоративною культурою;
- визначення ключових факторів успіху.
- уточнення місії підприємства.

Зміст другого етапу «Зворотній інжиніринг» полягає в досягненні розуміння сутності бізнес-процесу управління розвитком корпоративної культури торговельного підприємства та виявлення напрямів її реорганізації.

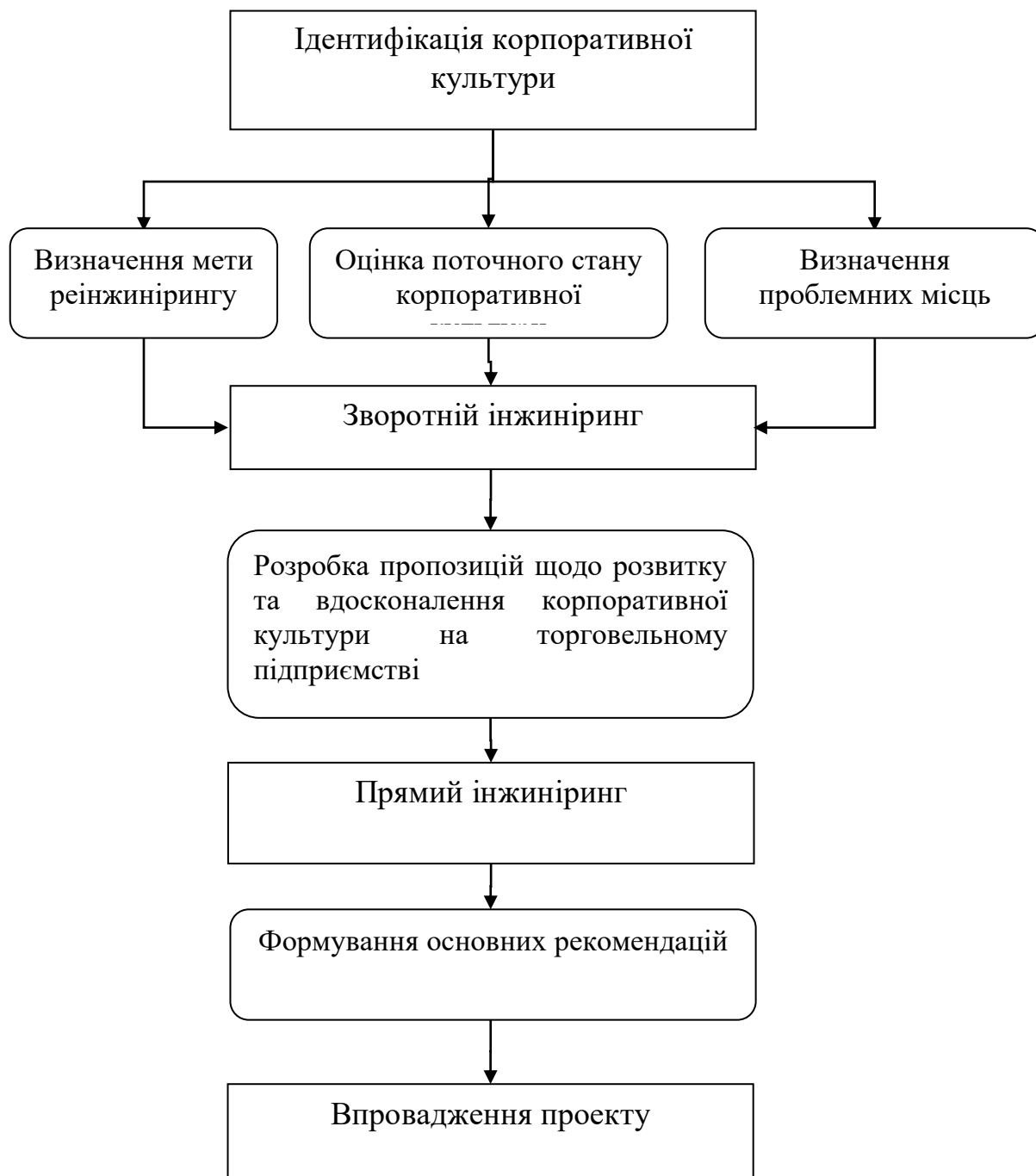

Рис. 2. Етапи проведення реінжинірингу процесу формування та розвитку корпоративної культури торговельного підприємства

Джерело: авторська розробка

Реорганізація існуючої корпоративної культури повинна проводитись з урахуванням негативного впливу зовнішнього середовища, тому необхідно підвищувати адаптацію організації до умов, що змінюються.

Прямий інжиніринг передбачає побудову наступних моделей розвитку корпоративної культури:

- ідеальної моделі, яка маже бути досягнута в майбутньому;
- реальної моделі, яка може бути реалізована з урахуванням наявних матеріальних, інформаційних та людських ресурсів.
- розробку конкретних рекомендацій, заходів щодо вдосконалення корпоративної культури.

Проведення прямого інжинірингу спрямовано на перетворення реального стану корпоративної культури підприємства в ідеальний. Таким чином, на основі, моделювання стану корпоративної культури обираються найбільш ефективні з точки зору реалізації ключові фактори успіху, варіанти їх організації.

Після визначення основних напрямків розвитку корпоративної культури підприємства здійснюється безпосереднє їх впровадження. Після введення запропонованих заходів проводиться аналіз результатів вдосконалення корпоративної культури торговельного підприємства.

В результаті впровадження процесного підходу до формування та розвитку корпоративної культури торговельне підприємство отримає наступні результати:

- покращення міжособистісних відносин керівника з підлеглими та співробітників між собою;
- зміцнення колективу, підвищення авторитету керівника;
- усунення розбіжностей між життєвими інтересами співробітників та організаційними цілями;
- підвищення творчого характеру праці персоналу.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, на основі аналізу наукових джерел встановлено сутність поняття корпоративної культури.

Виявлено основні підходи до трактування корпоративної культури серед яких, на думку автора, найбільш повно розкриває її сутність системний підхід. На основі проведеного аналізу запропоновано авторське визначення даного терміну стосовно торговельного підприємства.

Розроблено модель бізнес-процесу управління формуванням і розвитком корпоративної культури торговельного підприємства та запропоновано напрями її вдосконалення шляхом проведення реінжинірингу. Використання процесного підходу до управління формуванням корпоративної культури з використанням реінжинірингу дозволить торговельному підприємству підвищити згуртованість колективу, розвинути творчий потенціал персоналу та його лояльність, що в результаті підвищить ефективність господарської діяльності.

В якості напрямів подальшого дослідження можливо проведення декомпозиції бізнес-процесу формування і розвитку корпоративної культури

торговельного підприємства на основі використання сучасних інформаційних технологій.

Перелік посилань

1. Gold K. Managing for Success: A Comparison of the Private and Public Sectors. *Public Administration Review*. 1982. Nov.-Dec. P. 568–575.
2. Williams A., Dobson P., Walters M. Changing culture: New organizational approaches . London : Institute of Personnel Management, 1993. 235 p.
3. Eldridge J., Crombie A. A sociology of organization. London: Allen &Unwin, 1974. 235 p.
4. Cameron, K. S., & Quinn, R. E. (2006), Diagnosing and changing organizational culture: Based on the competing values framework. John Wiley & Sons.
5. Hoseus, M. and J. K. Liker. Toyota Culture: The Heart and Soul of the Toyota Way. New York: Print Matters Inc., 2008.
6. Sathe V. Culture and related corporate realiries. Richard D. Irvin,Inc., 1985.
7. Hofstede G. Cultures and Organizations: Software of the Mind. London: McGraw-Hill, 1991. 550 p.
8. Harris P. R., Moran R. T. Managing cultural differences. Houston: Gulf Publishing Co, 1991.
9. Smircich L. Concepts of culture and organizational analysis. *Administrative Science Quarterly*, 1983.
10. Shein E. H. Organizational Cultureand Leadership: A dynamicview. San Fransisco. CA.: Jossey-Bass Inc., 1985.
11. Апостолюк О. Корпоративна культура як інструмент ефективного менеджменту підприємства в підвищенні його конкурентоспроможності. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/echcenu_2016_2_14.pdf.
12. Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудові відносини : підручник. Київ : Знання, 2004. 535 с.
13. Корпорації: управління і культура / А. Е. Воронкова та ін.; за ред. докт. екон.наук, професора А. Е. Воронкова. Дрогобич : Вимір, 2006. 376 с.
14. Панькова О. В. Корпоративна культура як інструмент конструктивної адаптації підприємства: методологічні підходи. *Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління*: Зб. наук. пр. ДонДУУ. Т.ХІ. Вип. 146. Донецьк : ДонДУУ, 2010. С.283–288.
15. Апопій В. В., Міщук І. П., Ребицький В. М., Рудницький С. І., Хом'як Ю. М. Організація торгівлі: підручник. 2-ге вид., перер. та доопр. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 616 с.
16. Голошубова Н. О. Організація торгівлі : підручник. Київ : Книга, 2004. 560 с.

17. Бланк И. А. Торговый менеджмент : підручник. Київ : УФІМБ, 2004. 408 с.

18. Основи менеджменту: підручник для студентів вищих навчальних закладів / А. А. Мазаракі та ін.; за ред. А. А. Мазаракі. Харків : Фоліо, 2014. 846 с.

19. Чайка Г. П. Культура ділового спілкування менеджера : навч. посібник. Київ : Знання, 2005. 442 с.

20. Іващенко А. І. Процесний підхід до управління як передумова підвищення конкурентоспроможності промислового підприємства. *Фінансовий простір*. 2015. № 2 (18). С. 412–417. URL: <https://fp.cibs.ubs.edu.ua/index.php/fp/article/download/670/668/>. (дата звернення: 15.04.2021).

21. Хаєт Г. Л., Еськов О. Л. Корпоративная культура : учеб. пособие. Киев, 2003. 403 с.

22. Hammer, M., & Champy, J. (2003), *Reengineering the corporation: a manifesto for business revolution*. 1st HarperBusiness Essentials pbk. ed. New York: Harper Bu. 257 p.

References

1. Gold, K. (1982), *Managing for Success: A Comparison of the Private and Public Sectors*, *Public Administration Review*, Nov. – Dec, P. 568-575.

2. Williams, A., Dobson, P., Walters, M. (1993), *Changing culture: New organizational approaches*, London : Institute of Personnel Management, 235 p.

3. Eldridge, J., Crombie, A. (1974), *A sociology of organization*, London: Allen & Unwin, 232 p.

4. Cameron, K. S., & Quinn, R. E. (2006), *Diagnosing and changing organizational culture: Based on the competing values framework*, John Wiley & Sons.

5. Hoseus, M. and J. K. Liker (2008), *Toyota Culture: The Heart and Soul of the Toyota Way*, New York: Print Matters Inc.

6. Sathe, V. (1985), *Culture and related corporate realities*, Richard D. Irvin, Inc.

7. Hofstede, G. (1991), *Cultures and Organizations: Software of the Mind*, London: McGraw–Hill, 550 p.

8. Harris, P. R., Moran, R. T. (1991), *Managing cultural differences*, Houston: Gulf Publishing Co, 231 p.

9. Smircich, L. (1983), Concepts of culture and organizational analysis. *Administrative Science Quarterly*.

10. Shein, E. H. (1985), *Organizational Culture and Leadership: A dynamic view*, San Fransisco, CA.: Jossey-Bass Inc.

11. Apostolyuk, O. (2007), Corporate culture as a tool for effective management of an enterprise in the promotion of competitiveness [Корпоративна культура як інструмент ефективного менеджменту підприємства в підвищенні його конкурентоспроможності], *Economic Journal of the Lesya Ukrainka East European National University*, available at: <http://www.irbis->

nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/echcenu_2016_2_14.pdf.

12. Grishnova, O. A. (2008), *Labor economics and social and labor relations*, [Ekonomika praci ta socialno-trudovi vidnosini], training manual, Kiev, Knowledge. 535 p.

13. Voronkova, A. E. (2006), *Corporations: management and culture* [Korporacii: menegment ta kultura], in Voronkova A. E., Drogobich, Vimir, 403 p.

14. Pankova, O. V. (2010), «Corporate culture as a tool for constructive adaptation of the enterprise: methodological approaches» [«Korporativna kultura yak instrument konstruktivnoi adaptacii pidpriemstva: metodologichni pidxodi»], Modern social problems in measuring the sociology of management: Collection of scientific works of DonDUU, T.XI. Output 146, Donetsk: DonDUU, P. 283–288.

15. Apopiy, V. V., Michuk, I. V., Rebitskiy, V. M., Rudnitskiy, S. I., Xomyak, Y. M. (2005), *Trade organization: training manual* [Organizatsciya torgivli, pidrutchnik], 2 editions, revised, Kiev, Center for Educational Literature, 616 p.

16. Goloshubova, N. O. (2004), *Trade organization: training manual* [Organizatsciya torgivli, pidrutchnik], Kiev, Book, 560 p.

17. Blank, I. A. (2004), *Trade management: training manual* [Torgovii menedgment, pidrutchnik], Kiev, UFIMB, 408 p.

18. Mazaraki, A. A. (2014), *Fundamentals of management: training manual for students* [Osnovi menedgmenty: pidrutchnik dlya studentiv vishix navchalnix zakladiv], in. Mazaraki, A. A. Kharkiv, Folio, 846 p.

19. Chayka, G. P. (2005), *Culture of business communication of the manager: training manual* [Cultura dilovogo spilkuvannya menedgera: navchalnii posibnik], Kiev, Znannya, 442 p.

20. Ivachenko, A. I. (2015), «Process approach to management as a prerequisite for increasing the competitiveness of industrial enterprises» [«Procesnii pidxid do upravlinnya yak peredumova pidvichennya konkurentospromognosti promislovogo pidpriemstva»], *Financial space*, No 2 (18), available at: <https://fp.cibs.ubs.edu.ua/index.php/fp/article/download/670/668/>.

21. Hayet, G. L, Eskov, O. L (2008), *Corporate culture* [Koporativnanaya kultura], training manual, Kiev, 403 p.

22. Hammer, M., & Champy, J. (2003), *Reengineering the corporation: a manifesto for business revolution*, 1st HarperBusiness Essentials pbk. ed. New York: Harper Bu, 257 p.

РЕФЕРАТИ РЕФЕРАТЫ ABSTRACTS

УДК 33.005.95/.96; JEL Classification: M14

Мирошниченко Ю.В. КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА, ЯК ОСНОВНИЙ ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Мета: обґрунтування сутності корпоративної культури та розробка практичних рекомендацій по її формуванню на основі процесного підходу, як основного чинника сталого розвитку торговельного підприємства. Відповідно до поставленої мети було визначено наступні завдання: проаналізувати підходи до трактування категорії «корпоративна культура», розробити модель бізнес-процесу управління формуванням та розвитком корпоративної культури торговельного підприємства. **Методика дослідження:** для досягнення поставленої в роботі мети були використані такі загальнонаукові та спеціальні методи і прийоми дослідження: методи порівняння, систематизації та узагальнення, абстрактно-логічного аналізу. Системний підхід для авторського визначення терміну стосовно торговельного підприємства. Процесний підхід - до формування корпоративної культури з використанням реінжинірингу. **Результати:** на основі аналізу наукових джерел встановлено сутність поняття «корпоративна культура». Виявлено основні підходи до визначення корпоративної культури та запропоновано авторське визначення даного терміну на основі процесного підходу стосовно торговельного підприємства. Розроблено модель бізнес-процесу управління формуванням і розвитком корпоративної культури торговельного підприємства та запропоновано напрями її вдосконалення шляхом проведення реінжинірингу. **Наукова новизна:** запропоновано модель бізнес-процесу формування корпоративної культури на підприємствах торгівлі та її розвитку шляхом проведення реінжинірингу, яка на відміну від існуючих враховує специфіку підприємств торговельних підприємств та сприятиме посиленню їх позицій на ринку в умовах нестабільності економічного становища в Україні. **Практична значущість:** практична значущість наукових результатів статті полягає в тому, що впровадження пропозицій розроблених за результатами дослідження, на торговельних підприємствах сприятиме підвищенню ефективності господарської діяльності в умовах нестабільності економічного становища в Україні

Ключові слова: корпоративна культура; торговельне підприємство; процесний підхід; бізнес-процес; реінжиніринг; модель.

УДК 33.005.95/.96; JEL Classification: M14

Мирошниченко Ю.В. КОРПОРАТИВНАЯ КУЛЬТУРА КАК ОСНОВНОЙ ФАКТОР УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ТОРГОВОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

Цель: обоснование сущности корпоративной культуры и разработка практических рекомендаций по ее формированию на основе процессного подхода, как основного фактора устойчивого развития торгового предприятия.

Согласно поставленной цели были определены следующие задачи: проанализировать подходы к трактовке категории «корпоративная культура», разработать модель бизнес-процесса управления формированием и развитием корпоративной культуры предприятия. **Методика исследования:** для достижения поставленной в работе цели были использованы такие общенаучные и специальные методы и приемы исследования: методы сравнения, систематизации и обобщения, абстрактно-логического анализа. Системный подход для авторского определения термина применительно к предприятию торговли. Процессный подход – к формированию корпоративной культуры с использованием реинжиниринга. **Результаты:** на основе анализа научных источников установлено сущность понятия «корпоративная культура». Выявлены основные подходы к определению корпоративной культуры и предложено авторское определение данного термина на основе процессного подхода в отношении предприятия торговли. Разработана модель бизнес-процесса управления формированием и развитием корпоративной культуры торгового предприятия и предложены направления ее совершенствования путем проведения реинжиниринга. **Научная новизна:** предложена модель бизнес-процесса формирования корпоративной культуры на предприятиях торговли и ее развития путем проведения реинжиниринга, которая в отличие от существующих учитывает специфику предприятий торговых предприятий и будет способствовать усилению их позиций на рынке в условиях нестабильности экономического положения в Украине. **Практическая значимость:** практическая значимость научных результатов статьи заключается в том, что внедрение предложений разработанных по результатам исследования, на торговых предприятиях будет способствовать повышению эффективности хозяйственной деятельности в условиях нестабильности экономического положения в Украине

Ключевые слова: корпоративная культура; торговое предприятие; процессный подход; бизнес-процесс; реинжиниринг; модель.

UDK 33.005.95/96; JEL Classification: M14

Myroshnychenko Yu.V. CORPORATE CULTURE AS THE MAIN FACTOR OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF A TRADE ENTERPRISE

Purpose: substantiation of the essence of corporate culture and development of practical recommendations for its formation on the basis of a process approach, as the main factor of sustainable development of a commercial enterprise. In accordance with the set goal, the following tasks were identified: to analyze approaches to the interpretation of the category «corporate culture», to develop a model of business process management of the formation and development of corporate culture of a commercial enterprise. **Methodology of research:** to achieve the goal set in the work were used the following general and special methods and techniques of research: methods of comparison, systematization and generalization, abstract-logical analysis. A systematic approach to the author's definition of the term in relation to the trade enterprise. Process approach - to the formation of corporate culture using

reengineering. **Findings:** based on the analysis of scientific sources, the essence of the concept of "corporate culture" is established. The basic approaches to the definition of corporate culture are revealed and the author's definition of this term on the basis of the process approach concerning the trade enterprise is offered. The model of business process of management of formation and development of corporate culture of the trading enterprise is developed and the directions of its improvement by carrying out reengineering are offered. **Originality:** a model of business process of corporate culture formation at trade enterprises and its development by reengineering is proposed, which, unlike the existing ones, takes into account the specifics of trade enterprises and strengthens their market position in the unstable economic situation in Ukraine. **Practical value:** the practical significance of the scientific results of the article is that the implementation of proposals developed based on the results of the study, in commercial enterprises will help increase the efficiency of economic activity in the instability of the economic situation in Ukraine.

Key words: corporate culture; trade enterprise; process approach; business process; reengineering; model.

Відомості про автора / Сведения об авторе / About the Authors

Мирошниченко Юрій Вікторович – кандидат технічних наук, доцент, Харківський торговельно-економічний інститут Київського торговельно-економічного університету, доцент кафедри маркетингу, менеджменту та торговельного підприємництва, м. Харків, Україна; e-mail: yuriy332@ukr.net; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3645-2071>. Моб. 095-577-20-83.

Мирошниченко Юрий Викторович – кандидат технических наук, доцент, Харьковський торгово-економічний інститут Київського торгово-економічного університету, доцент кафедри маркетинга, менеджмента и торгового підприємництва, г. Харків, Україна.

Myroshnychenko Yurii – Candidate of Sciences (Technics), Associate Professor, Kharkiv institute of trade and economics of Kiyv National Trade and Economics University, Associate Professor at the Department of Marketing, Management and Trade Entrepreneurship, Kharkiv, Ukraine.

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Нестеренко В.Ю., канд. екон. наук, доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Осьмірко І.В., канд. екон. наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені

Г.С. Сковороди

Синиця Т.В., канд. екон. наук, доцент

м. Київ, Україна

Постановка проблеми. Ефективне управління підприємством передбачає якісну реалізацію усіх видів його діяльності. Серед усіх видів поточної діяльності підприємства головними та такими, що визначають загальну результативність, є економічна та фінансова діяльність. Отже, саме від ефективності зазначених видів діяльності та якості аналітичних висновків щодо організації відповідних процесів залежить загальний стан підприємства та перспективи його економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам ефективної організації фінансово-економічної діяльності підприємства присвятила свої роботи велика кількість дослідників, таких як Гуменюк М.М, Стрілак Ю.В., Книшек О. О., Тарасенко Ю. О., Носирев О.О., Пілецька С.Т., Фірман Н.Я., Вашків О.П., Хаджинова О.В., Курятник М.С., Халатур С.М., Кубасова Є.М. та інші. Значна частина науковців в своїх роботах зосередила увагу на дослідженні сутності фінансової та економічної діяльності підприємства, а також принципах, що визначають рівень їх ефективності [1-5]. Інша група авторів досліджує також фактори впливу на фінансово-економічну діяльність підприємства та формує перелік показників, які мають бути проаналізовані для комплексної оцінки результатів фінансово-економічної діяльності підприємства [6, 7].

Невирішені складові загальної проблеми. Не зважаючи на значну кількість досліджень, подальшого розгляду потребує проблема формування комплексного підходу до проведення аналізу ефективності фінансово-економічної діяльності підприємства, який дозволив би врахувати фактори впливу та сформував відповідний перелік показників оцінювання.

Формулювання цілей статті. Метою статті є формування підходу до аналізу ефективності фінансово-економічної діяльності підприємства на основі визначення факторів прямого та опосередкованого впливу та відповідних груп аналітичних показників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для побудови об'єктивної системи аналізу фінансово-економічної діяльності підприємства необхідним є

чітке розуміння сутності цих видів діяльності. На даний момент в науковій літературі все ще не існує єдиного бачення сутності та змісту як фінансової, так і економічної діяльності підприємства.

Аналізуючи погляди дослідників на визначення сутності фінансової діяльності підприємства, можна виокремити наступні погляди [1-6]: це діяльність підприємства, спрямована на формування і розподіл фінансових ресурсів; діяльність з фінансового посередництва; діяльність з організації використання фінансових інструментів в умовах підприємства; діяльність по забезпеченню підприємства фінансовими ресурсами; діяльність по мобілізації фінансових ресурсів підприємства задля досягнення визначених власником цілей економічного розвитку підприємства, тощо. Стосовно визначення сутності економічної діяльності підприємства можна відмітити серед науковців більшу погодженість думок. Отже, за економічною сутністю, це сукупність дій на всіх рівнях господарювання, в результаті яких за допомогою виробництва та обміну ресурсами і продукцією відбувається задоволення усіх потреб підприємства і споживачів. Зрозуміло, що метою управління фінансово-економічною діяльністю в умовах комерційного підприємства є досягнення найвищих показників ефективності, яку, на наш погляд, доцільно розуміти, як співвідношення результату (ефекту) з витратами, що викликали цей ефект [7].

Грунтуючись на наведених висновках про сутність фінансової та економічної діяльності підприємства та загальному принципі розуміння їх ефективності, можна сформулювати перелік факторів, які спричиняють свій вплив на аналізовані види діяльності підприємства, а тому мають бути об'єктами аналізу. Використовуючи результати дослідження [8, 9], можна сформулювати наступний перелік факторів впливу на ефективність фінансово-економічної діяльності підприємства, який наведено на рис. 1.

Говорячи про фактори впливу на ефективність фінансово-економічної діяльності підприємства, слід визначитись також зі ступенем підлеглості факторів управлінському впливу менеджменту підприємства, бо, зрозуміло, що переважна кількість з переліку зовнішніх факторів впливу потребують лише ефективної адаптації.

Отже, говорячи про ефективність фінансово-господарської діяльності, можна зробити висновок, що вона є узагальненим результатом ефективності використання всіх ресурсів підприємства – трудових, матеріальних, виробничих, фінансових.

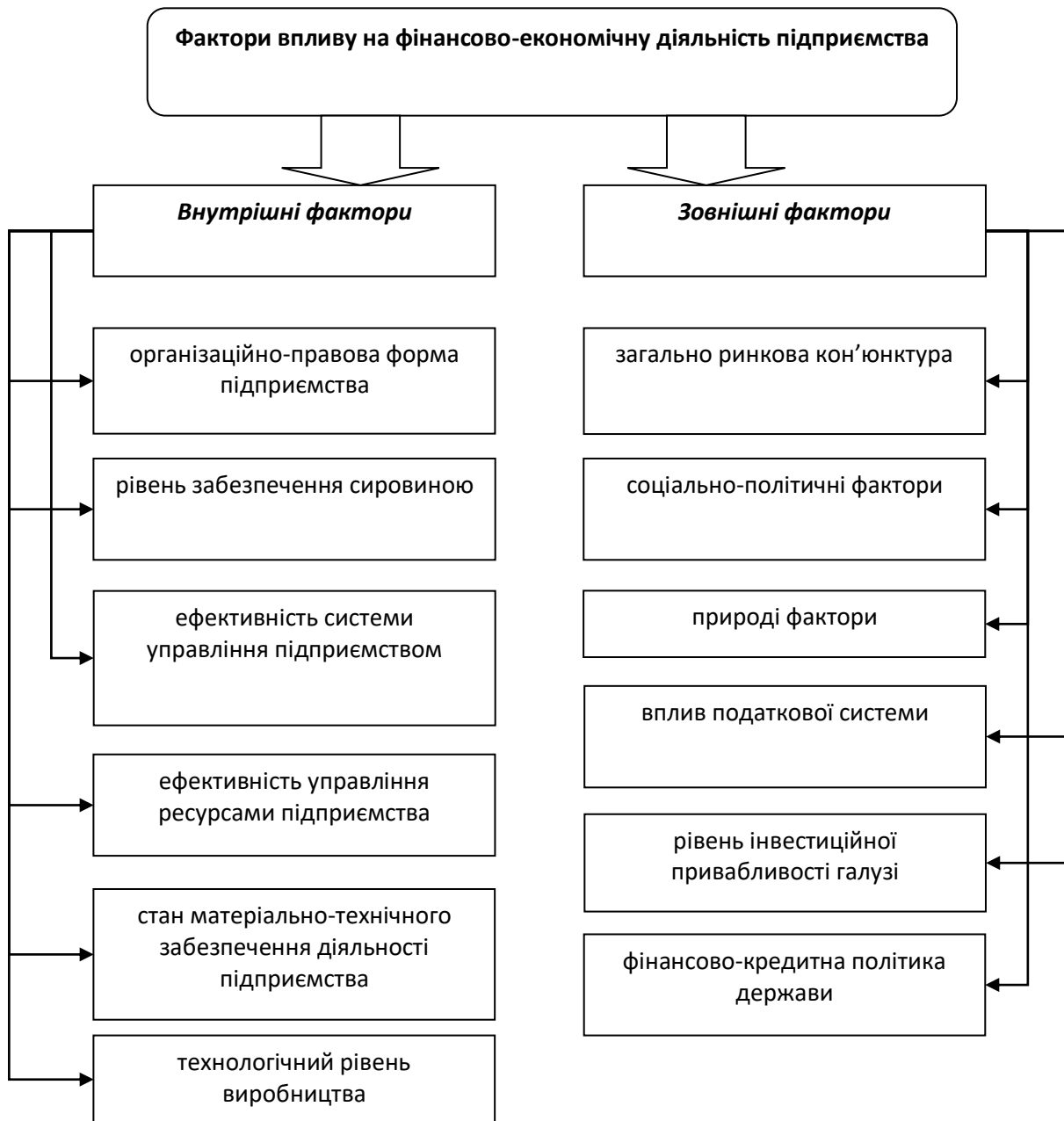

Рис. 1. Фактори впливу на фінансово-економічну діяльність підприємства

Джерело: систематизовано авторами на основі [8, 9]

Таким чином, відповідно, можна визначити і напрямки підвищення ефективності фінансово-економічної діяльності підприємства, серед яких слід відзначити:

- заходи з підвищення ефективності використання основних та оборотних засобів, а також трудових ресурсів;
- заходи з організаційного вдосконалення підприємства в розрізі вдосконалення його організаційної структури та вдосконалення організації господарських процесів;

- заходи з технологічного вдосконалення підприємства за рахунок впровадження досягнень НТП.

Дієвість наведених засобів в процесі аналізу ефективності фінансово-економічної діяльності підприємства можна оцінити за допомогою відповідних груп показників. Відповідно до досліджень [10], можна сформувати групи показників оцінювання ефективності фінансово-економічної діяльності підприємства на основі показників оцінювання ефективності використання:

- основних засобів;
- матеріальних ресурсів;
- трудових ресурсів.

Однак, на наш погляд, відповідно до розуміння змісту фінансово-економічної діяльності підприємства, перелік груп показників має бути доповненим блоком показників, що оцінюють ефективність використання фінансових ресурсів підприємства.

Таким чином, перелік показників, за допомогою яких має реалізовуватися процес аналізу ефективності фінансово-економічної діяльності підприємства має бути наступним:

- показники ефективності використання основних засобів: фондоддача, фондомісткість, фондорентабельність;

- показники ефективності використання матеріальних ресурсів: рентабельність продажів, рентабельність продукції, рентабельність операційної діяльності, рентабельність активів, рентабельність власного капіталу, рентабельність інвестицій;

- показники ефективності використання трудових ресурсів: продуктивність праці, трудомісткість продукції, виробіток;

- показники ефективності використання фінансових ресурсів: показники ділової активності, показники фінансової стійкості, показники ліквідності, показники фінансової рентабельності.

Аналізуючи порядок розрахунку зазначених показників, можна сформувати перелік факторів прямого впливу на ефективність фінансово-економічної діяльності підприємства в цілому та визначити параметри діяльності підприємства, які є основою для проведення процедури відповідного аналізу, а саме:

- доходи;
- витрати;
- фінансовий результат від операційної діяльності;
- фінансовий результат від фінансової діяльності;
- фінансовий результат від іншої діяльності;
- загальна сума прибутку від звичайної діяльності;
- загальна сума витрат звичайної діяльності.

Отже, наведені параметри є базою для проведення аналізу ефективності фінансово-економічної діяльності підприємства та обґрунтування ефективних управлінських рішень.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, ефективна та об'єктивна система аналізу ефективності фінансово-економічної діяльності підприємства повинна базуватися на узагальнюючому підході при формуванні переліку показників оцінювання, який має охоплювати показники використання основних засобів, матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, а також враховувати всі фактори впливу.

Перелік посилань

1. Гуменюк М. М., Стрілак Ю. В. Фінансово-економічний механізм забезпечення ефективності функціонування підприємства: теоретико-методологічний аспект. *Причорноморські економічні студії*. 2017. №22. С. 91–95.
2. Книшек О. О., Тарасенко Ю. О. Фінансовий аналіз діяльності підприємства в умовах економічної нестабільності. *Економічний простір*. 2018. №139. С. 171–181.
3. Носирев О. О. Вплив зовнішніх факторів на фінансові результати машинобудівних підприємств України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. № 10. С. 47–51.
4. Пілецька С. Т. Оцінка фінансово-економічного стану підприємства в системі антикризового управління. *Економічний аналіз*. 2016. №2. С. 139–145.
5. Фірман Н. Я., Вашків О. П. Економічна сутність фінансового результату підприємства. *Економіка та управління підприємствами*. 2019. №5. С. 162–168.
6. Хаджинова О. В., Курятник М. С. Теоретичні аспекти забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств України. *Theoretical and Practical Aspects of Economics and Intellectual Property*. 2018. №18. С. 120–126.
7. Халатур С. М., Кубасова Є. М. Особливості фінансової діяльності підприємств сільськогосподарської галузі. *Економіка та держава*. 2017. №8. С. 53–56.
8. Григораш О. В., Терьошина Ю. О. Ефективність фінансово-господарської діяльності підприємств України. *Бізнес інформ*. 2017. №11. С. 221–226.
9. Григораш О. В., Булигіна Д. О. Фактори підвищення ефективності діяльності підприємств. *Приазовський економічний вісник*. 2018. №6 (11). С. 154–158.
10. Степаненко О. І. Аналітична оцінка ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства. *Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова*. 2016. №3. Т.21. С. 206–212.

References

1. Humeniuk, M. M., Strilak, Yu. V. (2017), Financial and economic mechanism for ensuring the efficiency of the enterprise: theoretical and methodological aspect [Finansovo-ekonomichnyi mekhanizm zabezpechennia efektyvnosti funktsionuvannia pidpriumstva: teoretyko-metodolohichni aspekt], *Black Sea Economic Studies*, No. 22, P.91–95.

2. Knyshek, O. O., Tarasenko, Yu. O. (2018), Financial analysis of the enterprise in conditions of economic instability [Finansovyi analiz diialnosti pidpriemstva v umovakh ekonomichnoi nestabilnosti], *Economic space*, No. 139, P. 171–181.
3. Nosyriev, O. O. (2016), Influence of external factors on financial results of machine-building enterprises of Ukraine [Vplyv zovnishnikh fa, ktoriv na finansovi rezultaty mashynobudivnykh pidpriemstv Ukrainy], *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*, No.10, P. 47–51.
4. Piletska, S. T. (2016), Assessment of the financial and economic condition of the enterprise in the crisis management system [Otsinka finansovo-ekonomichnoho stanu pidpriemstva v systemi antykryzovoho upravlinnia], *Economic analysis*, No. 2, P. 139–145.
5. Firman, N. Ya., Vashkiv, O. P. (2019), The economic essence of the financial result of the enterprise [Ekonomichna sutnist finansovoho rezultatu pidpriemstva], *Economics and business management*, No. 5, P. 162–168.
6. Khadzhyanova, O. V., Kuriatnyk, M. S. (2018), Theoretical aspects of ensuring financial and economic security of Ukrainian enterprises [Teoretychni aspekty zabezpechennia finansovo-ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv Ukrainy], No. 18, P. 120–126.
7. Khalatur, S. M., Kubasova, Ye. M. (2017), Features of financial activity of agricultural enterprises [Osoblyvosti finansovoi diialnosti pidpriemstv silskohospodarskoi haluzi], *Economy and state*, No. 8, P. 53–56.
8. Hryhorash, O. V., Teroshyna, Yu. O. (2017), Efficiency of financial and economic activity of Ukrainian enterprises [Efektyvnist finansovo-hospodarskoi diialnosti pidpriemstv Ukrainy], *Biznes inform*, Kharkiv, No. 11, P. 221–226.
9. Hryhorash, O. V., Bulyhina, D. O. (2018), Factors for improving the efficiency of enterprises [Faktyory pidvyshchennia efektyvnosti diialnosti pidpriemstv], *Priazovsky Economic Bulletin*, No. 6(11), P. 154–158.
10. Stepanenko, O. I. (2016), Analytical assessment of the effectiveness of financial and economic activities of the enterprise [Analychna otsinka efektyvnosti finansovo-hospodarskoi diialnosti pidpriemstva], *Bulletin of ONU named after I.I. Mechnykova*, No. 3, V. 21, P. 206–212.

РЕФЕРАТИ РЕФЕРАТЫ ABSTRACTS

УДК 658.15; JEL Classification: M 40

Нестеренко В.Ю., Осьмірко І.В., Синиця Т.В. АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Мета. Формування підходу до аналізу ефективності фінансово-економічної діяльності підприємства на основі визначення факторів впливу та відповідних груп аналітичних показників. **Методика дослідження.** В ході дослідження використовувалися методи аналізу і синтезу, метод логічного аналізу. Інформаційними ресурсами дослідження є наукові видання і матеріали

періодичних видань. **Результати.** Аналізуючи погляди дослідників на визначення сутності фінансової діяльності підприємства, можна виокремити наступні погляди: це діяльність підприємства, спрямована на формування і розподіл фінансових ресурсів; діяльність з фінансового посередництва; діяльність з організації використання фінансових інструментів в умовах підприємства; діяльність по забезпеченню підприємства фінансовими ресурсами; діяльність по мобілізації фінансових ресурсів підприємства задля досягнення визначених власником цілей економічного розвитку підприємства, тощо. Відповідно до сутності фінансово-економічної діяльності підприємства всі фактори впливу на неї можна розділити на наступні види: внутрішні - організаційно-правова форма підприємства, рівень забезпечення сировиною, ефективність системи управління підприємством, ефективність управління ресурсами підприємства, стан матеріально-технічного забезпечення діяльності підприємства, технологічний рівень виробництва, та зовнішні - загально ринкова кон'юнктура, соціально-політичні фактори, природі фактори, вплив податкової системи, рівень інвестиційної привабливості галузі, фінансово-кредитна політика держави. Відповідно до факторів впливу, перелік показників, за допомогою яких має реалізовуватися процес аналізу ефективності фінансово-економічної діяльності підприємства має бути наступним: показники ефективності використання основних засобів: фондоддача, фондомісткість, фондорентабельність; показники ефективності використання матеріальних ресурсів: рентабельність продажів, рентабельність продукції, рентабельність операційної діяльності, рентабельність активів, рентабельність власного капіталу, рентабельність інвестицій; показники ефективності використання трудових ресурсів: продуктивність праці, трудомісткість продукції, виробіток; показники ефективності використання фінансових ресурсів: показники ділової активності, показники фінансової стійкості, показники ліквідності, показники фінансової рентабельності. **Наукова новизна.** Сформовано узагальнений підхід до аналізу ефективності фінансово-економічної діяльності підприємства відповідно до факторів впливу на неї та обґрунтовано перелік показників її оцінювання. **Практична значущість.** Запропоновані висновки можуть бути використані дослідниками, власниками та керівниками підприємств при формуванні ефективної системи аналізу господарської діяльності підприємства.

Ключові слова: фінансово-економічна діяльність підприємства; аналіз; ефективність; фактори впливу; показники оцінювання.

УДК 658.15; JEL Classification: M 40

Нестеренко В.Ю., Осьмирко И.В., Сеница Т.В. АКТУАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ АНАЛИЗА ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Цель. Формирование подхода к анализу эффективности финансово-экономической деятельности предприятия на основе определения факторов влияния и соответствующих групп аналитических показателей. **Методика исследования.** В ходе исследования использовались методы анализа и синтеза,

метод логического анализа. Информационными ресурсами исследования являются научные издания и материалы периодических изданий. **Результаты.** Анализируя взгляды исследователей на определение сущности финансовой деятельности предприятия, можно выделить следующие взгляды: это деятельность предприятия, направленная на формирование и распределение финансовых ресурсов; деятельность по финансовому посредничеству; деятельность по организации использования финансовых инструментов в условиях предприятия; деятельность по обеспечению предприятия финансовыми ресурсами; деятельность по мобилизации финансовых ресурсов предприятия для достижения определенных владельцем целей экономического развития предприятия. Согласно сущности финансово-экономической деятельности предприятия все факторы влияния на нее можно разделить на следующие виды: внутренние - организационно-правовая форма предприятия, уровень обеспечения сырьем, эффективность системы управления предприятием, эффективность управления ресурсами предприятия, материально-технического обеспечения деятельности предприятия, технологический уровень производства, и внешние - рыночная конъюнктура, социально-политические факторы, природные факторы, влияние налоговой системы, уровень инвестиционной привлекательности отрасли, финансово-кредитная политика государства. Согласно факторам влияния, перечень показателей, с помощью которых должен реализовываться процесс анализа эффективности финансово-экономической деятельности предприятия должен быть следующим: показатели эффективности использования основных средств: фондоотдача, фондоемкость, фондорентабельность; показатели эффективности использования материальных ресурсов: рентабельность продаж, рентабельность продукции, рентабельность операционной деятельности, рентабельность активов, рентабельность собственного капитала, рентабельность инвестиций; показатели эффективности использования трудовых ресурсов: производительность труда, трудоемкость продукции, выработка; показатели эффективности использования финансовых ресурсов: показатели деловой активности, показатели финансовой устойчивости, показатели ликвидности, показатели финансовой рентабельности. **Научная новизна.** Сформирован обобщенный подход к анализу эффективности финансово-экономической деятельности предприятия в соответствии с факторами влияния на нее и обоснован перечень показателей ее оценки. **Практическая значимость.** Предложенные выводы могут быть использованы исследователями, собственниками и руководителями предприятий при формировании эффективной системы анализа хозяйственной деятельности предприятия.

Ключевые слова: финансово-экономическая деятельность предприятия; анализ; эффективность; факторы влияния; показатели оценки.

UDC 658.15; JEL Classification: M 40

Nesterenko V.Yu., Osmirko I.V., Sinitsa T.V. TOPICAL ASPECTS OF ANALYSIS OF FINANCIAL AND ECONOMIC ACTIVITY OF THE ENTERPRISE

Purpose. Formation of a comprehensive approach to the analysis of the effectiveness of financial and economic activities of the enterprise on the basis of determining of the influencing factors and of the relevant groups of analytical indicators. **Methodology of research.** The study used methods of analysis and synthesis, the method of logical analysis. The information resources of the study are scientific publications and periodical materials. **Results.** Analyzing the views of researchers to determine the essence of the financial activities of the enterprise, we can identify the following views: the enterprise activity is aimed for the formation and distribution of financial resources; financial intermediation activities; activities to organize the use of financial instruments in the enterprise; activities to provide the company with financial resources; mobilization activity of the enterprise financial resources for achievement of the purposes of the enterprise economic development which were defined by the owner, etc. According to the essence of financial and economic activity of the enterprise, all influencing factors can be divided into the following types: internal - organizational and legal form of the enterprise, the level of raw materials, efficiency of enterprise management system, efficiency of enterprise resources management, state of logistics, technological level of production, and external - general market conditions, socio-political factors, nature factors, the impact of the tax system, the level of the industry investment attractiveness, financial and credit policy of the state. According to the influencing factors, the list of indicators by which the process of analyzing the effectiveness of financial and economic activities of the enterprise should be as follows: indicators of fixed assets efficiency (capital efficiency, capital intensity, capital profitability); indicators of efficiency of material resources use (profitability of sales, profitability of production, profitability of operating activity, profitability of assets, profitability of own capital, profitability of investments); indicators of efficiency of labor resources use (labor productivity, labor intensity of production, output); indicators of efficiency of financial resources use (indicators of business activity, indicators of financial stability, indicators of liquidity, indicators of financial profitability). **Originality.** The approach to the analysis of efficiency of the enterprise financial and economic activity according to influence factors is formed and the list of indicators of its estimation is proved. **Practical value.** The proposed conclusions can be used by researchers, owners and managers of enterprises at the formation of an effective analysis system of the enterprise economic activity.

Key words: financial and economic activity of the enterprise; analysis; efficiency; factors of influence; evaluation indicators.

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Нестеренко Валентина Юріївна – кандидат економічних наук, доцент, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, доцент кафедри економіки і підприємництва, м. Харків, Україна; e-mail: valentinaonisiforova@gmail.com; ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-9899-8427>. Моб. 099-499-14-28.

Нестеренко Валентина Юрьевна – кандидат экономических наук, доцент, Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет, доцент кафедры экономики и предпринимательства, г. Харьков, Украина.

Nesterenko Valentyna – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Kharkov National Automobile and Highway University, Associate Professor at the Department of Economics and Entrepreneurship, Kharkiv, Ukraine.

Осьмірко Інна Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, доцент кафедри економічної теорії, фінансів і обліку, м. Харків, Україна; e-mail: i.v.osmirko@hnpu.edu.ua; ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-7967-8230>. Моб. 050-60-50-684.

Осьмірко Инна Владимировна – кандидат экономических наук, доцент, Харьковский национальный педагогический университет имени Г.С. Сковороды, доцент кафедры экономической теории, финансов и учета, г. Харьков, Украина.

Osmirko Inna – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Kharkiv National Pedagogical University named after H.S. Skovoroda, Associate Professor of the Department of Economic theory, Finance and Accounting, Kharkiv, Ukraine.

Синиця Тетяна Валеріївна – кандидат економічних наук, доцент, м. Київ, Україна; e-mail: taliand@ukr.net; ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-4384-5607>. Моб. 050-22-87-627.

Синица Татьяна Валерьевна – кандидат экономических наук, доцент, г. Киев, Украина.

Sinitsa Tanya – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Kyiv, Ukraine.

АНАЛІЗ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА: АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ

Нестеренко В.Ю., канд. екон. наук, доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Сідельнікова В.К., канд. пед. наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені

Г.С. Сковороди

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання все більшої уваги потребують проблеми контролю ефективності усіх видів поточної діяльності підприємства та витрат, пов'язаних з їх реалізацією. Однак, одночасно, дуже гостра конкурентна боротьба на ринках вимагає від підприємств все більших зусиль та додаткових вкладень у активізацію маркетингових заходів. Отже, в таких умовах подальшого розгляду потребують питання побудови дієвої системи аналізу ефективності маркетингової діяльності підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема аналізу маркетингової діяльності підприємства та дослідженню підходів до оцінювання її ефективності присвятила свої роботи дуже значна кількість дослідників, таких як Абрамович І.А., Воловик Д.В., Волкова М.В., Гузенко Г.М., Зернюк О.В., Кійко А.В., Кальшченко В. Н., Кулиняк І. Я., Базарко С. В., Коноплянникова М.А. та інші [1-7]. В своїх роботах автори розглядають такі аспекти аналізу маркетингової діяльності, як дослідження самої сутності поняття «ефективність маркетингової діяльності», пропонують своє бачення змісту такої ефективності та показників, що її вимірюють, а також формують алгоритми проведення аналізованого виду аналізу господарської діяльності підприємства.

Невирішені складові загальної проблеми. Не зважаючи на значну кількість досліджень, все ще не існує єдиного бачення алгоритму реалізації аналізу ефективності маркетингової діяльності підприємства і, навіть, єдиного розуміння змісту цієї ефективності, а відповідно, не існує вичерпного переліку показників, що дозволяють робити однозначні висновки при прийнятті управлінських рішень в процесі реалізації маркетингової діяльності підприємства.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення критеріїв прийняття рішення про ефективність маркетингової діяльності підприємства та розробка алгоритму проведення аналізу ефективності маркетингової діяльності підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних кризових умовах маркетингова діяльність підприємства стає визначною серед усіх інших видів

її діяльності і, по суті, вона є стартовою, бо саме її результатом є обґрунтування актуального асортименту та прогноз обсягів реалізації продукції. В умовах загострення конкурентної боротьби потребує активізації маркетингова діяльність, що, в свою чергу, вимагає від підприємства додаткових вкладень в умовах і без того обмежених фінансових можливостей. Тобто проблема забезпечення найвищого рівня ефективності маркетингової діяльності і усіх видів витрат на неї в сучасних умовах вимагає ґрунтовного дослідження. На наш погляд, одним з елементів вирішення проблеми може стати побудова дієвої системи аналізу маркетингової діяльності підприємства.

Для того, щоб сформувати ефективну систему аналізу маркетингової діяльності підприємства в напрямі забезпечення найвищої ефективності, слід чітко визначитися з тим, що саме розуміється під цим поняттям та що слід вважати ефектом від маркетингової діяльності.

Розглянемо існуючі погляди на визначення сутності ефективності маркетингової діяльності підприємства [9, 10]:

- це співвідношення між результатом (ефектом) від маркетингових заходів та витратами, що з ними пов'язані;
- це ефективність реалізації стратегії та тактики маркетингу для підвищення рівня конкурентоспроможності продукції підприємства;
- це відношення ефекту від реалізації маркетингової діяльності до усіх видів витрат, які були понесені підприємством на її здійснення;
- віддача витрат на маркетингову діяльність, тобто усіх залучених ресурсів, витрачених на її організацію та здійснення.

Отже, як бачимо, у визначеннях відстежується загальний підхід до визначення ефективності будь-яких економічних процесів, тобто порівняння ефекту і витрат. Однак слід визначитися, що саме розуміти під ефектами та витратами маркетингової діяльності підприємства.

Під ефектами або результатами маркетингової діяльності найчастіше розуміють наступні:

- збільшення обсягів попиту на продукцію;
- збільшення обсягів реалізації продукції;
- збільшення доходу від реалізації продукції;
- збільшення ступеню задоволеності потреб споживачів;
- збільшення частки ринку;
- збільшення рівня лояльності споживачів до підприємства, тощо.

Однак, говорячи про наведені показники, складність полягає в тому, що їх зростання може бути результатом не лише маркетингової діяльності. І це значно ускладнює процедуру оцінювання ефективності в аспекті забезпечення об'єктивності отриманих висновків аналізу.

Говорячи про витрати на маркетингову діяльність, можна відзначити більшу однозначність щодо їх складових, а саме це: витрати на збут та рекламу; витрати на дослідження ринків та розробку нових видів продукції; витрати на формування структури випуску продукції за асортиментними групами; витрати

на утримання маркетингового відділу; витрати на формування цінової політики підприємства, тощо.

Отже, як бачимо основною проблемою при дослідженні ефективності маркетингової діяльності є визначення того, що під час аналізу вважається її прямим результатом.

На наш погляд, ефективність маркетингової діяльності слід аналізувати у короткостроковій та довгостроковій перспективі: в короткостроковій перспективі її головним ефектом є збільшення доходу від реалізації існуючих видів продукції; в довгостроковій перспективі висновки слід робити на основі обсягів реалізації відповідно до зміни потреб та лояльності споживачів та відповідності розробленої структури асортименту продукції підприємства цим зміненим вимогам ринку.

На наступному етапі дослідження, розглянемо проблему побудови алгоритму реалізації процесу аналізу ефективності маркетингової діяльності. В дослідженні [10] пропонується цікавий погляд на означену проблему в розрізі побудови алгоритму оцінювання ефективності, який передбачає, на думку авторів, реалізацію наступних етапів:

- діагностика маркетингового середовища підприємства; побудова SWOT-матриці;
- оцінка функціональної підсистеми маркетингу;
- оцінка інструментальної підсистеми маркетингу; оцінка управління маркетинговими ресурсами;
- оцінка ефективності маркетингової діяльності.

Таке бачення процедури оцінювання ефективності маркетингової діяльності є дійсно комплексним та дозволяє визначити ефективність за всіма видами ефектів від неї. Однак, зрозуміло, що реалізація такої процедури є трудомісткою та вимагає додаткових ресурсів на освоєння та проведення, залучення відповідного програмного забезпечення, що може дозволити собі лише потужне підприємство, що володіє відповідними коштами.

Тому, виходячи з існуючої ринкової ситуації, алгоритм реалізації аналізу ефективності маркетингової діяльності має носити ознаки експрес-аналізу, що дозволить швидко робити висновки та реагувати на ситуацію без залучення значних обсягів додаткових коштів на реалізацію самої процедури аналізу.

Розробляючи алгоритм експрес-аналізу ефективності маркетингової діяльності слід використати обов'язкові етапи проведення аналітичного дослідження: визначення переліку показників та критеріїв оцінювання; встановлення нормативного значення показників оцінювання; розрахунок показників оцінювання; аналіз отриманих показників та визначення резервів їх поліпшення; розробка заходів по засвоєнню визначених резервів.

Алгоритм експрес-аналізу ефективності маркетингової діяльності підприємства за представленими етапами наведено на рис. 1.

Рис. 1. Алгоритм експрес-аналізу ефективності маркетингової діяльності підприємства

Джерело: авторська розробка

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, дієва процедура аналізу ефективності маркетингової діяльності підприємства в сучасних умовах господарювання має передбачати чіткий алгоритм дій, який дозволить визначити ефективність витрат на здійснення маркетингової діяльності не лише в короткостроковій, але й у довгостроковій перспективі, та дозволить зробити об'єктивні та чіткі висновки про поточний рівень ефективності, наявність та можливість освоєння резервів.

Перелік посилань

1. Абрамович І. А., Воловик Д. В. Маркетингова діяльність підприємства та контроль за її реалізацією. *Агросвіт*. 2020. №10. С. 52–56.
2. Волкова М. В. Напрями вдосконалення маркетингової діяльності підприємства. *Економіка та управління підприємствами. Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 16. С. 281–286.
3. Гузенко Г. М. Управління та вдосконалення маркетингової діяльності на підприємстві. *Економіка і суспільство*. 2017. № 12. С. 227–234.
4. Зернюк О. В., Кійко А. В. Проблеми та особливості управління маркетинговою діяльністю в нестабільних ринкових умовах. *Економіка і суспільство*. 2017. №17. С. 468–473.
5. Кальшенко В. Н. Эффективность маркетинговой деятельности и возможности ее оценки. *Экономика и управление народным хозяйством. Экономические науки*. 2017. №2(147). С. 55–59.
6. Кулиняк І. Я., Базарко С. В. Оцінювання та підвищення ефективності маркетингової діяльності підприємств. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка»*. 2017. №2(8). С. 94–100.

7. Коноплянникова М. А. Управління маркетинговою діяльністю: поняття, принципи, підходи. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 17. С. 332–336.

8. Хорошун В. В., Качуровський Д. В. Системний підхід до оцінки ефективності прийняття маркетингових рішень у сучасних умовах діяльності підприємства. *Науковий вісник Ужгородського державного університету*. 2017. №12. Ч.2. С. 144–148.

9. Рзаєв Г. І., Корольчук І. І. Управління маркетинговою діяльністю підприємства та напрямки її удосконалення. *Економічні науки*. 2019. №5. С. 195–198.

10. Герасимяк Н. В., Ковальчук О. В., Даценко В. В. Методичний підхід до оцінювання ефективності маркетингового забезпечення діяльності підприємства. *Економіка і суспільство*. 2018. №19. С. 331–336.

References

1. Abramovych, I. A., Volovyk, D. V. (2020), Marketing activities of the enterprise and control over its implementation [Marketingovy diialnist pidpryiemstva ta kontrol za yii realizatsiieiu], *Agrosvit*, No.10, P. 52–56.

2. Volkova, M. V. (2017), Directions for improving the marketing activities of the enterprise [Napriamy vdoskonalennia marketingovoi diialnosti pidpryiemstva], *Economics and business management. Global and national economic problems*, No.16, P. 281–286.

3. Huzenko, G. M. (2017), Management and improvement of marketing activities at the enterprise [Upravlinnia ta vdoskonalennia marketingovoi diialnosti na pidpryiemstvi], No.12, P. 227–234.

4. Zerniuk, O. V., Kiiko, A. V. (2017), Problems and features of marketing management in unstable market conditions [Problemy ta osoblyvosti upravlinnia marketingovoi diialnistiu v nestabilnykh rynkovykh umovakh], *Economy and society*, No.17, P. 468–473.

5. Kalyshenko, V. N. (2017), The effectiveness of marketing activities and the possibility of its assessment [Effektivnost marketingovoy deyatel'nosti i vozmozhnosti ee otsenki], *Economy and management of the national economy. Economic Sciences*, No. 2(147), P. 55–59.

6. Kulyniak, I. Ya., Bazarko, S. V. (2017), Evaluating and improving the efficiency of marketing activities of enterprises. [Otsiniuvannia ta pidvyshchennia efektyvnosti marketingovoi diialnosti pidpryiemstv], *Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Economics series*, No. 2(8), P. 94–100.

7. Konopliannykova, M. A. (2017), Marketing management: concepts, principles, approaches [Upravlinnia marketingovoi diialnistiu: poniattia, pryntsyupy, pidkhody], *Global and national economic problems*, No. 17, P. 332–336.

8. Khoroshun, V. V., Kachurovskiy, D. V. (2017), A systematic approach to assessing the effectiveness of marketing decisions in modern conditions of the enterprise [Systemnyi pidkhid do otsinky efektyvnosti pryiniattia marketingovykh rishen u suchasnykh umovakh diialnosti pidpryiemstva], *Scientific Bulletin of Uzhhorod State University*, No. 12, P.2, P. 144–148.

9. Rzaiev, G. I., Korolchuk, I. I. (2019), Management of marketing activities of the enterprise and directions of its improvement [Upravlinnia marketynhovoio diialnistiu pidpriemstva ta napriamky yii udoskonalennia], *Economic sciences*, No.5, P. 195–198.

10. Herasymiak, N. V., Kovalchuk, O. V., Datsenko, V. V. (2018), Methodical approach to evaluating the effectiveness of marketing support of the enterprise. [Metodychnyi pidkhid do otsiniuvannia efektyvnosti marketynhovooho zabezpechennia diialnosti pidpriemstva], *Economy and society*, No.19, P. 331–336.

РЕФЕРАТИ РЕФЕРАТЫ ABSTRACTS

УДК 658.8; JEL Classification: M 31

Нестеренко В.Ю., Сідельнікова В.К. АНАЛІЗ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА: АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ

Мета. Визначення критеріїв прийняття рішення про ефективність маркетингової діяльності підприємства та розробка алгоритму проведення аналізу ефективності маркетингової діяльності підприємства. **Методика дослідження.** В ході дослідження використовувалися методи аналізу і синтезу, метод логічного аналізу. Інформаційними ресурсами дослідження є спеціалізовані наукові видання і матеріали періодичних видань. **Результати.** Проблема забезпечення найвищого рівня ефективності маркетингової діяльності і усіх видів витрат на неї в сучасних умовах вимагає ґрунтовного дослідження. Одним з елементів вирішення проблеми може стати побудова дієвої системи аналізу маркетингової діяльності підприємства. У існуючих дослідженнях відстежується загальний підхід до визначення ефективності маркетингової діяльності підприємства через порівняння ефекту і витрат. Під ефектами або результатами маркетингової діяльності найчастіше розуміють наступні: збільшення обсягів попиту на продукцію, збільшення обсягів реалізації продукції, збільшення доходу від реалізації продукції, збільшення ступеню задоволеності потреб споживачів, збільшення частки ринку, збільшення рівня лояльності споживачів до підприємства, тощо. До складу витрати на маркетингову діяльність відносять: витрати на збут та рекламу, витрати на дослідження ринків та розробку нових видів продукції, витрати на формування структури випуску продукції за асортиментними групами, витрати на утримання маркетингового відділу, витрати на формування цінової політики підприємства, тощо. Ефективність маркетингової діяльності слід аналізувати у короткостроковій та довгостроковій перспективі: в короткостроковій перспективі її головним ефектом є збільшення доходу від реалізації існуючих видів продукції; в довгостроковій перспективі висновки слід робити на основі обсягів реалізації відповідно до зміни потреб та лояльності споживачів та відповідності розробленої структури асортименту продукції підприємства цим зміненим вимогам ринку. Виходячи з існуючої ринкової ситуації, алгоритм реалізації аналізу ефективності маркетингової діяльності має носити ознаки експрес-аналізу, що дозволить швидко робити висновки та реагувати на ситуацію без залучення значних обсягів додаткових коштів на реалізацію самої

процедури аналізу. Алгоритм має включати такі етапи: визначення переліку показників та критеріїв оцінювання, встановлення нормативного значення показників оцінювання, розрахунок показників оцінювання, аналіз отриманих показників та визначення резервів їх поліпшення, розробка заходів по засвоєнню визначених резервів. **Наукова новизна.** Уточнено критерій прийняття рішення про ефективність маркетингової діяльності підприємства у короткостроковій та довгостроковій перспективах. Запропоновано алгоритм експрес-аналізу ефективності маркетингової діяльності підприємства. **Практична значущість.** Запропоновані висновки можуть бути використані дослідниками, власниками та керівниками підприємств при побудові ефективної системи аналізу маркетингової діяльності.

Ключові слова: аналіз; маркетингова діяльність; ефективність; алгоритм; підприємство.

УДК 658.8; JEL Classification: M 31

Нестеренко В.Ю., Сидельникова В. К. АНАЛИЗ МАРКЕТИНГОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ: АКТУАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ

Цель. Определение критериев принятия решения об эффективности маркетинговой деятельности предприятия и разработка алгоритма проведения анализа эффективности маркетинговой деятельности предприятия. **Методика исследования.** В ходе исследования использовались методы анализа и синтеза, метод логического анализа. Информационными ресурсами исследования являются специализированные научные издания и материалы периодических изданий. **Результаты.** Проблема обеспечения высокого уровня эффективности маркетинговой деятельности и всех видов затрат на нее в современных условиях требует основательного исследования. Одним из элементов решения проблемы может стать построение действенной системы анализа маркетинговой деятельности предприятия. В существующих исследованиях отслеживается общий подход к определению эффективности маркетинговой деятельности предприятия путем сравнения эффекта и затрат. Под эффектами или результатами маркетинговой деятельности чаще всего понимают следующие: увеличение объемов спроса на продукцию, увеличение объемов реализации продукции, увеличение дохода от реализации продукции, увеличение степени удовлетворенности потребностей потребителей, увеличение доли рынка, увеличение уровня лояльности потребителей к предприятию, и т.д. В состав затрат на маркетинговую деятельность включают: расходы на сбыт и рекламу, расходы на исследование рынков и разработку новых видов продукции, расходы на формирование структуры выпуска продукции по ассортиментным группам, расходы на содержание маркетингового отдела, расходы на формирование ценовой политики предприятия и т.д. Эффективность маркетинговой деятельности следует анализировать в краткосрочной и долгосрочной перспективе: в краткосрочной перспективе ее главным эффектом является увеличение дохода от реализации существующих видов продукции; в долгосрочной перспективе выводы следует

делать на основе объемов реализации в соответствии с изменением потребностей и лояльности потребителей и соответствия разработанной структуры ассортимента продукции предприятия этим изменившимся требованиям рынка. Исходя из существующей рыночной ситуации, алгоритм реализации анализа эффективности маркетинговой деятельности должен носить признаки экспресс-анализа, что позволит быстро делать выводы и реагировать на ситуацию без привлечения значительных объемов дополнительных средств на реализацию самой процедуры анализа. Алгоритм должен включать следующие этапы: определение перечня показателей и критериев оценки, установление нормативного значения показателей оценки, расчет показателей оценки, анализ полученных показателей и определение резервов их улучшения, разработка мероприятий по усвоению определенных резервов. **Научная новизна.** Уточнены критерии принятия решения об эффективности маркетинговой деятельности предприятия в краткосрочной и долгосрочной перспективах. Предложен алгоритм экспресс-анализа эффективности маркетинговой деятельности предприятия. **Практическая значимость.** Предложенные выводы могут быть использованы исследователями, собственниками и руководителями предприятий при построении эффективной системы анализа маркетинговой деятельности.

Ключевые слова: анализ; маркетинговая деятельность; эффективность; алгоритм; предприятие.

UDC 658.8; JEL Classification: M 31

Nesterenko V.Yu, Sidelnikova V.K. ANALYSIS OF THE ENTERPRISE MARKETING ACTIVITY: TOPICAL ASPECTS OF EFFICIENCY EVALUATION

Purpose. Determining of the criteria for deciding about the effectivity of the enterprise marketing activities and the development of an algorithm for analyzing the effectiveness of the enterprise marketing activities. **Methodology of research.** The study used methods of analysis and synthesis, the method of logical analysis. The information resources of the study are specialized scientific publications and periodical materials. **Results.** The problem of ensuring the highest level of efficiency of marketing activities and all types of costs for it in modern conditions requires a thorough study. One of the elements of the problem solving can be the construction of an effective analysis system of the enterprise marketing activities. Existing research traces a general approach to determining the effectiveness of the enterprise marketing activities through a comparison of effect and cost. The effects or results of marketing activities are often understood as the following: increased demand for products, increased sales, increased revenue from sales, increased customer satisfaction, increased market share, increased consumer loyalty to the company, etc. The costs of marketing activities include: costs of sales and advertising, costs of market research and development of new products, costs of forming the structure of production by assortment groups, costs of maintaining the marketing department, costs of forming the pricing policy of the enterprise, etc. The effectiveness of marketing activities should be analyzed in the short and long term: in the short term,

its main effect is to increase income from sales of existing products; in the long run, conclusions should be made on the basis of sales volumes in accordance with changes in the needs and loyalty of consumers and the compliance of the developed structure of the product range of the enterprise to these changed market requirements. Based on the existing market situation, the algorithm for implementing the analysis of the effectiveness of marketing activities should have the characteristics of rapid analysis, which will quickly draw conclusions and respond to the situation without significant amounts of additional funds for the analysis procedure. The algorithm should include the following stages: determination of the indicators and evaluation criteria list, establishment of normative value of evaluation indicators, calculation of evaluation indicators, and analysis of obtained indicators and determination of reserves for their improvement, development of measures for assimilation of defined reserves. **Originality.** The criterion for deciding about the effectiveness of the enterprise marketing activities in the short and long term is specified. The algorithm of the express analysis of efficiency of the enterprise marketing activity is offered. **Practical value.** The proposed conclusions can be used by researchers, owners and managers for building an effective system of marketing activities analysis.

Key words: analysis; marketing activity; efficiency; algorithm; enterprise.

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Нестеренко Валентина Юріївна – кандидат економічних наук, доцент, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, доцент кафедри економіки і підприємництва, м. Харків, Україна; e-mail: valentinaonisiforova@gmail.com; ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-9899-8427>. Моб. 099-499-14-28.

Нестеренко Валентина Юрьевна – кандидат экономических наук, доцент, Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет, доцент кафедры экономики и предпринимательства, г. Харьков, Украина.

Nesterenko Valentyna – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Kharkov National Automobile and Highway University, Associate Professor at the Department of Economics and Entrepreneurship, Kharkiv, Ukraine.

Сідельнікова Владислава Костянтинівна – кандидат педагогічних наук, доцент, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, доцент кафедри економічної теорії, фінансів і обліку, м. Харків, Україна; e-mail: vladasid09@gmail.com; ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-3851-6067>. Моб. 067-701-43-43

Сидельникова Владислава Константиновна – кандидат педагогических наук, доцент, Харьковский национальный педагогический университет имени Г.С. Сковороды, доцент кафедры экономической теории, финансов и учета, г. Харьков, Украина.

Sidelnikova Vladyslava – Candidate of Sciences (Pedagogical Sciences), Associate Professor, Kharkiv National Pedagogical University named after G.S. Skovoroda, Associate Professor at the Department of Economic Theory, Finance and Accounting, Kharkiv, Ukraine.

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ІННОВАЦІЙНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

Осьмірко І.В., канд. екон. наук, доцент

*Харківський національний педагогічний університет
ім. Г.С. Сковороди*

Солонун Н.М., канд. екон. наук, доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Постановка проблеми. Сучасні виклики світового ринку спонукають суб'єктів ринку до постійної розробки та впровадження новітніх технологій у всі сфери економічної діяльності. Такі глобальні тенденції, як діджиталізація, активізація та пришвидшення життєвого циклу товарів та послуг зумовлюють суттєву необхідність у інноваціях різного роду. Як діячі ринку на локальному рівні, так і держава на макrorівні – вони конче потребують новітніх, «проривних» технологій у продажах, у виробництві тощо. Саме такі фактори конкурентоспроможності, як інновативність, гнучкість, адаптивність тощо є тим предметом, на який спрямована увага як бізнес-практиків, так і науковців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню розвитку інноваційної сфери прихвачено достатньо значну частку наукових робіт багатьох вітчизняних та закордонних авторів.

Проблеми аналізу та розвитку інноваційної діяльності на сьогоднішній день є достатньо розробленими у теоретичному плані. Низка видатних вчених, таких як Амоша О.І., Дикань В.Л., Дейнека О.Г., Ілляшенко С.М., Яковлев А.І. та інші науковці розглядали питання, що пов'язані з вивченням інноваційної сфери України. Яковлев А. І. у своєму дослідженні [1] відзначає показники рівня інноваційного розвитку в Україні та надає аналіз йогоскладових (економічної, соціальної, законодавчої) та висвітлює проблеми в сфері інноваційної діяльності в Україні.

У роботі [2] автори аналізують сучасний стан та динаміку розвитку інноваційної діяльності в Україні за низкою міжнародних індексів. Оцінювання інноваційної активності промислових підприємств регіонів України представляє у своїй роботі автор [3]. Крім того, низка авторів розглядає поточні проблеми у інноваційній сфері нашої країни, проблеми інновацій на регіональному рівні або вивчають стан питання по окремих галузях. Всі ці напрямки досліджень є дуже важливими та мають значну актуальність.

Слід зазначити, що швидкоплинний стан економічного середовища викликає нагальну потребу у постійному аналізі поточного стану інноваційної діяльності з метою розробки оперативних рішень щодо удосконалення інноваційної діяльності на основі даних, які можуть бути отримані в результаті аналізу означеного питання. Тобто постає стабільна необхідність у наявності агрегованої інформації щодо поточного стану інноваційної діяльності в

державі. Тому аналіз основних показників та загального стану інноваційної діяльності слід проводити на постійній основі.

Невирішені складові загальної проблеми. Активна технологічна трансформація світової економічної системи викликає необхідність у використанні нових знань, технологій та інформації у всіх галузях та сферах економіки.

Крім того, спостерігається стрімке зростання потреби в підвищенні конкурентоспроможності підприємств усіх галузей. Це стає можливим завдяки формуванню та подальшій реалізації ефективної інноваційної діяльності та зумовлює потребу у постійному удосконаленні інноваційної діяльності, зокрема шляхом розробки та впровадження інноваційних інструментів та визначення вірних напрямків інноваційного розвитку підприємства. Постає актуальне питання створення нових та модернізації старих виробничих потужностей, рухомих складів тощо. Ці питання однаково гостро постають як перед промисловим сектором, так і перед іншими галузями народного господарства та виступають пріоритетним напрямком у формуванні ефективної і конкурентоспроможної інноваційної економіки країни.

Існує значна необхідність відповідності національної економіки рівню інноваційного розвитку та конкурентоспроможності розвинених країн. Це надасть змогу отримати конкурентоспроможні позиції на світовому ринку, а нарівні підприємств і галузей допоможе досягти цілей соціально-економічного розвитку. Ефективно проведений аналіз може дозволити передбачити максимум можливих критичних ситуацій та обрати найбільш ефективну та результативну стратегію інноваційного розвитку [2].

Формулювання цілей статті. Метою даної роботи є аналіз стану інноваційного сектора України. Для формування адекватного рішення щодо тих чи інших питань зі здійснення інноваційної діяльності та подальшого впровадження реформаторських заходів необхідно мати базис, який формується на актуальних даних зі вказаної сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна представлена у кількох міжнародних рейтингах, які оцінюють інноваційний потенціал, технологічну та інноваційну конкурентоспроможність. Найбільш авторитетними є Глобальний індекс інновацій (Global Innovation Index), Індекс інноваційного розвитку агентства Bloomberg (Bloomberg Innovation Index), Глобальний індекс конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index), Інноваційний індекс Європейського інноваційного табло (Innovation Union Scoreboard), Глобальний індекс конкурентоспроможності талантів (Global Talent Competitiveness Index), Оцінка готовності до майбутнього виробництва (Readiness for the Future of Production) [4].

За матеріалами GLOBALINNOVATIONINDEX 2020 (GII) Україна посідає 45 місце серед 131 країни світу [5]. Якщо порівнювати вказаний показник з 2019 роком, то слід відзначити, що наша держава покращила власне положення на два пункти. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства зазначає деякі складові вказаного рейтингу:

- освіта – 23 місце (+20 сходинок);
- research&development (R&D) – 44 місце (+10 сходинок);
- створення знань (патенти та винаходи) – 23 місце (-6 сходинок),
- за реєстрацією корисних моделей – 1 місце;
- політична та операційна стабільність – 123 місце (+2 сходинки);
- ефективність уряду – 93 місце (+2 сходинки);
- верховенство права – 109 місце (-2 сходинки);
- регуляторна політика – 88 місце (+6 сходинок);
- легкість початку бізнесу – 52 місце (-4 сходинки) [6].

Експерти з GII, зокрема, виділяють групу країн з низьким і середнім доходом (lower middle income group), в яких інноваційна діяльність розвивається швидко. Серед таких країн в цьому році Україна зайняла 2-е місце, обійшовши Індію, Філіппіни і Монголію та поступившись В'єтнаму.

За показником обсягу вкладених у інновації грошових коштів Україна знаходиться на 71-му місці, але за обсягом максимального профіту від використання інноваційних рішень наша держава посідає 37 сходинку у вищезазначеному рейтингу. Це свідчить про ефективне впровадження інновацій у бізнес-процеси.

Фахівці Європейської комісії у доповіді European Innovation Scoreboard 2020 [7] зазначають, що найвищими вимірами інновацій є сприятливе середовище та їх вплив на зайнятість. Україна має достатньо високі показники впровадження широкосмугового зв'язку, зайнятості у наукомістких видах діяльності, витрат на інновації (окрім витрат на НДДКР) та експорту наукомістких послуг.

Фінанси та підтримка, привабливі дослідницькі системи та інтелектуальні активи є найслабшими інноваційними вимірами за думкою спеціалістів. Показники з низьким балом включають зокрема витрати на НДДКР у державному секторі, кількість малих та середніх підприємств з маркетинговими чи організаційними інноваціями та кількість міжнародних наукових спільних публікацій [7].

Україна демонструє найвищу позитивну різницю до Європейського співтовариства у середньорічній зміні ВВП, чистому надходженні прямих іноземних інвестицій та за рівнем простоти започаткування бізнесу. Також показує найбільшу негативну різницю у найбільших підприємствах, що здійснюють НДДКР, у ВВП на душу населення та за часткою зайнятості у виробництві (табл. 1).

Структурні відмінності – Україна та ЄС

	По відношенню до ЄС	Ефективність щодо ЄС 2012 року	
	2019 рік	2012 рік	2019 рік
Сумарний індекс інновацій	32,9	36,8	35,8
Людський капітал	46,4	66,0	53,4
Випускники докторантури	44,0	59,9	48,5
Міжнародні наукові спільні публікації	5,0	0,0	8,0
Іноземні докторанти	38,7	37,4	44,6
Сприятливе для інновацій середовище	97,5	118,2	169,6
Ширококутовий зв'язок	91,7	147,0	211,0
Витрати на НДДКР у державному секторі	2,1	26,1	2,1
Витрати на венчурний капітал	818,5	61,4	26,8
Витрати на НДДКР у секторі бізнесу	17,0	30,5	19,5
Витрати на інновації, що не стосуються НДДКР	68,6	104,0	96,1
Підприємства, що проводять ІКТ-навчання	18,3	33,8	25,4
Інновації продуктів / процесів МСП	11,9	11,5	11,9
Маркетинг / організаційні інновації МСП	5,5	0,2	4,5
МСП, що впроваджують власні інновації	51,1	48,4	44,5
Заявки на патент Patent Cooperation Treaty	41,4	39,0	38,5
Заявки на товарні знаки	14,3	10,6	15,2
Зайнятість у наукоміській діяльності	90,0	86,5	97,3
Експорт середньо- та високотехнологічної продукції	19,4	55,1	21,5
Експорт наукомістких послуг	64,5	53,9	66,7

Джерело: [7]

Державна служба статистики України також приділяє значну увагу до розгляду показників інноваційної активності. Зокрема, корисними як для дослідників та науковців, так і для осіб, які розробляють та приймають відповідні рішення на державному рівні є статистичні звіти з інноваційної діяльності промислових підприємств. Розглянемо цю інформацію більш детально (табл. 2-3).

Таблиця 2

Впровадження інновацій на промислових підприємствах

	Частка кількості промислових підприємств, що впроваджували інновації (продукцію та/або технологічні процеси), в загальній кількості промислових підприємств, %	Кількість упроваджених у виробництво нових технологічних процесів, одиниць	З них нових або суттєво поліпшених маловідходних, ресурсозберігаючих технологічних процесів	Кількість упроваджених у звітному році видів інноваційної продукції (товарів, послуг), одиниць	Частка обсягу реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг) у загальному обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг) промислових підприємств, %
2009	10,7	1893	753	2685	4,8
2010	11,5	2043	479	2408	3,8
2011	12,8	2510	517	3238	3,8
2012	13,6	2188	554	3403	3,3
2013	13,6	1576	502	3138	3,3
2014	12,1	1743	447	3661	2,5
2015	15,2	1217	458	3136	1,4
2016	16,6	3489	748	4139	-
2017	14,3	1831	611	2387	0,7
2018	15,6	2002	926	3843	0,8
2019	13,8	2318	857	2148	1,3

Джерело: [8]

Таблиця 3

Джерела фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств

	Витрати на інновації, млн. грн	У тому числі за рахунок							
		власних коштів підприємств		коштів державного бюджету		коштів інвесторів-нерезидентів		коштів інших джерел	
		млн. грн	у % до загальног о обсягу витрат на інновації	млн. грн	у % до загальног о обсягу витрат на інновації	млн. грн	у % до загальног о обсягу витрат на інновації	млн. грн	у % до загальног о обсягу витрат на інновації
2009	7949,9	5169,4	65,0	127,0	1,6	1512,9	19,0	1140,6	14,3
2010	8045,5	4775,2	59,4	87,0	1,1	2411,4	30,0	771,9	9,6
2011	14333,9	7585,6	52,9	149,2	1,0	56,9	0,4	6542,2	45,6
2012	11480,6	7335,9	63,9	224,3	2,0	994,8	8,7	2925,6	25,5
2013	9562,6	6973,4	72,9	24,7	0,3	1253,2	13,1	1311,3	13,7
2014	7695,9	6540,3	85,0	344,1	4,5	138,7	1,8	672,8	8,7
2015	13813,7	13427,0	97,2	55,1	0,4	58,6	0,4	273,0	2,0
2016	23229,5	22036,0	94,9	179,0	0,8	23,4	0,1	991,1	4,3
2017	9117,5	7704,1	84,5	227,3	2,5	107,8	1,2	1078,3	11,8
2018	12180,1	10742,0	88,2	639,1	5,2	107,0	0,9	692,0	5,7
2019	14220,9	12474,9	87,7	556,5	3,9	42,5	0,3	1147,0	8,1

Джерело: [8]

Витрати на інновації промислових підприємств за напрямками інноваційної діяльності представлено на рис. 1. У суму вказаних витрат включено розмір сум на наукові дослідження та розробки, на придбання інших

зовнішніх знань, а також на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення тощо.

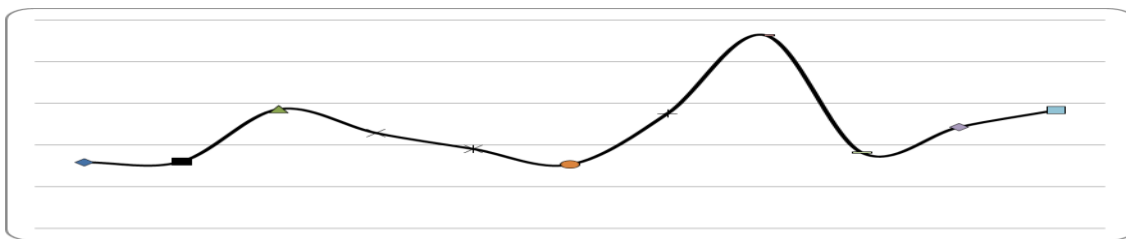

Рис. 1. Витрати на інновації промислових підприємств за напрямками інноваційної діяльності, млн. грн.

Джерело: [8]

Бачимо, що після критичного падіння витрат на інновації у 2017 році Україна все ж таки показує певне відновлення та поступово збільшує вказаний показник. Це зумовлено подальшим впровадженням низки реформаторських заходів уряду та надає певну надію на подальшу позитивну динаміку вказаного показника.

Аналіз інформації щодо розвитку інноваційної діяльності свідчить про те, що в Україні все ж таки є нереалізовані можливості в інноваційному розвитку. Головними перевагами для реалізації інноваційного потенціалу нашої держави є вигідне географічне положення, ємний ринок, наявність Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, яка передбачає розвиток поглибленої та всебічної зони вільної торгівлі та відносно високий рівень розвитку людського потенціалу [9].

Зазначимо, що незважаючи на низку проблеми, що певним чином сповільнюють інноваційний розвиток, Україна неухильно крокує власним інноваційним шляхом. Інноваційна сила країни полягає, зокрема, в потенціалі людського капіталу. Але регулятивні та інституційні обмеження, що впливають з нестабільної політичної та економічної ситуації недавнього минулого, заважає конкурентоспроможності та ефективному переведенню цих можливостей в більш потужні інноваційні показники. Бізнес-сектор ще показує низький рівень залучення досліджень та розробок (НДДКР), бачимо незначну частку експорту високотехнологічних технологій та достатньо слабку здатність комерціалізувати інноваційні ідеї. Це перешкоджає переходу до економіки, заснованої на знаннях, та не дає можливості Україні отримувати вигреш від своїх інноваційних виробничих можливостей [10].

Тому у подальшому Національна інноваційна стратегія, як всеосяжний, керівний політичний документ, який визначає бачення уряду, цілі та зобов'язання щодо ресурсів для розвитку інновацій політики, має допомогти координувати діяльність державних органів, які приймають участь у формуванні інноваційної політики. Необхідно фокусувати пріоритетність державного інвестування саме на науково-технічні вишукування, на фінансування університетських досліджень тощо. Крім того, інноваційний розвиток сьогодні не можливий без дотримання Цілей сталого розвитку. Тому «новітня» енергетика, екологія та громадське здоров'я – це одні з основних

напрямків державного інноваційного інвестування. Необхідність розробки правильних стратегічних інноваційних рішень, зокрема на основі аналітичної інформації, може залучити зацікавлені сторони (наукове співтовариство, фінансові агентства, бізнес, громадянське суспільство, регіональні та місцеві органи влади тощо) до консультацій, які допоможуть побудувати спільне бачення майбутнього та полегшать координацію в рамках національної інноваційної системи.

Висновки з проведеного дослідження. Питання розбудови та виконання засад державної інноваційної політики потребують активної розробки та мають бути у колі інтересів не тільки науковців, а й державних управлінців та топ-менеджменту приватного сектору економіки.

Вплив від впровадження інноваційних проєктів різного масштабу на соціально-економічний розвиток національної економіки в цілому та на функціонування окремого підприємства є надзвичайно значним. Сучасний стан економіки потребує подальших структурних змін.

Нашій державі необхідно проводити подальшу розробку послідовної політики щодо підтримки інноваційних починань, стартапів тощо. Це надасть змогу перейти з розряду «modest innovator» до позиції «strong innovator», якщо використовувати термінологію фахівців з European Innovation Scoreboard. Досвід інноваційної активності розвинених країн свідчить про активне використання інноваційної складової у переліку конкурентних переваг національної економіки. Тому Україна на власному шляху до розвинутої ринкової економіки має формувати таку інноваційну політику, яка надасть змогу розробляти ефективні рішення для низки проблем соціально-економічного характеру. Україна вже зрушила з місця на шляху до інноваційної економіки світового рівня. Але й надалі потрібно здійснювати заходи з впровадження інновацій, які мають бути не епізодичними, а мати системний характер. Саме це, серед іншого, є одним з факторів, який зумовлюватиме зростання показників інноваційного розвитку України.

Перелік посилань

1. Яковлев А. І. Аналіз стану інноваційної діяльності в Україні та шляхи його поліпшення. *Наука та наукознавство*. 2018. № 2 (100). С. 29–44.
2. Шмиголь Н. М., Сінекаєва О. Д. Аналіз та оцінка інноваційної діяльності на машинобудівних підприємствах. *Вісник Запорізького національного університету*. № 1 (25). 2015. С. 41–48.
3. Лепетюха Н. В. Оцінювання інноваційної активності промислових підприємств регіонів України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 22. С. 432–436. URL: [http:// global-national.in.ua/archive/22-2018/84.pdf](http://global-national.in.ua/archive/22-2018/84.pdf) (дата звернення 15.04.21).
4. Писаренко Т. В., Кваша Т. К., Рожкова Л. В., Коваленко О. В. Інноваційна діяльність в Україні у 2019 році: науково-аналітична доповідь. К.: УкрІНТЕІ, 2020. 45 с.
5. Cornell University, INSEAD, and WIPO (2020). The Global Innovation Index 2020: Who Will Finance Innovation? Ithaca, Fontainebleau, and Geneva.

URL:https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020.pdf (дата звернення 18.04.21).

6. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL :<https://www.me.gov.ua> (дата звернення 18.04.21).

7. Доповідь Європейської комісії European Innovation Scoreboard 2020. URL :https://ec.europa.eu/growth/industry/policy/innovation/scoreboards_en (дата звернення 19.04.21).

8. Державний комітет статистики України. URL :<http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 20.04.21).

9. Квак С. А. Економічний механізм стимулювання інноваційної діяльності промислових підприємств України : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03. Львів, 2020. 285 с.

10. Sub-regional Innovation Policy Outlook 2020: Eastern Europe and the South Caucasus. URL :https://unece.org/sites/default/files/2021-03/IPO_2020.pdf (дата звернення 21.04.21).

References

1. Yakovlev, A. I. (2018), Analysis of the state of innovation activity in Ukraine and ways to improve [Analiz stanu innovatsiinoi diialnosti v Ukraini ta shliakhy yoho polipshennia], *Science and science*, No. 2 (100), P. 29–44.

2. Shmygol, N. M., Sinekaeva, O. D. (2015), Analysis and evaluation of innovation activities in machine-building enterprises [Analiz ta otsinka innovatsiinoi diialnosti na mashynobudivnykh pidpriemstvakh], *Bulletin of Zaporizhia National University*, No. 1 (25), P. 41–48.

3. Lepetyukha, N. V. (2018), Evaluation of innovative activity of industrial enterprises in the regions of Ukraine [Otsiniuvannia innovatsiinoi aktyvnosti promyslovykh pidpriemstv rehioniv Ukrainy], *Global and national economic problems*, No. 22, P. 432–436, available at: [http:// global-national.in.ua/archive/22-2018/84.pdf](http://global-national.in.ua/archive/22-2018/84.pdf) (last accessed 15.04.21).

4. Pisarenko, T. V., Kvasha, T. K., Rozhkova, L. V., Kovalenko, O. V. (2020), *Innovative activity in Ukraine in 2019: scientific and analytical report [Innovatsiina diialnist v Ukraini u 2019 rotsi : naukovo-analitychna dopovid]*, UkrINTEI, Kyiv, 45 p.

5. Cornell University, INSEAD, and WIPO (2020), *The Global Innovation Index 2020: Who Will Finance Innovation?* Ithaca, Fontainebleau, and Geneva, available at: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020.pdf (last accessed 18.04.21).

6. Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture of Ukraine, available at: <https://www.me.gov.ua> (last accessed 18.04.21).

7. European Innovation Scoreboard 2020, available at: https://ec.europa.eu/growth/industry/policy/innovation/scoreboards_en (last accessed 19.04.21).

8. State Statistics Committee of Ukraine, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (last accessed 20.04.21).

9. Kwak, S. A. (2020), Economic mechanism of stimulation of innovative activity of Ukraine industrial enterprises [Ekonomichnyi mekhanizm stymuliuvannia innovatsiinoi diialnosti promyslovykh pidpriemstv Ukrainy : dis. ... kand. ekon. nauk], Lviv, 285 p., available at: https://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/09/dis_kvak.pdf (last accessed 21.04.21).

10. Sub-regional Innovation Policy Outlook 2020: Eastern Europe and the South Caucasus, available at: https://unece.org/sites/default/files/2021-03/IPO_2020.pdf (last accessed 21.04.21).

РЕФЕРАТИ РЕФЕРАТЫ ABSTRACTS

УДК316.422.44+338; JEL Classification: O 31:32:38

Осьмірко І.В., Солопун Н.М. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ІННОВАЦІЙНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

Мета: Метою даної роботи є аналіз стану інноваційного сектора України. Для формування адекватного рішення щодо тих чи інших питань зі здійснення інноваційної діяльності та подальшого впровадження реформаторських заходів необхідно мати базис, який формується на актуальних даних зі вказаної сфери.

Методика дослідження: в роботі використано наступні методи наукового дослідження: систематичний та порівняльний аналіз для наукових джерел на основі методів порівняння, систематизації та узагальнення; традиційні логічні прийоми обробки інформації (порівняння; групування; графічний та табличний методи тощо); узагальнення результатів аналізу і логічної генерації висновків.

Результати: для подальшої розбудови інноваційної системи країни необхідно здійснювати виважені кроки, які мають бути сформульованими на основі аналітичних даних різного ступеню глибини. Для розуміння позиції України в світі за низкою показників інноваційного розвитку та для отримання обґрунтованих стратегічних рішень щодо інноваційного розвитку як окремого підприємства, так і держави в цілому, розгляд динаміки відповідних показників стає у нагоді. **Наукова новизна:** Отримано узагальнену інформацію щодо основних показників інноваційної діяльності України та запропоновано заходи щодо активізації цієї діяльності. Необхідно фокусувати пріоритетність державного інвестування саме на науково-технічні вишукування, на фінансування університетських досліджень тощо. Крім того, інноваційний розвиток сьогодні не можливий без дотримання Цілей сталого розвитку. Тому «новітня» енергетика, екологія та громадське здоров'я – це одні з основних напрямків державного інноваційного інвестування. **Практична значущість** результатів проведеного дослідження полягає у тому, що запропонована узагальнена інформація забезпечує базис для розробки обґрунтованих рішень щодо подальшої інвестиційної діяльності.

Ключові слова: інновації; інноваційна діяльність; підприємство; індекси інноваційного розвитку; державні інвестиції.

УДК 316.422.44+338; JEL Classification: O 31:32:38

Осьмірко И.В., Солопун Н.М. АНАЛИЗ СОВРЕМЕННОГО СОСТОЯНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ СФЕРЫ В УКРАИНЕ

Цель: Целью данной работы является анализ инновационного сектора Украины. Для формирования адекватного решения по тем или иным вопросам осуществления инновационной деятельности и дальнейшего внедрения реформаторских мероприятий необходимо сформировать базис, который основывается на актуальных данных изучаемой сферы. **Методика исследования:** в работе использованы следующие методы научного исследования: систематический и сравнительный анализ для научных источников на основе методов сравнения, систематизации и обобщения; традиционные логические приемы обработки информации (сравнение; группировка, графический и табличный методы); обобщение результатов анализа и логической генерации выводов. **Результаты:** для дальнейшего развития инновационной системы государства не обходимо осуществлять взвешенные шаги, которые должны быть сформулированы на основе аналитических данных разной степени глубины. Для понимания позиции Украины в мире по ряду показателей инновационного развития и для получения обоснованных стратегических решений по дальнейшему инновационному развитию как отдельного предприятия, так и государства в целом, рассмотрение динамики соответствующих показателей является абсолютно необходимым. **Научная новизна:** получена обобщенная информация по основным показателям инновационной деятельности Украины и предложены меры по активизации этой деятельности. Необходимо фокусировать приоритетность государственного инвестирования именно на научно-технические изыскания, на финансирование университетских исследований. Кроме того, инновационное развитие сегодня невозможно без соблюдения Целей устойчивого развития. Поэтому «новая» энергетика, экология и общественное здоровье – это одни из основных направлений государственного инновационного инвестирования. **Практическая значимость** результатов проведенного исследования заключается в том, что предложенная обобщенная информация обеспечивает базис для разработки обоснованных решений по дальнейшей инвестиционной деятельности.

Ключевые слова: инновации; инновационная деятельность; предприятие; индексы инновационного развития; государственные инвестиции.

UDC 316.422.44+338; JEL Classification: O 31:32:38

Osmirko I.V., Solopun N.M. ANALYSIS OF THE CURRENT STATE OF THE INNOVATION SPHERE IN UKRAINE

Purpose: The purpose of this work is to analyze the state of the innovation sector of Ukraine. In order to form adequate decision on certain issues related to the implementation of innovation activities and further implementation of reform measures, it is necessary to have a basis that is formed on the basis of relevant data in this area. **Methodology of Research:** the following research methods are used in the work: systematic and comparative analysis for scientific sources based on methods of comparison, systematization and generalization; traditional logical methods of information processing (comparison; grouping; graphical and tabular methods); generalization of the results of analysis and logical generation of conclusions. **Findings:** for

further development of the country's innovation system it is necessary to take balanced steps, which should be formulated on the basis of analytical data of varying depth. To understand the position of Ukraine in the world on a number of indicators of innovative development and to obtain strategic decisions on innovative development of both individual enterprises and the state as a whole, consideration of the dynamics of relevant indicators is useful. **Originality:** The generalized information on the basic indicators of innovative activity of Ukraine is received and measures for activation of this activity are offered. It is necessary to focus the priority of public investment on scientific and technical research, on the financing of university research and soon. In addition, innovative development today is not possible without meeting the Sustainable Development Goals. Therefore, the «newest» energy, ecology and public health are among the main areas of public innovation investment. **Practical value** of the results of the study is that the proposed generalized information provides a basis for the development of cogent decisions for further investment activities.

Keywords: innovations; innovative activity; enterprise; indices of innovative development; public investments.

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Осьмірко Інна Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, доцент кафедри економічної теорії, фінансів і обліку, м. Харків, Україна; e-mail: i.v.osmirko@hnpu.edu.ua; ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-7967-8230>. Моб. 050-60-50-684.

Осьмирко Инна Владимировна – кандидат экономических наук, доцент, Харьковский национальный педагогический университет имени Г.С. Сковороды, доцент кафедры экономической теории, финансов и учета, г. Харьков, Украина.

Osmirko Inna – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Kharkiv National Pedagogical University named after H.S. Skovoroda, Associate Professor of the Department of Economic theory, Finance and Accounting, Kharkiv, Ukraine.

Солопун Наталія Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, доцент кафедри економіки і підприємництва, м. Харків, Україна; e-mail: solopunnataliya@gmail.com; ORCIDID: <https://orcid.org/0000-0002-8958-9303>. Моб. 066-049-09-17.

Солопун Наталья Николаевна – кандидат экономических наук, доцент, Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет, доцент кафедры экономики и предпринимательства, г. Харьков, Украина.

Solopun Nataliya – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Kharkov National Automobile and Highway University, Associate Professor at the Department of Economics and Entrepreneurship, Kharkiv, Ukraine.

ЗАСТОСУВАННЯ ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНИХ МЕТОДІВ ПРОГНОЗУВАННЯ ЯК ШЛЯХ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ

Прокопенко М.В., старший викладач

Харківський національний автомобільно-дорожній університет;

Постановка проблеми. Кредитна політика – це стратегія й тактика банку в області кредитних операцій. Не існує єдиної кредитної політики для усіх банків. Кожен банк формує свою власну кредитну політику, з урахуванням економічних, політичних, географічних, організаційних та інших факторів які впливають на його діяльність. Вважається що ризики банку підвищуються якщо він не має своєї кредитної політики; якщо банк її має, але не довів до відома всіх виконавців; якщо він має суперечливу або неконкретну політику.

В закордонній банківській практиці формування кредитної політики включає по-перше визначення стратегії, затвердженої радою директорів (правлінням); по-друге розробку докладного посібника зі здійснення кредитних операцій, покликаною забезпечити реалізацію стратегічних напрямків діяльності банку в даній сфері за допомогою сучасних методів.

Зазначеним вище доводиться актуальність проблеми та необхідність докладного дослідження кредитування в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі пов'язаній зі створенням ефективної кредитної політики банку присвячена велика кількість досліджень вітчизняних та зарубіжних авторів.

Вагомий внесок в дану проблематику внесли такі вчені як А. Маршалл, Л. Вальрас, Д Робинсон.

Також необхідно виділити таких вітчизняних вчених як О. Васюренко [1], К. Волохата [1], А. Мороз [2], Л. Кузнецова [3], С. Ревенчук [4], та ін.

Вищеперераховані вчені визначають кредит як надання грошей або товарів у борг, як правило зі сплатою відсотків що є вартісною економічною категорією, невід'ємним елементом товарно-грошових відносин. Банківське кредитування здійснюється при строгому дотриманні певних принципів які є головним елементом системи кредитування, оскільки відображають сутність зміст кредиту.

До основних принципів кредитування вчені відносять:

- зворотність – обов'язкова виплата кредитором суми основного боргу на певних умовах; ця особливість відрізняє кредит від інших економічних категорій товарно-грошових відносин;

- терміновість – заздалегідь визначені строки повернення кредитором позикових коштів, тобто часова визначеність повернення кредиту, порушення

якої спричиняє застосування певних санкцій. Строк кредитування є граничним часом знаходження позичкових коштів у розпорядженні позичальника.

В сучасних умовах економічної кризи та після вивчення і критичного осмислення наукової літератури автор відносить до сучасних основних принципів кредитування також диференційованість, платність та забезпечення.

Диференційованість – означає що банки не повинні однозначно підходити до питанню про видачу кредиту своїм клієнтам, що претендують на його одержання. Кредит повинен надаватися тільки тим клієнтам, які в змозі вчасно його повернути. Диференціація кредитування повинна здійснюватися на основі показників кредитоспроможності, під якими розуміється фінансовий стан позичальника, що дає впевненість у здатності й готовності його повернути кредит в обумовлений договором строк. Диференційованість кредитування, виходячи із кредитоспроможності позичальників, перешкоджає покриттю їхніх втрат і збитків за рахунок кредиту й служить необхідною умовою його нормального функціонування на основах зворотності й платності.

Платність – ґрунтується на відплатному характері послуг, надаваних банками при кредитуванні. За надання банківської позички, як правило, стягується певна плата у вигляді відсотків. Розмір процентної ставки встановлюється сторонами за кредитним договором.

Забезпечення – це спосіб повернення банківського кредиту, що може бути реалізований за допомогою застави, банківських гарантій, страхування й інших способів, передбачених законодавством і договором між партнерами.

Донедавна ці принцип кредитування трактувалися економістами дуже вузько, сучасні методики математичного моделювання для їх дослідження та розробки рекомендацій широко не використовувалися.

Невирішені складові загальної проблеми. Для прийняття банком рішень на вибір власних цілей у сфері кредитування важливе значення мають:

- постановка загальних цілей діяльності банку на майбутній період, зокрема відносно прибутковості й ліквідності;
- адекватний аналіз кредитного ринку (попиту та пропозиції кредитних послуг), включаючи відносини централізованих кредитних ресурсів до загальної маси кредитних вкладень по країні в цілому або регіону;
- ясність перспектив розвитку ресурсної бази банку;
- вірна оцінка якості свого кредитного портфеля.

Але при прийнятті таких рішень економетричні методи, структурний аналіз, економіко-математична формалізація, метод коефіцієнтів, регресійне моделювання майже не використовуються що призводить до негативних наслідків.

Формування цілей статті. Мета дослідження полягає в розробці шляхів підвищення ефективності прийняття управлінських кредитно – банківських рішень за допомогою розробки прикладу кореляційно-регресійної моделі оптимізації позичкового відсотка по кредитним операціям банку за критерієм максимального прибутку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для ефективної й прибуткової роботи комерційного банку основне значення має наскільки банк правильно й виважено підходить до вибору напрямків кредитної політики.

Процес удосконалення кредитної політики потрібно розглядати в комплексі, а не окремо, тому що від того наскільки правильно банк буде поводитися при формуванні депозитного портфеля, настільки ефективною і прибутковою буде його кредитна політика.

Одним з основних напрямків удосконалення кредитної політики банку є ефективне використання сучасних економіко – математичних методів.

Банківським фахівцям необхідно знати й постійно аналізувати їх фінансово-господарську поточну діяльність, прогнозувати тенденції її зміни. Для цього в кожному банку доцільно створювати інформаційну систему й використовувати ці дані для аналізу. Цим можуть займатися співробітники спеціальних аналітичних підрозділів.

Саме незнання характеру й особливостей сучасних математичних методів, невміння працювати з ними в умовах загострення ситуації на кредитному ринку не дозволяє банкам ефективно взаємодіяти з клієнтами. Особливо важливі питання виникають при видачі кредиту, тому що від того наскільки точною і повною буде інформація про позичальника, залежить подальше співробітництво банку з клієнтом (чи зможе позичальник погасити суму боргу й відсотки за користування кредитом у встановлений договором строк).

Також це важливо для залучення клієнтів інших банків для розширення обсягів кредитування. Тут клієнтам потрібно пропонувати вигідні й привабливі для них кредитні проекти – але обґрунтовані математично.

Кредитна діяльність будь-якої банківської організації завжди пов'язана з ризиком тому що постійно існує ймовірність порушення позичальником строків погашення кредитів, несплати відсотків і так далі. Багато факторів впливає на величину ризику й імовірності його настання, адже клієнти банків здійснюють свою діяльність у специфічних галузях, мають різний технічний і фінансовий стан, перспективи розвитку своєї діяльності. Тому у сформованих умовах банківським фахівцям просто необхідно правильно оцінювати й мінімізувати ризики [5].

При формуванні кредитно-депозитної політики банку потрібно враховувати три види ризику:

а) кредитний ризик – це ризик несплати позичальником основного боргу й відсотків або недотримання контрактів умов кредитної угоди відповідно до прийнятого на себе зобов'язаннями;

б) ризик ліквідності – це ризик, при якому в банку недостатньо коштів для виконання своїх зобов'язань перед клієнтами у встановлений термін;

в) процентний ризик – ризик зниження процентної ставки, що негативно впливає на прибутковість банку [6].

Вірогідність та розмір кожного з представлених видів ризику можна спрогнозувати за допомогою сучасних математико – економетричних методів.

Наступним етапом зниження кредитного ризику є попередній статистичний аналіз кредитоспроможності позичальника. Саме на основі кредитоспроможності позичальника встановлюються основні положення кредитного договору й приймається рішення про видачу позики. В умовах конкуренції позиції банків будуть у більшій мері залежить від обґрунтованості кредитної політики банку. В англійській літературі розроблені й використовуються на практиці сім принципів раціонального кредитування, які визначаються аббревіатурою CAMPARI, що створена з початкових букв таких слів:

C – character – характеристика позичальника (його особисті якості);

A – ability – здатність клієнта повернути позику;

M – margin – маржа (прибутковість) кредитної операції;

P – purpose – ціль заради якої береться позика;

A – amount – сума кредиту;

R – return – умови повернення кредиту;

I – insurance – страхування ризику неповернення кредиту [7].

Кожен з цих принципів реалізовано у спеціальних програмних засобах, побудованих на засадах економіко – математичного прогнозування.

Для розрахунку ефективності заходів оптимізації кредитно-депозитної політики проведемо кореляційно-регресійний аналіз для визначення тісноти зв'язку між притягнутими та розміщеними коштами й відповідними процентними ставками по них.

Отримана плата за кредити є основною частиною одержуваних банком доходів, а оплата банком депозитів – основною частиною видатків. Тому дуже важливо вивчити залежність процентної ставки від ряду зовнішніх і внутрішніх факторів, а також вплив ставки на них.

Рівень процентної ставки залежить від наступних факторів:

- рівень інфляції в країні;
- ставка рефінансування Національного банку, що грає роль офіційної «ціни грошей» на кредитному ринку;
- середня процентна ставка по міжбанківському кредиту;
- ставка LIBOR (для кредитування у валюті);
- середня процентна ставка в банку по депозитах;
- структура кредитних ресурсів банку (чим вище частка дорогих ресурсів у пасиві банку, тим дорожче видаваний кредит);
- попит на кредит, що пов'язаний з настроєм інвесторів щодо вкладень у реальний сектор економіки, рівнем прибутковості інших способів інвестування (наприклад, вкладення у валюту, цінні папери);
- призначення й умови кредиту, ступінь ризику;
- операційні видатки й доходи банку [8].

Тому доцільно буде проаналізувати й вивчити тісноту залежності середньої процентної ставки за користування кредитом і обсягів виданих кредитів, а також залежність процентної ставки по кредитах від середньої процентної ставки по депозитах.

Для цього використовуємо методи економічного аналізу. Найбільш широке застосування в економічному дослідженні знайшли прийоми кореляційно-регресійного аналізу які дозволять кількісно виразити взаємозв'язок між показниками [9].

Кореляційний зв'язок – це неповна, імовірнісна залежність між показниками, що проявляється тільки в спостереженнях.

Необхідні умови для застосування кореляційного аналізу:

а) наявність досить великої кількості спостережень про величину досліджуваного фактору й результативних показників (у динаміці або за поточний рік у сукупності однорідних обсягів).

б) досліджувані фактори повинні мати кількісний вимір і відобразитися в тих або інших джерелах інформації [10].

Прийоми кореляційно-регресійного аналізу дозволяють вирішити наступне завдання: визначити зміну результативного показника під впливом одного або декількох факторів (в абсолютному вираженні), тобто визначити на скільки одиниць зміниться величина результативного показника від кожного фактору.

Для аналізу скористаємося гіпотетично достовірними випадковими даними, які подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Ефективність притягнутих і розміщених коштів

Статті аналізу	Абсолютні показники, т.грн.			Темп приросту, %	
	2018	2019	2020	2018-2019	2019-2020
Притягнуті кошти	62354,0	71144,0	86871,4	14,09	22,10
Розміщені кошти	37062,5	42982,6	52393,3	15,97	21,89
Сальдо коштів	-25291,5	-28161,4	-34478,1	11,34	22,43
Процентні видатки	4508,11	6251,11	8268,23	38,66	32,26
Процентні доходи	12515,06	13985,52	17097,57	11,74	22,25
Процентний прибуток	8006,95	7734,41	8829,34	-3,40	14,15
Середній відсоток по притягнутим коштам, %	7,22	8,786	9,51	21,53	8,32
Середній відсоток по розміщеним коштам, %	33,76	32,53	32,63	-3,64	0,29

Джерело: розраховано за гіпотетично достовірними випадковими даними

Розрахунок проведемо за допомогою програми EXCEL. На рисунках 1 і 2 показані лінії тренду, що відбивають динаміку й зв'язок між аналізованими показниками.

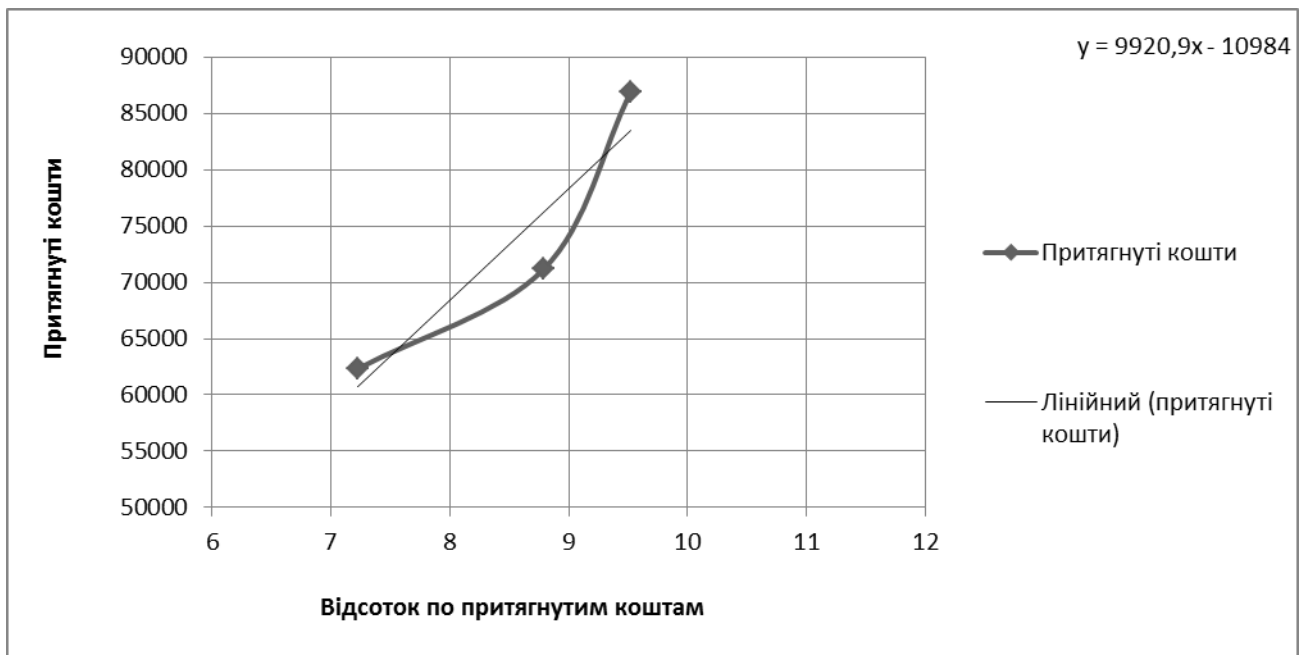

Рис. 1. Динаміка притягнутих коштів

Джерело: розраховано за гіпотетично достовірними випадковими даними

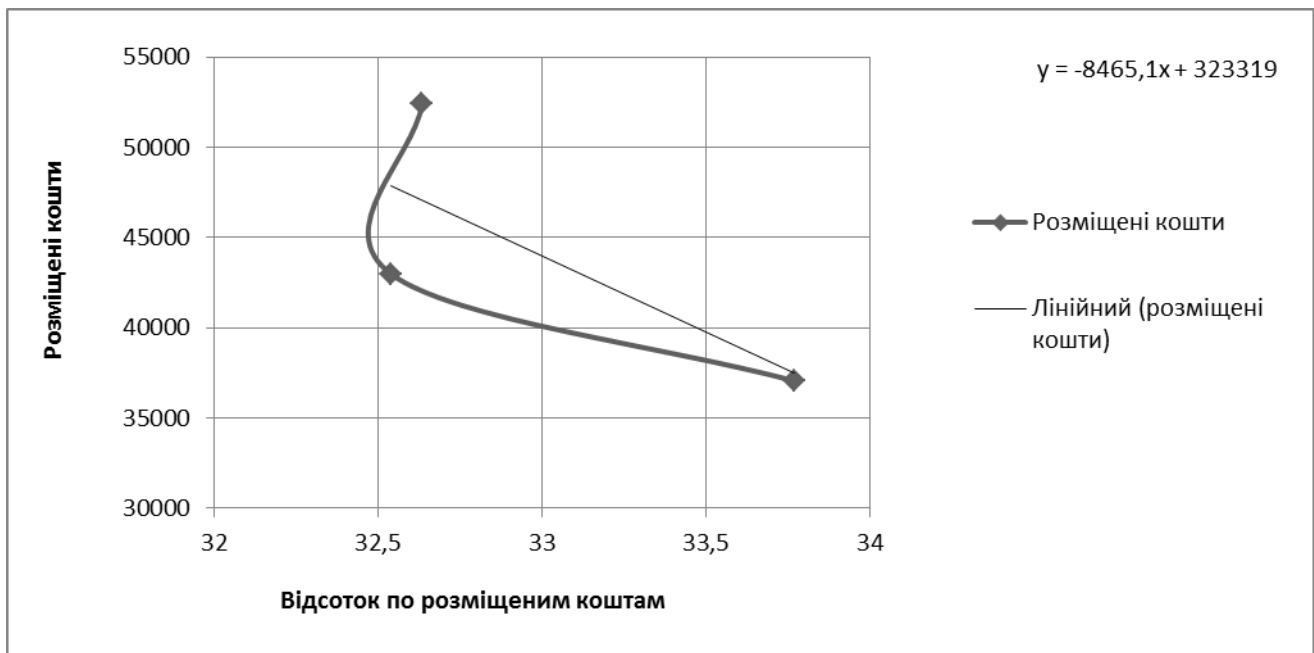

Рис. 2. Динаміка розміщених коштів

Джерело: розраховано за гіпотетично достовірними випадковими даними

Рівняння регресії описуються простими лінійними рівняннями:

$$v = -10984 + 9920,9x - \text{для притягнутих коштів}; \quad (1)$$

$$v = 323319 - 8465,1x - \text{для розміщених коштів}, \quad (2)$$

де v – обсяг коштів, т. грн.
 x – величина відповідно банківського й позичкового відсотків.

Дохід від розміщених коштів можна визначити як добуток об'єму коштів на рівень позичкового відсотка:

$$TR = y * x, \quad (3)$$

а з урахуванням рівняння регресії:

$$TR = (323319 - 8465,1x) * x/100 = 3233,19x - 84,651x^2. \quad (4)$$

Завданням кредитної політики є максимізація обсягу розміщених коштів, тобто для рішення поставленої проблеми необхідно знайти максимум функції TR . Для цього візьмемо похідну від функції й одержимо граничний дохід від розміщених коштів.

$$MR = TR' = 323319 - 2*8465,1x = 3233,19 - 169,302x. \quad (5)$$

Оптимальне значення ставки позичкового відсотка визначиться:

$$MR = 0$$

$$3233,19 - 169,302x = 0$$

$$x = 19,09\%.$$

Таким чином, при позичковому відсотку 19,09% банк розмістить максимальну кількість коштів.

Граничний розмір розміщених коштів обмежується максимальним розміром позикових коштів. Визначимо максимальний прогнозний обсяг кредитів.

Отримані дані мають приблизне значення, що пояснюється наближеністю побудованої математичної моделі й малою кількістю даних для розрахунку рівняння регресії.

Результати прогнозування відіб'ємо на рисунку 3.

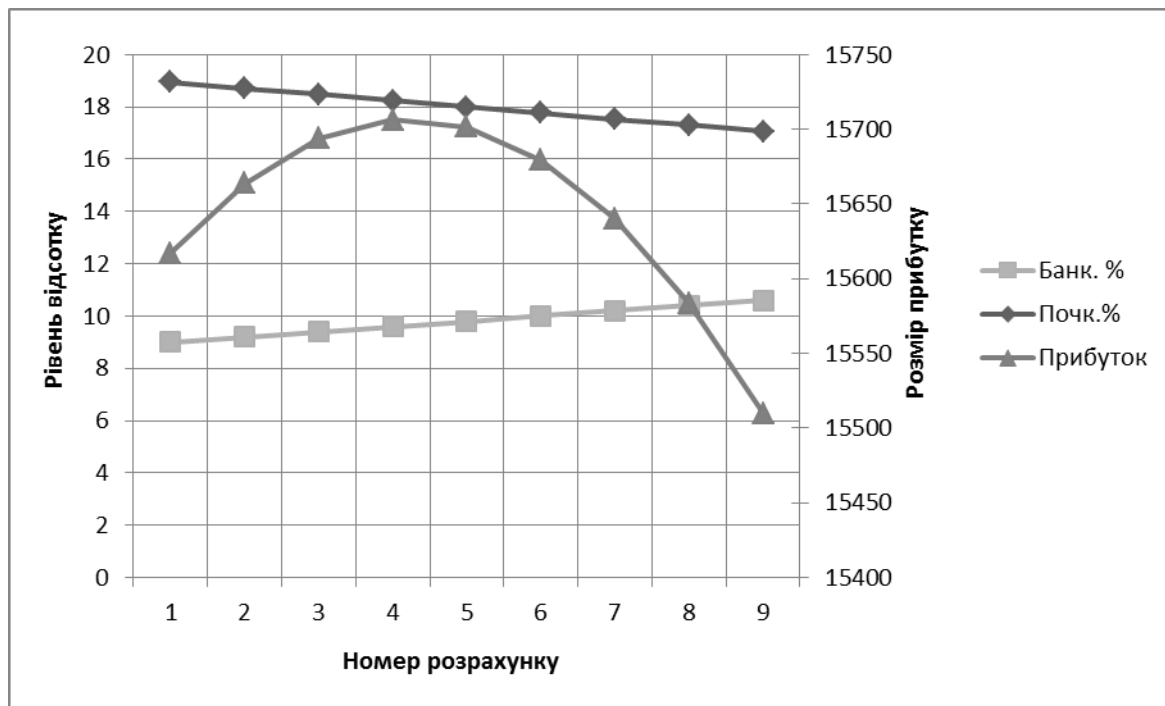

Рис. 3. Прогноз процентного прибутку комерційного банку

Джерело: розраховано за гіпотетично достовірними випадковими даними

Таким чином можна констатувати, що розроблена кредитно-депозитна політика є найбільш ефективною й забезпечує приріст процентного прибутку банку.

Висновки з проведеного дослідження. В умовах жорсткої банківської конкуренції все більше значення для удосконаленні роботи банків у напрямку кредитної політики мають методи математично-маркетингового дослідження усіх аспектів кредитування, тобто співробітництво зі спеціалізованими фірмами або створення власних аналітичних відділів.

Взагалі доцільно було б для кожного комерційного банку залучити до співробітництва як партнерів аналітично-маркетингову фірму та спеціалізовану страхову компанію.

В сучасних умовах без аналізу поточної кон'юнктури ринку й тенденцій змін на ньому, без уміння розраховувати математично обґрунтовану прибутковість проєктів реалізованих у вигляді кредитів, дати кваліфіковану консультацію неможливо як і очікувати беззбиткову кредитну діяльність.

Без сумніву, недооцінка банком значення сучасних методів математичного прогнозування не сприяє зростанню прибутку банку. Це не дозволяє багатьом банкам правильно оцінити ефективність своїх кредитних проєктів і тим самим забезпечити повернення позик і відсотків по ньому.

Зниження збитковості кредитної діяльності в значній мірі залежить від точного аналізу та математико-економічного обґрунтування кредитного проєкту, контролем за цільовим використанням кредиту з боку банківських фахівців.

Однак, у цей час у сфері банківського підприємництва працює велика кількість непідготовлених людей, це призвело до того що більшість із них не можуть кваліфіковано скласти математико-економічне обґрунтування проекту кредитування, точно розрахувати період його окупності, інші важливі характеристики. Часто математико-економічне обґрунтування не подається взагалі або ж несе недостовірну інформацію.

Без такого обґрунтування проекту кредитування або ефективно його складання неможливо, тому вкрай необхідно здійснити контроль за прогнозно-статистичним використанням коштів, вчасно вжити необхідних заходів по недопущенню збитків (мінімізації) та підвищенню рівня прибутку.

Перелік посилань

1. Васюренко О. В., Волохата К. О. Економічний аналіз діяльності комерційних банків. навч. посібник. К.: Знання, 2016. 464 с.
2. Мороз А. М. Банківські операції. К.: КНЕУ, 2015. 608 с.
3. Кузнецова Л. В. Роль банківського кредитування у фінансовому забезпеченні розвитку реального сектору економіки України. *Економічний простір*. 2008. №20/1. С. 107–115.
4. Ревенчук С. К. Гроші та кредит. К.: Знання, 2014. 382 с.
5. Солоділова К. В., Шафранова О. В. Сучасний стан кредитування в Україні. *Молодий вчений*. 2017. № 3(43). С. 844–847.
6. Жукова Н. К., Зражевська Н. В. Сучасний стан ринку банківських кредитів в Україні. *Економічний часопис*. XXI. 2011. № 5–6. С. 54–57.
7. Барановський О. І. Розвиток банківської системи України: монографія. Київ, Ін-т екон. та прогнозув., 2008. 584с.
8. Барановський О. І. Фінансові кризи: передумови, наслідки і шляхи запобігання: монографія. Київ. Нац. торг.-екон. ун-т, 2009. 754 с.
9. Сергєєва О. С., Тищенко М. О. Проблеми кредитної діяльності банківської системи України. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2017. № 3(08). С. 317–321.
10. Вітлінський В. В. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком. Київ: КНЕУ, 2016. 292 с.

References

1. Vasyurenko, O. V., Voloxata, K. O. (2016), The Economic analysis of activity of commercial banks [Ekonomichnyi analiz diialnosti komertsiinykh bankiv: navch. posib.], Knowledge, Kyiv, 464 p.
2. Moroz, A. M. (2015), Bank transactions [Bankivski operatsii], KNEU, Kyiv, 608 p.
3. Kuznecova, L. V. (2008), Role of the bank crediting in the financial providing of development real to the sector of economy of Ukraine [Rol bankivskoho kredytuvannia u finansovomu zabezpechenni rozvytku realnoho sektoru ekonomiky Ukrainy], *Economic space*, No 20/1, P. 107–115.
4. Revenchuk, S. K. (2014), Money and credit [Hroshi ta kredyt], Knowledge, Kyiv, 382 p.

5. Solodilova, K. V., Shafranova, O. V. (2017), Modern state of crediting in Ukraine [Suchasnyi stan kredytuvannia v Ukraini], *Young scientist*, No 3 (43), P. 844–847

6. Zhukova, H. K., Zrajevskaya, N. V. (2011), Modern market of bank credits condition in Ukraine [Suchasnyi stan rynku bankivskykh kredytiv v Ukraini], *Economic magazine*, No 5-6, P. 54–55.

7. Baranovsky, O. I. (2008), Development the banking system of Ukraine: monograph [Rozvytok bankivskoi systemy Ukrainy: monohrafiia], IEP, Kyiv, 584 p.

8. Baranovsky, O. I. (2009), Financial crises: pre-conditions, consequences and ways of prevention: monograph [Finansovi kryzy: peredumovy, naslidky i shliakhy zapobihannia: monohrafiia], NTEY, Kyiv, 754 p.

9. Sergeeva, O. S., Tishenko, M. O. (2017), Problems of credit activity of the banking system of Ukraine [Problemy kredytnoi diialnosti bankivskoi systemy Ukrainy], *East Europa: economy, business and management*, No 3(08), P. 317–321.

10. Vitlinskiy, V. V. (2016), Analysis, modeling and management of economic risk [Analiz, modeliuvannia ta upravlinnia ekonomichnym ryzykom], KNEY, Kyiv, 292 p.

РЕФЕРАТИ РЕФЕРАТЫ ABSTRACTS

УДК 336.71; JEL Classification: Q500

Прокопенко М.В. ЗАСТОСУВАННЯ ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНИХ МЕТОДІВ ПРОГНОЗУВАННЯ ЯК ШЛЯХ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ

Мета дослідження полягає у розробці заходів щодо вдосконалення кредитної діяльності комерційного банку за рахунок використання сучасних методів економіко – математичних досліджень та математичного прогнозування економічних процесів. **Методика дослідження.** Використано елементи структурного аналізу, економіко-математичну формалізацію, метод коефіцієнтів, регресійне моделювання та лінійне програмування (LP, англ. Linear Programming) – метод досягнення найліпшого результату (найбільший прибуток або найменші збитки) у математичній моделі чиї вимоги представлені через лінійні відношення. Лінійне програмування є особливим випадком математичного програмування (математичної оптимізації). Даний метод було використано з метою вирішення задачі оптимального розміру проценту банківського кредиту в рамках лінійного програмування з метою підвищення ефективності системи банківського кредитування. **Результати дослідження.** Пошук шляхів удосконалення кредитної діяльності банку в сучасних умовах слід починати з огляду минулого стану цієї проблеми. Загострення проблем у банківській діяльності виявилось в стрімкому зростанні обсягів прострочених кредитів великих банків. Перспективним напрямком удосконалення кредитно-депозитної політики є грамотне керування кредитною діяльністю. Основні вимоги, які повинні бути витримані – це обґрунтованість кредитної системи, тобто в будь-який момент повинна буди можливість розрахунку ймовірного прогнозу за допомогою сучасних математико-статистичних методів. При

формуванні кредитно-депозитної політики банк повинен урахувати основні напрямки вдосконалювання діяльності за рахунок програмних компонентів моделювання кредитної активності. Також обґрунтована можливість використання пакету задач лінійного програмування сумісно з пакетом Microsoft Excel з метою вирішення практичних задач визначення оптимальної величини ставки банківського кредиту. **Наукова новизна.** Наукова новизна отриманих результатів полягає у вирішенні ряду теоретичних та практичних проблем визначення величини ставки банківського кредиту, а саме: виявлені основні засади підвищення ефективності кредитної діяльності банку за рахунок використання сучасних математичних методів. Запропонована методика визначення величини ставки процента по кредиту за допомогою математичної моделі лінійного програмування реалізованої засобами Microsoft Excel (лінійне програмування). **Практичне значення отриманих результатів.** Запропоновані для впровадження результати дослідження можуть бути використані в кредитній діяльності банківської сфери національної економіки. Практичним ефектом є максимізація прибутку від раціонального визначення процента по кредиту.

Ключові слова: банк; кредит; ефективність кредитування; лінійне програмування; прогнозування; Microsoft Excel.

УДК 336.71; JEL Classification: Q500

Прокопенко Н.В. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЭКОНОМИКО-МАТЕМАТИЧЕСКИХ МЕТОДОВ ПРОГНОЗИРОВАНИЯ КАК ПУТЬ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СИСТЕМЫ БАНКОВСКОГО КРЕДИТОВАНИЯ

Цель исследования заключается в разработке мероприятий относительно совершенствования кредитной деятельности коммерческого банка за счет использования современных методов экономико-математических исследований и математического прогнозирования экономических процессов. **Методика исследования.** Используются элементы структурного анализа, экономико-математическая формализация, метод коэффициентов, регрессионное моделирование и линейное программирование (LP, англ. Linear Programming) – метод достижения наилучшего результата (наибольшая прибыль или наименьшие убытки) в математической модели, где требования представлены в виде линейных математических отношений. Линейное программирование является особым случаем математического программирования (математической оптимизации). Данный метод был использован с целью решения задачи оптимального размера процента банковского кредита в рамках линейного программирования с целью повышения эффективности системы банковского кредитования. **Результаты исследования.** Поиск путей усовершенствования кредитной деятельности банка в современных условиях следует начинать с обзора прошлого состояния этой проблемы. Обострение проблем в банковской деятельности проявилось в стремительном росте объемов просроченных кредитов крупных банков. Перспективным направлением усовершенствования

кредитно-депозитной политики является грамотное управление кредитной деятельностью. Основные требования, которые обязательны к исполнению - это обоснованность кредитной системы, то есть в любой момент должна быть возможность расчета вероятного прогноза с помощью современных математико-статистических методов. При формировании кредитно-депозитной политики банк должен учитывать основные направления усовершенствования деятельности за счет программных компонентов моделирования кредитной активности. Также обоснована возможность использования пакета задач линейного программирования совместно с пакетом Microsoft Excel с целью решения практических задач определения оптимальной величины ставки банковского кредита. **Научная новизна.** Научная новизна полученных результатов заключается в решении ряда теоретических и практических проблем определения величины ставки банковского кредита, а именно: выявлены основные принципы повышения эффективности кредитной деятельности банка за счет использования современных математических методов. Предложена методика определения величины ставки процента по кредиту с помощью математической модели линейного программирования реализованной средствами Microsoft Excel (линейное программирование). **Практическое значение полученных результатов.** Предложенные для внедрения результаты исследования могут быть использованы в кредитной деятельности банковской сферы национальной экономики. Практическим эффектом является максимизация прибыли от рационального определения процента по кредиту.

Ключевые слова: банк; кредит; эффективность кредитования; линейное программирование; прогнозирование; Microsoft Excel.

UDC 336.71; JEL Classification: Q500

Prokopenko M.V. USE OF ECONOMIC-MATHEMATICAL FORECASTING METHODS AS A WAY TO IMPROVE THE BANK LENDING SYSTEM

Purpose of the study is to develop measures to improve the lending activities of a commercial bank through the use of modern methods of economic, mathematical research and mathematical forecasting of economic processes. **Methodology of research.** The elements of structural analysis, economic and mathematical formalization, the method of coefficients, regression modeling and linear programming (LP, English Linear Programming) are used - a method for achieving the best result (the highest profit or the lowest losses) in a mathematical model, where the requirements are presented in the form of linear mathematical relations. Linear programming is a special case of mathematical programming (mathematical optimization). This method was used to solve the problem of the optimal size of the percentage of a bank loan in the framework of linear programming in order to improve the efficiency of the bank lending system. **Findings.** The search for ways to improve the bank's lending activities in modern conditions should begin with a review of the past state of this problem. The aggravation of problems in banking was

manifested in the rapid growth in the volume of overdue loans from large banks. A promising direction for improving the credit and deposit policy is the competent management of credit activities. The main requirements that must be met are the validity of the credit system, that is, at any time it should be possible to calculate a probable forecast using modern mathematical and statistical methods. When forming a credit and deposit policy, a bank must take into account the main directions of improving its activities through software components for modeling credit activity. The possibility of using a package of linear programming problems in conjunction with the Microsoft Excel package in order to solve practical problems of determining the optimal value of the bank loan rate has also been substantiated. **Originality.** The scientific novelty of the results obtained lies in solving a number of theoretical and practical problems of determining the value of the bank loan rate, namely: the basic principles of increasing the efficiency of the bank's lending activities through the use of modern mathematical methods are revealed. A method is proposed for determining the value of the interest rate on a loan using a mathematical model of linear programming implemented using Microsoft Excel (linear programming). **Practical value.** The research results proposed for implementation can be used in lending activities of the banking sector of the national economy. The practical effect is to maximize profits from the rational determination of the interest on the loan.

Key words: bank; credit; lending efficiency; linear programming; forecasting; Microsoft Excel.

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Прокопенко Микола Вікторович – Харківський національний автомобільно-дорожній університет, старший викладач кафедри економіки і підприємництва, м. Харків, Україна; e-mail: nvprokopenko@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4839-0154>. Моб. 050-633-76-28.

Прокопенко Николай Викторович – Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет, старший преподаватель кафедры экономики и предпринимательства, г. Харьков, Украина.

Prokopenko Nikolay – Kharkov National Automobile and Highway University, Senior Teacher at the Department of Economics and Entrepreneurship, Kharkiv, Ukraine.

МОДЕЛЮВАННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ ТРМ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Скачков О.М., канд. техн. наук

Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ»;

Скачкова І.А., канд. техн. наук, доцент

Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ»;

Калініна О.М., канд. екон. наук, доцент

Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ»

Постановка проблеми. Для промислових підприємств всіх форм власності, що здійснюють свою господарську діяльність на території України, актуальним на сьогодні є питання управління виробничою діяльністю. Якість продукції, що випускається підприємством та його конкурентоспроможність значною мірою залежить від організації експлуатації обладнання. Для того щоб повною мірою скористатися наявними можливостями обладнання, необхідно забезпечувати його постійну працездатність. Найбільший інтерес серед виробничих систем викликає концепція ощадливого виробництва, що дозволила багатьом компаніям вийти на світовий рівень. Одним з підходів ощадливого виробництва є система загального догляду за обладнанням, а саме Total Productive Maintenance (TPM).

TPM – це система загального виробничого обслуговування, спрямована на підтримку і поліпшення виробничого обладнання, з метою зниження операційних витрат організації. Необхідність забезпечення стійкості, ефективності і працездатності виробничих процесів і зниження витрат при всіляких збоях за рахунок поліпшення якості технічного обслуговування обладнання була і залишається однією з найважливіших проблем на промислових підприємствах. Таким чином, вивчення питань впровадження концепції загального догляду за обладнанням на підприємстві є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепцію ощадливе виробництво (lean manufacturing) розробив Таїті Оно у 1950-ті роки на японському підприємстві Тойота.

Значний внесок у розвиток ощадливого виробництва внесли такі зарубіжні автори і вчені як Таїті Оно, Масаакі Імаї, Сігео Сінго, Вумек Дж. П., Джонс Д.Т., Вейдер М., Теппинг Д., Данн Э. та інші.

Виходячи з розглянутих праць, можна відзначити, що ощадливе виробництво оформилося в окрему концепцію у 80-х роках 20 століття [1, 2, 3, 4]. Наразі представлено понад 50 книг з тематики ощадливого виробництва [5, 6, 7, 8, 9]. Найбільш популярною книгою є “Дао Toyota: 14 принципів менеджменту провідної компанії світу”.

Невирішені складові загальної проблеми. На сьогоднішній день концепція загального догляду за обладнанням є однією з основних концепцій поліпшення обслуговування обладнання, що постійно удосконалюється. Ряд підприємств України та світу, усвідомивши важливість і необхідність реалізації даної системи, вже приступили до впровадження її основних елементів, що дозволяють підвищити ефективність використання обладнання. Проте проблема моделювання бізнес-процесів впровадження концепції ТРМ на виробничих підприємствах України потребує детального розгляду.

Таким чином, представлена проблема моделювання бізнес-процесів впровадження на виробничому підприємстві концепції ТРМ вимагає комплексного підходу, здійснити який досить складно.

Формування цілей статті. Метою даної статті є розробка рекомендацій щодо моделювання бізнес-процесів впровадження концепції загального догляду за обладнанням на виробничому підприємстві, так як ефективність роботи підприємства залежить від ефективності роботи обладнання, як ключового елемента виробництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для будь-якого підприємства підвищення ефективності процесів виробництва є одним з основних джерел розвитку. В сучасних умовах господарювання виникла досить велика кількість концепцій оптимізації виробництва. Однією з них є концепція ощадливого виробництва. Одним з підходів ощадливого виробництва є концепція ТРМ, яка передбачає участь і спільну роботу всього персоналу підприємства: від операторів до керівництва компанії, у всіх структурних підрозділах і на всіх рівнях управління. Виходячи з цього особливої актуальності для України набуває проблема впровадження концепції ТРМ на виробничому підприємстві. Кожен виділений процес на підприємстві необхідно описати, щоб чітко уявляти порядок його здійснення і можливості оптимізації.

Діяльність щодо опису процесу можна розділити на дві частини. До першої частини відноситься розробка процесу у вигляді функціонального блоку, який перетворює входи на виходи при наявності необхідних ресурсів за умов управління. В опис процесу включається інформація про вхідні та вихідні дані, комплекти документів, що описують процес в цілому, ресурси, необхідні для виконання процесу, показники якості. До другої частини відноситься визначення послідовності дій всередині процесу, тобто опис його структури. Вибір того чи іншого підходу для опису є завданням розробників процесу і залежить від багатьох факторів (наприклад, культури організації, прийнятої системи інформування, чисельності організації і т.д.)

Для найбільш детального і повного опису процесу розробки і впровадження концепції ТРМ на виробничому підприємстві можна розробити модель даного процесу на ЕОМ з використанням методології IDEF0 в програмі AllFusion Process Modeler [10]. Модель в нотації IDEF0 є сукупністю ієрархічно впорядкованих і взаємозв'язаних діаграм. Особливістю IDEF0 є її акцент на ієрархічне представлення об'єктів, що значно полегшує розуміння предметної області. В IDEF0 розглядаються логічні зв'язки між роботами.

Кожен процес являє собою певний набір дій, які ведуть до результату. Процес «Впровадження концепції ТРМ на машинобудівному підприємстві» представлено одним з методів опису за допомогою паспорта процесу, який показано в табл.1.

Таблиця 1

Паспорт процесу «Впровадження концепції ТРМ на машинобудівному підприємстві»

Назва	Зміст
1 Назва процесу	«Впровадження концепції ТРМ на машинобудівному підприємстві»
2 Код процесу	ПВ 9.1
3 Мета процесу	Забезпечити удосконалення виробничої діяльності підприємства завдяки впровадженню концепції ТРМ
4 Власник процесу	Головний механік
5 Входи процесу	Дані про поломки і відмови обладнання. Заявки на обладнання, що вийшло з ладу
6 Постачальники процесу	Відділ маркетингу. Конструкторський відділ. Служба сервісного обслуговування. Виробничі підрозділи.
7 Виходи процесу	Діагностичні листи працездатності обладнання. Методика «ТРМ». Обслуговане, відремонтоване обладнання.
8 Споживачі процесу	Цехові підрозділи підприємства
9 Керуючий вплив	Керівництво і політика в області якості. ДСТУ ISO 9001-2016. Плани підприємства. Законодавча і нормативна база.
10 Ресурси процесу	Виробничий персонал. Управлінський персонал.
11 Оціночні показники	Загальна ефективність обладнання, ОЕЕ, % Ефективність планового ремонту, Епр, %
12 Критерії оціночних показників	Показник загальної ефективності обладнання, $OEE \geq 85\%$ Показник ефективності планового ремонту повинен бути $\geq 70\%$
13 Методи вимірювання	Порівняльні та арифметичні методи

Джерело: авторська розробка

Алгоритм дій процесу «Впровадження концепції ТРМ на машинобудівному підприємстві» буде наступним:

1. Розробка та актуалізація довгострокової стратегії розвитку ТРМ;
 2. Затвердження переліку обладнання для впровадження ТРМ на рік.
- Розробка річного плану впровадження ТРМ;
3. Проведення підготовчого періоду проведення робіт з впровадження ТРМ;
 4. Виконання I кроку ТРМ «Приведення обладнання до первісного стану»;
 5. Аудит впровадження I етапу ТРМ;
 - 6 Виконання II кроку ТРМ «Впровадження поліпшень»;
 7. Аудит впровадження II етапу ТРМ;
 8. Виконання III кроку ТРМ «Розробка стандартів ТРМ»;
 9. Аудит впровадження III кроку ТРМ;

10. Виконання IV кроку ТРМ «Навчання операторів роботі відповідно до нормативно-технічною документацією ТРМ»;
11. Аудит впровадження IV кроку ТРМ»;
12. Вимірювання і аналіз ОЕО досягнутих результатів»;
13. Аудит роботи групи по впровадженню методики ТРМ»;
14. Розміщення на обладнанні спеціального знака «ТРМ»»;
15. Підтримка на досягнутому рівні результатів впровадження методики ТРМ.

Було побудовано діаграму IDEF0 процесу «Впровадження концепції ТРМ на машинобудівному підприємстві», яку представлена на рис 1.

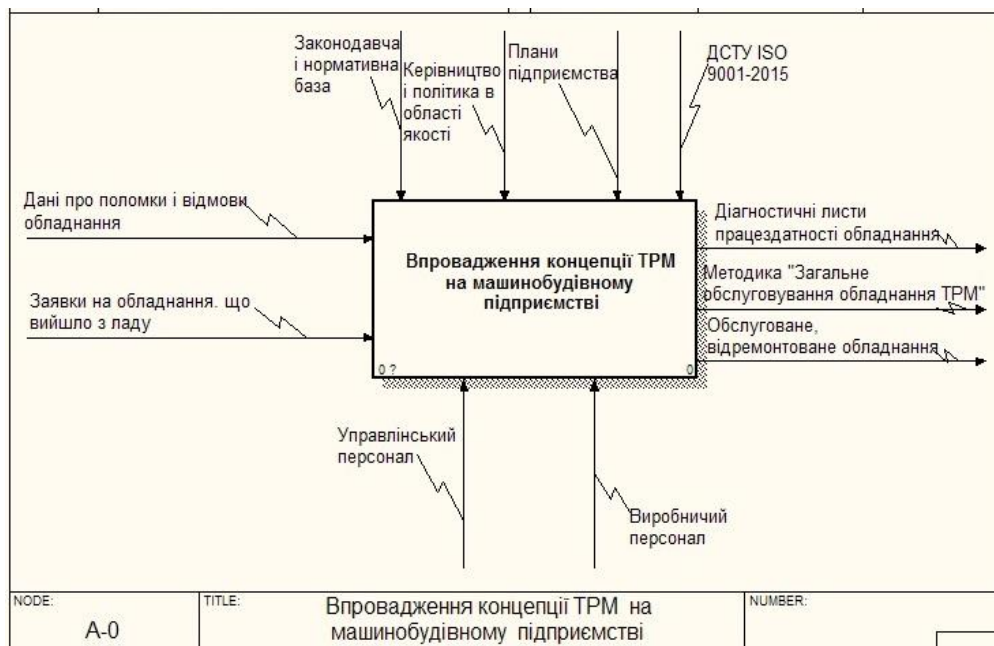

Рис. 1. Модель «Впровадження концепції ТРМ на машинобудівному підприємстві»

Джерело: авторська розробка

Методологія IDEF0 функціональної моделі відображає структуру і функції системи, а також потоки інформації і матеріальних об'єктів, що зв'язують ці функції. Декомпозиція процесу «Впровадження концепції ТРМ на машинобудівному підприємстві» складається з наступних етапів: створити систему планово-попереджувальних робіт, відпрацювати акти на нове обладнання, організувати робоче місце, що представлено на рис. 2.

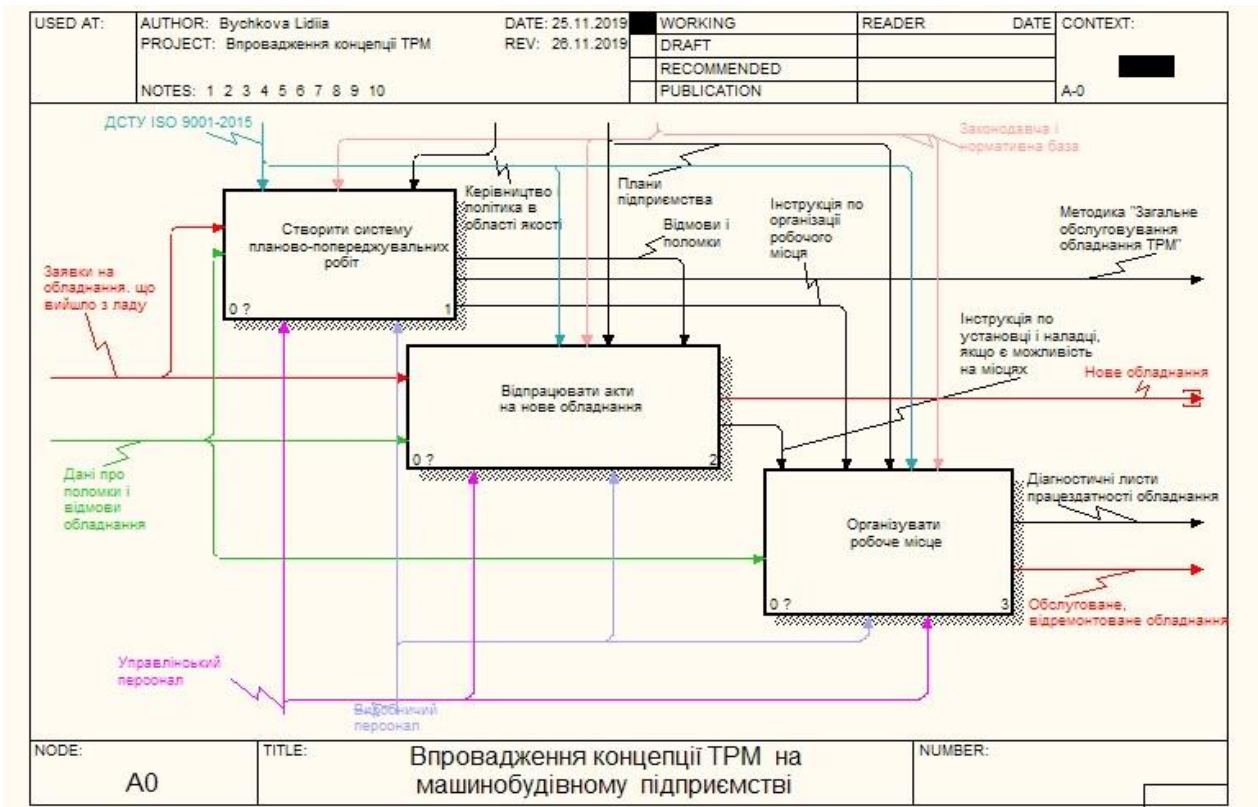

Рис. 2. Діаграма декомпозиції процесу «Впровадження концепції TPM на машинобудівному підприємстві»

Джерело: авторська розробка

Процес «Створити систему планово-попереджувальних робіт» складається з наступних етапів: навчити персонал самостійному обслуговуванню обладнання, провести самостійне обслуговування співробітниками відповідно до розробленого плану, перевірити обладнання на дефекти після проведення самостійного обслуговування.

Процес «Відпрацювати акти на нове обладнання» складається з наступних етапів: зібрати інформацію щодо відмов і зробити аналіз актів рекламаций, розробити план щодо вирішення проблем, надіслати акти рекламаций постачальнику на задоволення рекламаций.

Процес «Організувати робоче місце» складається з наступних етапів: виділити і поставити основні завдання щодо організації, виконати дії щодо організації впровадження TPM.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, моделювання бізнес-процесів впровадження на виробничому підприємстві концепції TPM є досить важливою складовою підвищення ефективності діяльності підприємства взагалі, бо послідовне і ретельно продумане впровадження системи дозволить реалізувати весь потенціал о обладнання та значно підвищити ефективність його роботи, так як ідеально працююче обладнання, яке ремонтується ще до того, як зламалося, економить час, знижує собівартість і мотивує робітників.

Вже через рік після впровадження загального догляду за обладнанням виробниче підприємство досягає наступних результатів, а саме: підвищення якості продукції на 20-25%; скорочення скарг від споживачів; зменшення витрат на технічне обслуговування верстатів на 10-50%; збільшення продуктивності обладнання; скорочення позапланового ремонту; зменшення часу простою; збільшення потужностей заводу; зниження собівартості виробництва; повна ліквідація дефектів, пов'язаних з обладнанням; зростання задоволеності роботою у співробітників; збільшення окупності інвестицій; зменшення запасів продукції на складах; зниження аварійності на виробництві.

Подальшим етапом дослідження повинно стати реалізація моделі бізнес-процесу «Впровадження концепції ТРМ на машинобудівному підприємстві» за допомогою інформаційних технологій управління проектною діяльністю підприємств.

Перелік посилань

1. Zhang, L. Kanban-controlled exponential production lines: analysis and design. *Journal of Manufacturing Technology Management*. 2013. Vol. 24. No 3. P. 358–383.
2. Womack, J. P., Jones, D. T., Roos, D. The Machine that changed the World: The Story of Lean Production. New York: Harper Collins, 1990. 323 p.
3. Andel, T. Lean & Six Sigma Traps to Avoid. *Material Handling Management*. 2007. Vol.62. No 3. P. 23–28.
4. Andersson, R., Eriksson, H., Torstensson, H., Similarities and differences between TQM, six sigma and lean. *The TQM Magazine*. 2006. Vol. 18. No 3. P. 282–296.
5. Gupta, S., Sharma, M. and Vijaya, S. Lean services: a systematic review. *International Journal of Productivity and Performance Management*. 2016. Vol. 65. No 8, P. 1025–1056.
6. Liker, J. K. Hoseus, M. Toyota culture : the heart and soul of the Toyota way. McGraw-Hill, New York, 2008. 562 p.
7. Atkinson, P. Lean is a cultural issue. *Management Services*. 2010. Vol. 54. P. 35–44
8. Омеляненко Т. В., Щербина О. В., Барабась Д. О., Вакуленко А. В. Ощадливе виробництво: концепція, інструменти, досвід : наук.-практ. вид. К.: КНЕУ, 2009. 157 с.
9. Мироненко М. А. Менеджмент ощадливого виробництва: навч. посібник. Дніпропетровськ: Пороги, 2015. 512 с.
10. Kim, S.-H., Jang, K.-J. Designing performance analysis and IDEF0 for enterprise modeling in BPR. *International Journal of Production Economics*. 2002. Vol. 76. P. 121–133.

References

1. Zhang, L. (2013), Kanban-controlled exponential production lines: analysis and design. *Journal of Manufacturing Technology Management*, Vol. 24, No 3, P. 358–383.

2. Womack, J. P., Jones, D. T., Roos, D. (1990), *The Machine that changed the World: The Story of Lean Production*, New York: Harper Collins, 323 p.
3. Andel, T. (2007), *Lean & Six Sigma Traps to Avoid. Material Handling Management*, Vol. 62, No 3, P. 23–28.
4. Andersson, R., Eriksson, H., Torstensson, H. (2006), Similarities and differences between TQM, six sigma and lean. *The TQM Magazine*, Vol. 18, No 3, P. 282–296.
5. Gupta, S., Sharma, M., Vijaya, S. (2016), Lean services: a systematic review. *International Journal of Productivity and Performance Management*, Vol. 65. No 8, P. 1025–1056.
6. Liker, J. K., Hoseus, M. (2008), *Toyota culture : the heart and soul of the Toyota way*, McGraw-Hill, New York, 562 p.
7. Atkinson, P. (2010), Lean is a cultural issue. *Management Services*, Vol. 54, P. 35–44.
8. Omelyanenko, T. V., Scherbina, O. V., Barabas, D. O., Vakulenko, A. V. (2009), *Lean production: concept, tools, experience: scientific publication* [Осхадливе виробництво: концепсія, інструменти, досвід : наук.-практ. вид.], KNEU, Kyiv, 157 p.
9. Mironenko, M. A. (2015), *Management of lean production: textbook* [Менеджмент осхадливого виробництва: навч. посіб.], Porogi, Dnipropetrovsk, 512 p.
10. Kim, S.-H., Jang, K.-J. (2002), Designing performance analysis and IDEF0 for enterprise modeling in BPR. *International Journal of Production Economics*, Vol. 76, P. 121–133.

РЕФЕРАТИ РЕФЕРАТЫ ABSTRACTS

УДК 658.18; JEL Classification: M21

Скачков О.М., Скачкова І.А., Калініна О.М. МОДЕЛЮВАННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ ТРМ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Мета дослідження полягає в розробці рекомендацій щодо моделювання бізнес-процесів впровадження концепції загального догляду за обладнанням на виробничому підприємстві, так як ефективність роботи підприємства залежить від ефективності роботи обладнання, як ключового елемента виробництва. *Методика дослідження.* Для досягнення поставленої мети у науковій роботі були використані такі загальнонаукові та спеціальні методи і прийоми дослідження: методи узагальнення та абстрагування; методологія “ощадливого виробництва”, методики візуалізації бізнес-процесів, методи моделювання бізнес-процесів за допомогою AllFusion Process Modeler. *Результати дослідження.* У статті проведений аналіз наукової літератури щодо особливостей методики «ощадливого виробництва». Досліджено особливості концепції загального догляду за обладнанням (Total Productive Maintenance). Проведено моделювання бізнес-процесів впровадження на виробничому

підприємстві концепції ТРМ. Кожен виділений процес на підприємстві необхідно описати, щоб чітко уявляти порядок його здійснення і можливості оптимізації. Для найбільш детального і повного опису процесу розробки і впровадження концепції ТРМ на виробничому підприємстві було розроблено модель даного процесу на ЕОМ з використанням методології IDEF0 в програмі AllFusion Process Modeler. Процес «Впровадження концепції ТРМ на машинобудівному підприємстві» представлено одним з методів опису за допомогою паспорта процесу. Розроблено детальний алгоритм дій розглянутого процесу. Декомпозиція процесу «Впровадження концепції ТРМ на машинобудівному підприємстві» складається з наступних етапів: створити систему планово-попереджувальних робіт, відпрацювати акти на нове обладнання, організувати робоче місце. Моделювання бізнес-процесів впровадження концепції ТРМ є досить важливим, бо послідовне і ретельно продумане впровадження системи дозволить реалізувати весь потенціал обладнання та значно підвищити ефективність його роботи, так як ідеально працююче обладнання, яке ремонтується ще до того, як зламалося, економить час, знижує собівартість і мотивує робітників. **Наукова новизна.** З метою підвищення ефективності виробничої діяльності машинобудівного підприємства запропоновано моделювання процесу впровадження концепції загального догляду за обладнанням на ЕОМ з використанням методології IDEF0 в програмі AllFusion Process Modeler. **Практичне значення отриманих результатів** полягає у тому, що впровадження концепції ТРМ на виробничому підприємстві значно полегшиться за допомогою запропонованої моделі та дозволить вже через рік підвищити якість продукції на 20-25%; скоротити скарги від споживачів; зменшити витрати на технічне обслуговування верстатів на 10-50%; збільшити продуктивність обладнання; скоротити позаплановий ремонт; зменшити час простою; збільшити потужності заводу; знизити собівартість виробництва; зменшити запаси продукції на складах; знизити аварійність на виробництві.

Ключові слова: ощадливе виробництво; концепція загального догляду за обладнанням; паспорт процесу; бізнес-процеси; моделювання; візуалізація; ефективність.

УДК 658.18; JEL Classification: M21

Скачков А.Н., Скачкова И.А., Калинина А.М. МОДЕЛИРОВАНИЕ БИЗНЕС-ПРОЦЕССОВ ВНЕДРЕНИЯ КОНЦЕПЦИИ ТРМ НА ПРЕДПРИЯТИИ

Цель исследования заключается в разработке рекомендаций по моделированию бизнес-процессов внедрения концепции всеобщего ухода за оборудованием на производственном предприятии, так как эффективность работы предприятия зависит от эффективности работы оборудования, как ключевого элемента производства. **Методика исследования.** Для достижения поставленной цели в научной работе были использованы такие общенаучные и специальные методы и приемы исследования: методы обобщения и

абстрагирования; методология "бережливого производства", методики визуализации бизнес-процессов, методы моделирования бизнес-процессов с помощью AllFusion Process Modeler. **Результаты исследования.** В статье проведен анализ научной литературы об особенностях методики «бережливого производства». Исследованы особенности концепции всеобщего ухода за оборудованием (Total Productive Maintenance). Проведено моделирование бизнес-процессов внедрения на производственном предприятии концепции ТРМ. Каждый выделенный процесс на предприятии необходимо описать, чтобы четко представлять порядок его осуществления и возможности оптимизации. Для наиболее детального и полного описания процесса разработки и внедрения концепции ТРМ на производственном предприятии была разработана модель данного процесса на ЭВМ с использованием методологии IDEF0 в программном продукте AllFusion Process Modeler. Процесс «Внедрение концепции ТРМ на машиностроительном предприятии» представлен одним из методов описания с помощью паспорта процесса. Разработан детальный алгоритм действий рассматриваемого процесса. Декомпозиция процесса «Внедрение концепции ТРМ на машиностроительном предприятии» состоит из следующих этапов: создание системы планово-предупредительных работ, отработка актов на новое оборудование, организация рабочего места. Моделирование бизнес-процессов внедрения концепции ТРМ является весьма важным, так как последовательное и тщательно продуманное внедрение системы позволит реализовать весь потенциал оборудования и значительно повысить эффективность его работы, так как идеально работающее оборудование, которое ремонтируется еще до того, как сломалось, экономит время, снижает себестоимость и мотивирует работников. **Научная новизна.** С целью повышения эффективности производственной деятельности машиностроительного предприятия предложено моделирование процесса внедрения концепции общего ухода за оборудованием на ЭВМ с использованием методологии IDEF0 в программе AllFusion Process Modeler. **Практическое значение полученных результатов** заключается в том что внедрение концепции ТРМ на производственном предприятии станет значительно легче с помощью предложенной модели и позволит уже через год повысить качество продукции на 20-25%; сократить жалобы от потребителей; уменьшить расходы на техническое обслуживание станков на 10-50%; увеличить производительность оборудования; сократить внеплановый ремонт; уменьшить время простоя; увеличить мощности завода; снизить себестоимость производства; уменьшить запасы продукции на складах; снизить аварийность на производстве.

Ключевые слова: бережливое производство; концепция всеобщего ухода за оборудованием; паспорт процесса; бизнес-процессы; моделирование; визуализация; эффективность.

UDC 658.18; JEL Classification: M21

Skachkov O., Skachkova I., Kalinina O. SIMULATION OF BUSINESS PROCESSES FOR TPM CONCEPT IMPLEMENTATION AT THE ENTERPRISE

The purpose is to develop recommendations for modeling business processes for the implementation of the concept of total productive maintenance at the production plant, as the efficiency of the enterprise depends on the efficiency of equipment as a key element of production. *Methodology of research*. To achieve this aim in scientific work the following general scientific and special methods and techniques of research were used: methods of generalization and abstraction; "lean production" methodology, business process visualization techniques, business process modeling methods using AllFusion Process Modeler. *Findings*. The article analyzes the scientific papers on the peculiarities of the method of "lean production". The peculiarities of the concept of total productive maintenance (TPM) are studied. Modeling of business processes of introduction of the TPM concept at the production enterprise is carried out. Each selected process in the enterprise must be described in order to clearly understand the order of its implementation and the possibility of optimization. For the most detailed and complete description of the process of development and implementation of the concept of TPM at the manufacturing plant, a model of this process was developed on a computer using the IDEF0 methodology in the program AllFusion Process Modeler. The process of "Implementation of the concept of TRM at the machine-building enterprise" is represented by one of the methods of description with the help of the process passport. A detailed algorithm of actions of the considered process is developed. The decomposition of the process "Implementation of the concept of TRM at the machine-building enterprise" consists of the following stages: to create a system of planned and preventive works, to work out acts for new equipment, to organize a workplace. Modeling of business processes of TPM concept implementation is very important, because consistent and carefully thought-out implementation of the system will realize the full potential of the equipment and significantly increase its efficiency, as perfectly working equipment, which is repaired before it breaks, saves time, reduces cost and motivates workers. *Originality*. In order to increase the efficiency of production activities of the machine-building enterprise, modeling of the process of implementation of the concept of general care of computer equipment using the IDEF0 methodology in the AllFusion Process Modeler program is proposed. *Practical value* is that the implementation of the TPM concept at the production plant will be greatly facilitated by the proposed model and will increase the quality of products by 20-25% in a year; reduce consumer complaints; reduce the cost of maintenance of machines by 10-50%; increase equipment productivity; reduce unscheduled repairs; reduce downtime; increase plant capacity; reduce production costs; reduce stocks of products in warehouses; reduce accidents at work.

Key words: lean production; concept of total productive maintenance; process passport; business processes; modeling; visualization; efficiency.

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Скачков Олександр Миколайович – кандидат технічних наук, Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ», доцент кафедри економіки та маркетингу, м. Харків, Україна; e-mail: o.skachkov@khai.edu.

Скачков Александр Николаевич – кандидат технических наук, доцент, Национальный аэрокосмический университет им. Н.Е. Жуковского «ХАИ», доцент кафедры менеджмента, г. Харьков, Украина.

Skachkov Oleksandr – Candidate of Sciences (Engineering), National Aerospace University – Kharkiv Aviation Institute (KhAI), Associate Professor at the Department of Economics and Marketing, Kharkiv, Ukraine.

Скачкова Ірина Анатоліївна – кандидат технічних наук, доцент, Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ», доцент кафедри менеджменту, м. Харків, Україна; e-mail: i.skachkova@khai.edu.

Скачкова Ирина Анатольевна – кандидат технических наук, доцент, Национальный аэрокосмический университет им. Н.Е. Жуковского «ХАИ», доцент кафедры менеджмента, г. Харьков, Украина

Skachkova Iryna – Candidate of Sciences (Engineering), Associate Professor, National Aerospace University – Kharkiv Aviation Institute (KhAI), Associate Professor at the Department of Management, Kharkiv, Ukraine.

Калініна Ольга Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ», доцент кафедри менеджменту, м. Харків, Україна; e-mail: o.kalinina@khai.edu.

Калинина Ольга Николаевна – кандидат экономических наук, доцент, Национальный аэрокосмический университет им. Н.Е. Жуковского «ХАИ», доцент кафедры менеджмента, г. Харьков, Украина.

Kalinina Olha – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, National Aerospace University – Kharkiv Aviation Institute (KhAI), Associate Professor at the Department of Management, Kharkiv, Ukraine.

АНАЛІЗ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Поясник Г.В., канд. техн. наук, доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Постановка проблеми. Сучасні умови, обумовлені пандемією, ставлять підприємницьку діяльність в жорсткі рамки, де питання вижити виходить на перше місце, що потребує кардинальних рішень в забезпеченні для підприємства конкурентоспроможного функціонування та подальшого розвитку. Все це можливо завдяки наявності інвестиційних ресурсів та цілеспрямованому їх використанню з урахуванням інвестиційної привабливості.

Більшість випадків щодо привабливості вітчизняних підприємств, особливо в умовах пандемії, для інвесторів не є сприятливими через низький рівень конкурентоспроможності на ринках, як на зовнішньому, так і на внутрішньому. Така ситуація має сформулювати вектор пошуку адекватних рішень щодо оцінювання інвестиційної привабливості для вітчизняних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні етапи дослідження в сфері економіки, а, насамперед, в аналізі методичних підходів щодо оцінки інвестиційної привабливості розглядалися в наукових працях багатьох як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, зокрема І.О. Бланк [1], О.М. Ястремська [2], В.М. Ходаківський, М.П. Поліщук [3], О.В. Ситник [4], В.М. Гриньова [5], З. Боди [6], В. Шарп [7] та ін.

Незважаючи на те, що існує безліч наукових праць з напрямку оцінки інвестиційної привабливості підприємств, однак, все ж таки не має єдиної точки зору щодо методичних підходів у вирішенні даної проблеми, а отже виникає необхідність у подальшому дослідженні цього питання.

Невирішені складові загальної проблеми. В багатьох дослідженнях в області оцінювання інвестиційної привабливості підприємств та аналізу існуючих методичних підходів щодо вирішення проблеми приділено багато уваги оцінці фінансового стану майбутнього об'єкту інвестування, однак ще залишається багато питань щодо вибору найбільш об'єктивного методичного підходу в сучасних умовах з урахуванням специфіки галузі.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розгляд та аналіз існуючих методичних підходів до оцінювання інвестиційної привабливості підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Будь-яка діяльність у сфері економіки майже кожним суб'єктом господарської діяльності тим чи іншим чином пов'язана з інвестиційною діяльністю, яка потребує капіталовкладень у створення нових і розвиток діючих основних фондів і виробництв, у матеріальні й нематеріальні активи.

Сучасний економічний розвиток України вимагає вирішення таких питань, як активізація інвестиційних процесів задля підвищення рівня країни на міжнародній арені, а отже в пріоритеті існує необхідність розробки заходів щодо стимулювання інвестиційної діяльності та створення сприятливого інвестиційного середовища.

Але, коли підприємству не вистачає власних коштів, воно використовує застаріле обладнання та технології, що ніяк не може сприяти економічному зростанню, необхідно гостро ставити питання щодо залучення інвестицій. Нинішні умови пандемії вкрай гостро виставляють умови в жорсткій конкуренції за інвестиційні ресурси, а таким чином перед інвестором стоїть питання в прийнятті рішення щодо вкладання коштів в суб'єкт господарювання для забезпечення їх раціонального використання та отримання доходу у майбутньому. Відтак, постає питання актуальності дослідження існуючих методичних підходів до оцінки інвестиційної привабливості підприємства.

Непередбачувана в сучасних умовах ринкова ситуація постійно вимагає безперервної появи нових ідей. А цьому може посприяти інвестиційна привабливість підприємства, де в основу процесу прийняття управлінського рішення покладена оцінка його можливостей на даному етапі розвитку.

Оцінка інвестиційної привабливості підприємства є досить складним завданням, яке потребує комплексного проблемно-орієнтованого підходу щодо його вирішення, який повинен базуватися як на аналізі поточного фінансового стану підприємства, так і на виявленні перспектив його розвитку [8].

У Положенні «Про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації» передбачено, що дана методика оцінює інвестиційну привабливість підприємства враховуючи коефіцієнти фінансового стану, з подальшим визначенням рейтингу інвестиційної привабливості. Ця методика, в силу її застосування, потребує формування рейтингової системи оцінки інвестиційної привабливості підприємства [9].

Наведена методика нескладна в застосуванні для підприємств різних форм власності, навіть не дивлячись на те, що процес аналізу показує невідповідність розрахованих показників до нормативних значень і вона не задовольняє повною мірою потреби інвесторів в неупередженій, об'єктивній і достатній інформації для прийняття інвестиційних рішень.

Дослідження методів оцінки інвестиційної привабливості шляхом аналізу фінансового стану підприємства є найбільш пріоритетним у більшості наукових діячів, що направляє капіталовкладення інвестора в заздалегідь визначену країну, область чи регіон. У даній ситуації питання вибору підприємства з максимальними можливостями в сприятливому фінансовому стані залишається пріоритетним.

Деякі методики в основному беруть до уваги те, що нефінансові показники і аналіз нематеріальних активів прямо і гостро впливають на інвестиційну привабливість підприємства. Існує цілий ряд переваг нефінансових показників в даній проблемі, але незважаючи на це численні дослідження виявили їх істотні недоліки.

Є випадки, в яких не проглядається чітка причина зв'язку між нефінансовим показником і передбачуваним результатом від його впровадження. Така ситуація призводить до неправильної оцінки інвестиційної привабливості підприємства, і крім того, нефінансові показники не завжди відрізняються достовірністю [4].

Досить-таки поширеним є процес капіталовкладень в збиткове підприємство, з застарілими основними фондами, обладнанням і технологіями, причиною чого є перспективність ринку, бренд підприємства, його соціальна, екологічна та суспільна значущість, імідж і т.п. [10].

Правильний вибір з економічним обґрунтуванням оцінки інвестиційної привабливості передбачає використання таких методів як розрахунок терміну окупності та індексу рентабельності, визначення чистого приведеного доходу, внутрішньої норми рентабельності, а також середньозваженого терміну життєвого циклу інвестиційного проекту. Основою цих методів є порівняння обсягів передбачуваних інвестицій і майбутніх грошових надходжень. Розрахунок терміну окупності та індексу рентабельності можуть базуватися як на обліковій величині грошових надходжень, так і на дисконтованих доходах з урахуванням часової компоненти грошових потоків [11].

Ці методи є досить-таки точними, про що свідчить простота в розрахунках, де можливо досить швидко визначити економічну ефективність інвестиційних вкладень, вибрати найбільш перспективний варіант з розглянутих. Деякі наукові діячі при аналізі інвестиційної привабливості пропонують використовувати інтегральну методика, яка полягає в аналізі фінансового стану об'єкта інвестування. Інтегральна методика також дозволяє визначити частку розмаху варіаційної безлічі, проранжувати значення в межах кожного показника, а також розрахувати інтегральний показник інвестиційної привабливості.

В табл. 1 наведено аналіз основних підходів до оцінки інвестиційної привабливості підприємств.

Аналіз основних підходів до оцінки інвестиційної привабливості підприємств

Методичний підхід	Сутність підходу	Переваги	Недоліки
Інтегральна оцінка інвестиційної привабливості	Проводиться за такими етапами: оцінка фінансового стану; визначення вагомості показників на основі експертних оцінок; визначення розмаху варіаційної множини; визначення ранжованого значення за кожним показником; розрахунок інтегрального показника.	Всебічна оцінка інвестиційної привабливості підприємства	Складність у порівнянні багатьох різноспрямованих показників; потребує значної інформаційної бази
Метод рейтингової оцінки	Оцінка фінансового стану підприємства за наступними показниками: ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості, ділової активності, неплатоспроможності, ймовірності банкрутства.	Простота та зрозумілість у використанні, не потребує залучення експертів.	Складність вибору еталону для порівняння
Метод експертних оцінок	<p>Передбачає наступні етапи:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Визначення експертами вагомості показників; - Аналіз показників в динаміці; - Визначається інвестиційна привабливість підприємства. 	Можливість адаптації показників і факторів під потреби інвесторів; поглиблений аналіз певних галузей економіки.	Складність залучення незалежних експертів з високим рівнем їх професіоналізму; суб'єктивний характер отриманих результатів; залежність результатів від кваліфікації експертів
Метод порівнянь	Передбачає оцінку складових інвестиційного процесу: порівняння об'єктів інвестування, інвесторів та чинників інвестиційної привабливості.	Простота та у застосуванні та інтерпретації	Залежить від наявності активно функціонуючого ринку об'єктів-аналогів; залежність від стабільності ринку
Матричний метод	Передбачає поєднання оцінки впливу фінансово-економічних чинників та маркетингових показників діяльності підприємства.	Об'єктивна оцінка фінансової ситуації та потенційних можливостей підприємства	Дані про поточний стан підприємства не завжди можна екстраполювати в майбутнє
Диференційований метод	Передбачає обґрунтування рівня інвестиційної привабливості та положення підприємства на ринку.	Можливість визначення точки інвестиційної привабливості	Лише констатує факт інвестиційної привабливості, не враховує вплив вагомості кожного параметра результати оцінки

Джерело: складено за даними [1-11].

Для прийняття обґрунтованих управлінських рішень на підприємствах дорожньо-будівельної галузі оцінку фінансового стану потрібно доповнити аналізом наявного потенціалу, що враховує використання на підприємствах вторинних ресурсів та отримання завдяки цьому екологічного ефекту. Прикладом вищенаведеного може бути відпрацьовані формувальні суміші, які можна використовувати в дорожньому будівництві. В цілому дана ситуація вимагає комплексного підходу до оцінки ефективності інвестиційних рішень з урахуванням специфіки галузі та обґрунтування інвестиційної привабливості підприємства.

Висновки з проведеного дослідження. Проведений аналіз методичних підходів до оцінювання інвестиційної привабливості підприємств дозволив виявити, що для підприємств дорожньо-будівельної галузі необхідно оцінку фінансового стану підприємства доповнити аналізом наявного потенціалу використання вторинних ресурсів.

Перелік посилань

1. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент. К.: Эльга-Н, Ника-Центр, 2001. 448 с.
2. Ястремська О. М. Інвестиційна діяльність промислових підприємств: методологічні та методичні засади: монографія. 2-ге вид. Х.: ВД «ІНЖЕК», 2003. 488 с.
3. Ходаківський В. М., Поліщук М. П. Інвестиційна привабливість сільськогосподарських підприємств у контексті їх галузевої структури виробництва. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 3. С. 31–37.
4. Ситник О. В. Економічна сутність інвестиційної привабливості підприємства та її характеристики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 23. С. 127–130.
5. Гриньова В. М., Коюда В. О., Лепейко Т. І., Коюда О. П. Проблеми розвитку інвестиційної діяльності : монографія. Х.: Вид. ХДЕУ, 2002. 464 с.
6. Zvi Bodie, Alex Kane, Alan J. Marcus, Essentials of Investments, McGraw-Hill Education, 2017. 735 p.
7. William F. Sharpe, Gordon J. Alexander, Jeffrey W. Bailey, Investments, Prentice Hall, 1999. 962 p.
8. Венгуренко Т. Г., Плахотнюк В. В. Аналіз інвестиційної привабливості України. *Бізнес-інформ*. 2020. № 4. С. 103–111. URL: <http://www.business-inform.net> (дата звернення: 11.04.2021).
9. Про затвердження Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації від 26.01.2019: сайт URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/z0121-01#o52> (дата звернення 12.04.21).
10. Туріянська М. М., Припотень В. Ю., Кас'янова Л. П., Кац О. А. Розвиток інвестиційної привабливості підприємства нематеріальними активами: монографія. Луганськ: Вид-во «Янтар», 2009. 96 с.
11. Єпіфанова І.Ю., Гладка Г.О. Інноваційний потенціал як передумова сталого розвитку підприємства. *Сучасний політичний стан в Україні та*

розвиток статистики й обліку в умовах глобалізації, загострення енергетичних проблем: колективна монографія. Дніпро: ДНУ імені Олеся Гончара. 2018. С. 20-31.

References

1. Blank, I. A. (2001), *Investment management [Investitsionnyu menedzhment]*, К., Elga-N, Nika-Center, 448 p.

2. Yastremska, O. M. (2003), *Investment activity of industrial enterprises: methodological and methodical principles [Investytsiyna diyal'nist' promyslovykh pidpryyemstv: metodolohichni ta metodychni zasady]*, a monograph, 2nd type. Kharkiv, 488 p.

3. Khodakivskiy, V. M., Polishchuk, M. P. (2017), Investment attractiveness of agricultural enterprises in the context of their sectoral production structure [Investytsiina pryvablyvist silskohospodarskykh pidpryyemstv u konteksti yikh haluzevoi struktury vyrobnytstva], *Investments: practice and experience*, No 3, P. 31–37.

4. Sytnyk, O. V. (2015), The economic essence of the investment attractiveness of the enterprise and its characteristics [Ekonomichna sutnist investytsiinoi pryvablyvosti pidpryyemstva ta yii kharakterystyky], *Investments: practice and experience*, No 23, P. 127–130.

5. Grinyova, V. M., Koyuda, V. O., Lepeyko, T. I., Koyuda, O. P. (2002), *Problems of development of investment activity [Problemy rozvytku investytsiynoyi diyal'nosti]*, a monograph, Kharkiv: Ed. KhDEU, 464 p.

6. Bodie, Zvi, Kane, Alex, Marcus, Alan J. (2017), *Essentials of Investments*, McGraw-Hill Education, 735 p.

7. Sharpe, William F., Alexander, Gordon J., Bailey, Jeffrey W. (1999), *Investments*, Prentice Hall, 962 p.

8. Vengurenko, T. G., Plakhotniuk, V. V. (2020), Analysis of investment attractiveness of Ukraine [Analiz investytsiynoyi pryvablyvosti Ukrayiny]. *Business-inform*, No 4, P. 103–111, available at: <http://www.business-inform.net> (last accessed 11.04.21).

9. *On approval of the Regulations on the procedure for analyzing the financial condition of enterprises subject to privatization dated January 26.01.2019 [Pro zatverdzhennya Polozhennya pro poryadok zdiysnennya analizu finansovoho stanu pidpryyemstv, shcho pidlyahayut' pryvatyzatsiyi vid 26.01.2019]*, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/z0121-01#o52> (last accessed 12.04.21).

10. Turiyanska, M. M., Pripoten, V. Yu., Kasyanova, L. P., Katz, O. A. (2009), *Development of investment attractiveness of an enterprise with intangible assets [Rozvytok investytsiynoyi pryvablyvosti pidpryyemstva nematerial'nymy aktyvamy]*, a monograph, Luhansk: Yantar Publishing House, 96 p.

11. Yepifanova, I. Iu., Hladka, H. O. (2018), *Innovative potential as a prerequisite for sustainable development of the enterprise. The current political situation in Ukraine and the development of statistics and accounting in the context of globalization, exacerbation of energy problems [Innovatsiynyi potentsial yak*

peredumova staloho rozvytku pidpriemstva. Suchasnyi politychnyi stan v Ukraini ta rozvytok statyky y obliku v umovakh hlobalizatsii, zahostrennia enerhetychnykh problem], kolektyvna monohrafiia. Dnipro: DNU imeni Olesia Honchara. P. 20–31.

РЕФЕРАТИ РЕФЕРАТЫ ABSTRACTS

УДК 330.332; JEL Classification: E 220

Поясник Г.В. АНАЛІЗ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Мета. Метою статті є розгляд та аналіз існуючих методичних підходів до оцінювання інвестиційної привабливості підприємства. **Методика дослідження.** Методичною основою роботи є наукові праці сучасних вчених та матеріали періодичних видань. Під час дослідження у роботі використано метод порівняльного аналізу при аналізі існуючих методичних підходів до оцінювання інвестиційної привабливості. **Результати.** У роботі було проаналізовано основні методики щодо оцінювання інвестиційної привабливості підприємства, а також визначені їх переваги та недоліки. Сучасна теорія інвестування розглядає значну кількість підходів щодо оцінки інвестиційної привабливості підприємства, що в свою чергу передбачає використання різних методів на основі аналізу його господарської діяльності з урахуванням фінансових показників. Проведений аналіз відносно існуючих методичних підходів до оцінювання інвестиційної привабливості підприємства показав, що незважаючи на складну сучасність, інвестувати треба тільки з урахуванням ризиків та перспективності розвитку суб'єкта господарської діяльності. Для прийняття обґрунтованих управлінських рішень на підприємствах дорожньо-будівельної галузі оцінку фінансового стану потрібно доповнити аналізом наявного потенціалу, що враховує використання на підприємствах вторинних ресурсів та отримання завдяки цьому екологічного ефекту. **Наукова новизна.** Проведений аналіз методичних підходів до оцінювання інвестиційної привабливості підприємств дозволив сформулювати напрямки удосконалення оцінки інвестиційної привабливості підприємств дорожньо-будівельної галузі за рахунок доповнення оцінки фінансового стану підприємства аналізом наявного потенціалу використання вторинних ресурсів. **Практична значущість.** В статті проведений аналіз щодо існуючих методичних підходів до оцінювання інвестиційної привабливості підприємства, визначені їх недоліки та переваги. Даний аналіз дозволяє скорегувати дії інвестора у необхідному для нього напрямку задля перспективи розвитку господарської діяльності.

Ключові слова: інвестиційна діяльність; методика; оцінка; привабливість; ефективність.

УДК 330.332; JEL Classification: E 220

Поясник Г.В. АНАЛИЗ МЕТОДИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ К ОЦЕНКЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Цель. Целью статьи является рассмотрение и анализ существующих методических подходов к оценке инвестиционной привлекательности предприятия. **Методика исследования.** Методической основой работы являются научные труды выдающихся ученых и материалы периодических изданий. Во время исследования в работе использован метод сравнительного анализа при анализе существующих методических подходов к оценке инвестиционной привлекательности. **Результаты.** В работе были проанализированы основные методики по оценке инвестиционной привлекательности предприятия, а также определены их преимущества и недостатки. Современная теория инвестирования рассматривает значительное количество подходов к оценке инвестиционной привлекательности предприятия, что в свою очередь предполагает использование различных методов на основе анализа его хозяйственной деятельности с учетом финансовых показателей. Проведенный анализ относительно существующих методических подходов к оценке инвестиционной привлекательности предприятия показал, что несмотря на сложную современность, инвестировать надо только с учетом рисков и перспективности развития субъекта хозяйственной деятельности. Для принятия обоснованных управленческих решений на предприятиях дорожно-строительной отрасли оценку финансового состояния нужно дополнить анализом имеющегося потенциала, учитывающий использование на предприятиях вторичных ресурсов и получения благодаря этому экологического эффекта. **Научная новизна.** Проведенный анализ методических подходов к оценке инвестиционной привлекательности предприятий позволил сформировать направления совершенствования оценки инвестиционной привлекательности предприятий дорожно-строительной отрасли, за счет дополнения оценки финансового состояния предприятия анализом имеющегося потенциала использования вторичных ресурсов. **Практическая значимость.** В статье проведен анализ относительно существующих методических подходов к оценке инвестиционной привлекательности предприятия, определены их недостатки и преимущества. Данный анализ позволяет скорректировать действия инвестора в необходимом для него направлении для перспективы развития хозяйственной деятельности.

Ключевые слова: инвестиционная деятельность; методика; оценка; привлекательность; эффективность.

UDC 330.332; JEL Classification: E 220

Poiasnyk G.V. THE ANALYSIS OF THE METHODOLOGICAL APPROACHES ON EVALUATION OF ENTERPRISE INVESTMENT ATTRACTIVENESS

Purpose. The purpose of the article is to overview and analyze the existing methodological approaches evaluation of the investment attractiveness of the enterprises' assessments. **Methodology of research.** The methodological basis of the work is the articles of the prominent scientists and the periodical materials. During the research the comparative method was used in the analysis of existing methodological approaches of investment evaluation attractiveness. **Findings.** The article evaluates the main methods of analysis assessment of investment attractiveness of the enterprise, as well as their definition, their advantages and disadvantages. Modern investment theory considers a significant number of approaches to assessing the investment attractiveness of the enterprise, which in turn involves the use of different scientific methods based on the analysis of enterprise economical activities (while also considering the financial indicators of such). The analysis of the existing methodological approaches to assessing investment attractiveness of enterprises showed that despite the complex current situation, it is necessary to invest only while taking into the account risks and prospects of development of the business activities of any entity. To make sound management decisions, it is vital to take into account the specifics of the industry assessment of financial condition of the enterprise supplement resources. Also, it is important to include the impact of the secondary resources usage and obtaining on the environment. **Originality.** The analysis of methodological approaches to assessing the investment attractiveness of enterprises allowed to form areas for improving the assessment of investment attractiveness of road construction enterprises, by supplementing the assessment of the financial condition of the enterprise by analyzing the available potential of secondary resources. **Practical value.** The article analyzes the existing methodical approaches of assessing the investment attractiveness of the enterprise, identifies their disadvantages and advantages. This analysis gives the opportunity to adjust the inventors' actions in the direction needed for the further development of economic activities of any enterprise.

Key words: investment activity; methodology; evaluation; attractiveness; efficiency.

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Поясник Георгій Володимирович – кандидат технічних наук, доцент, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, доцент кафедри економіки і підприємництва, м. Харків, Україна; e-mail: royasnik1958@ukr.net; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7776-9932>; Моб.: 050-401-31-82.

Поясник Георгий Владимирович – кандидат технических наук, доцент, Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет, доцент кафедры экономики и предпринимательства, г. Харьков, Украина.

Poyasnik Georgiy – PhD (Engineering Sciences), Associate Professor, Kharkov National Automobile and Highway University, Associate Professor at the Department of Economics and Entrepreneurship, Kharkiv, Ukraine.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Збірник наукових праць

Харківського національного автомобільно-дорожнього університету

№ 1 (26) – 2021

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації

КВ№23528-13368ПП від 02.08.2018 р.,

видане Державною реєстраційною службою України

Відповідальна за випуск

Блага В.В.

В авторській редакції